

**OBCHODY
PIĘĆSETNEJ
ROCZNICY
URODZIN
MIKOŁAJA
KOPERNIKA**

**CELEBRATIONS
OF THE 500TH
BIRTH
ANNIVERSARY
OF NICOLAUS
COPERNICUS**

**IN OLSZTYN
VOIVODESHIP
IN 1973**

Radosław Gross Ryszard Tomkiewicz

**OBCHODY
PIĘĆSETNEJ
ROCZNICY
URODZIN
MIKOŁAJA
KOPERNIKA
W WOJEWÓDZTWIE
OLSZTYŃSKIM
W 1973 ROKU**

Wydawnictwo
Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego
w Olsztynie

Kolegium Wydawnicze UWM
Przewodnicząca
Wiesława Lizińska
Przedstawiciel Dyscypliny
Maria Korybut-Marciniak

Recenzent
Robert Litwiński

Redakcja wydawnicza
Joanna Daniluk

Projekt okładki
Dariusz Walasek

Skład i łamanie
Bogusław Grochal

ISBN 978-83-8100-374-2

Projekt pn.: „Przygotowanie i przeprowadzenie Światowego Kongresu Kopernikańskiego w 2023 roku – olsztyńska część Kongresu” dofinansowany ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach funduszu celowego na podstawie umowy nr MEiN/2022/DPI/94/ z dnia 03.03.2022 r.

© Copyright by Wydawnictwo UWM • Olsztyn 2023

Wydawnictwo UWM
ul. Jana Heweliusza 14, 10-718 Olsztyn
tel. 89 523 36 61, fax 89 523 34 38
www.uwm.edu.pl/wydawnictwo/
e-mail: wydawca@uwm.edu.pl

Ark. wyd. 13,50; ark. druk. 11,75
Druk: Zakład Poligraficzny UWM w Olsztynie, zam. 280

Spis treści / Table of Contents

Wykaz skrótów / Glossary of abbreviations	7
Wstęp / Introduction	9
Introduction / Wstęp	19
Przygotowania do obchodów / Preparations for the anniversary celebrations	29
Promocja Roku Kopernikowskiego / Promotion of the Year of Copernicus	45
Główne uroczystości w roku 1973 / Main events in 1973	63
Obchody kościelne / Church ceremonies	81
Zakończenie / Conclusions	87
Conclusions / Zakończenie	91
Wypisy z prasy olsztyńskiej / Excerpts from Olsztyn press	95
Bibliografia / References	151
Aneks / Appendix	157

Wykaz skrótów

APO	–	Archiwum Państwowe w Olsztynie
BWA	–	Biuro Wystaw Artystycznych
KC	–	Komitet Centralny
KMPiK	–	Klub Międzynarodowej Prasy i Książki
KW	–	Komitet Wojewódzki
MRN	–	Miejska Rada Narodowa
PLL „LOT”	–	Polskie Linie Lotnicze „LOT”
PPS	–	Polska Partia Socjalistyczna
PRL	–	Polska Rzeczpospolita Ludowa
PTTK	–	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
PZPR	–	Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
SSK „Pojezierze”	–	Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”
WK FJN	–	Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu
WRN	–	Wojewódzka Rada Narodowa
WSR	–	Wyższa Szkoła Rolnicza
ZMP	–	Związek Młodzieży Polskiej
ZMS	–	Związek Młodzieży Socjalistycznej
ZSP	–	Zrzeszenie Studentów Polskich
ZW	–	Zarząd Wojewódzki

Wstęp*

Przypadająca w 1973 r. pięćsetna rocznica urodzin Mikołaja Kopernika była dla władz PRL wydarzeniem, które zamierzano wykorzystać do własnych celów politycznych. Po nieudanym deprecjonowaniu Kościoła katolickiego przy okazji obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego (Milenium Chrztu Polski) w 1966 r., gdy celem było pokazanie Polski Ludowej jako spadkobierczyni wielowiekowej historii państwa polskiego, obchody kopernikowskie miały być dla rządzących pewną formą rewanżu, połączoną z działaniami mającymi na celu umniejszenie roli duchowieństwa w obchodach rocznicy kopernikowskiej¹. Kopernik miał być pokazany głównie jako naukowiec i badacz.

W wymiarze powszechnym okrągła rocznica urodzin astronoma stanowiła znakomitą okazję do przedstawienia go jako polskiego uczonego, który położył ogromne zasługi dla światowej nauki. Z jednej strony zabiegi te czynić go miały ambasadorem Polski i polskości w świecie, z drugiej zaś – łącznikiem ze światem (a nie tylko blokiem wschodnim), co wobec pewnego wyobcowania na arenie międzynarodowej potrzebne było rządzącym Polską po 1945 r. W wymiarze krajowym natomiast obchody kopernikowskie władze partyjne i państwowe zamierzały wykorzystać

* Przygotowując niniejsze opracowanie, oparto się na artykule Ryszarda Tomkiewicza, *Obchody pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika w województwie olsztyńskim*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2013, nr 3, s. 533–572, który zmodyfikowano, znacznie poszerzono i uzupełniono nowymi treściami.

¹ Szerzej zob. *Milenium czy Tysiąclecie*, red. B. Noszczak, Warszawa 2006, passim; D. Gucewicz, *Próba sił? Rok 1966 w Gdańsku. Milenium kontra Tysiąclecie*, Gdańsk 2014; T. Chmielak, B. Popławski, *Rok Kopernika 1953 i 1973 jako przejawy polityki komemoracji w Polsce Ludowej*, „Przegląd Humanistyczny” 2017, nr 2, s. 107–108, a w realiach regionu: R. Tomkiewicz, *Obchody 1000-lecia chrztu Polski na Warmii i Mazurach*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2016, nr 3, s. 431–452.

do kolejnej próby zbudowania przymierza ze społeczeństwem. Ogromne zaangażowanie w nadanie obchodom rocznicowym szczególnego charakteru było elementem nieprzerwanie prowadzonych od końca wojny działań, mających na celu uwiarygodnienie w odbiorze społecznym poczynań partii rządzącej i legitymizacji sprawowania przez nią władzy. Gloryfikując Kopernika, władze polityczne i administracyjne chciały przy okazji ocieplić swój wizerunek. Był on bowiem postacią z dziejów minionych znacząco inną od tych przywoływanych dotąd przez partię. Zatem gdy wymieniano Kopernika w jednym rządzie z hołubionymi wówczas „bohaterami ruchu robotniczego”, np. Marcelim Nowotką, Karolem Świerczewskim, Feliksem Dzierżyńskim czy Janem Krasickim i Hanną Szapiro-Sawicką, to w jakiejś mierze podbudowywało wizerunek tych ostatnich w oczach opinii publicznej. W kreowanej ocenie postaci te podejmowały walkę o „postęp” przeciwko „zacofaniu”. Zestawianie Kopernika z Nowotką, Dzierżyńskim czy innymi osobami czczonymi w PRL służyło uwiarygodnieniu władzy ludowej. Patronowanie uroczystościom rocznicowym Kopernika miało przekonać społeczeństwo, że ekipa rządząca krajem jest otwarta na przywoływanie „postępowych” postaci historycznych, także tych z dalszej przeszłości (w tym przypadku z okresu odrodzenia), mających „naukowy pogląd na świat”. Szczególnie zabiegano, by przekonanie takie rozpowszechnić wśród ludzi młodych. Obok Galileusza i Giordano Bruno to właśnie Mikołaj Kopernik miał stać się symbolem nowoczesnego postrzegania świata, co przy okazji mogło umniejszyć znaczenie nauk Kościoła katolickiego. Zwracano uwagę na „walkę rozumu ludzkiego z »objawioną nauką« chrześcijaństwa”, czego dowodem było umieszczenie dzieła Kopernika przez Kościół katolicki w *Indeksie ksiąg zakazanych*. Wykładnię tę upowszechniano np. wśród członków Kół Młodych Racjonalistów, które tworzone w połowie lat 60. ubiegłego wieku w olsztyńskich szkołach². Warto w tym miejscu podkreślić, że kreując wizerunek Kopernika, manipulowano informacjami na jego temat. W efekcie w oficjalnym przekazie

² APO, ZW ZMS w Olsztynie, sygn. 1218/444. Seminarium wojewódzkie dla Kół Młodych Racjonalistów 1965/1966, k. 29.

był to przede wszystkim wybitny polski uczony, astronom, matematyk, prawnik, ekonomista i lekarz. Minimalizowano zaś fakt, że był też przecież duchownym – kanonikiem kapituły warmińskiej, administratorem biskupstwa warmińskiego³. Trzeba także dodać, że jednocześnie odrzucano inny od oficjalnego pogląd na temat pochodzenia Kopernika: „Podłe i nikczemne jest np. stanowisko, jakie zajął proboszcz katedry fromborskiej, Kubrycht⁴, który starał się wśród ludzi wierzących siać wątpliwości co do tego, że Mikołaj Kopernik, ten obrońca zamku olsztyńskiego przed najazdem krzyżackim, był Polakiem”⁵.

W realiach Warmii i Mazur był jeszcze inny, nie mniej ważny element związany z określoną recepcją w społeczeństwie postaci Kopernika, a mianowicie wykorzystanie pamięci o sławnym astronomie w prowadzonej od 1945 r. polityce historycznej państwa⁶. Warmia i Mazury były częścią Ziem Odzyskanych, jak oficjalnie nazywano wtedy obszar przyłączony po wojnie do Polski (później określany jako Ziemie Zachodnie i Północne). Polityka pamięci miała uwiarygodnić i legitymizować działania państwa polskiego na ziemiach przyłączonych, a na arenie międzynarodowej pokazać, że kraj radzi sobie z przesiedleniem ludności z Kresów, „odniemczaniem” i zasiedlaniem tych ziem oraz włączaniem ich do ogólnokrajowego organizmu społeczno-gospodarczego.

W pierwszej kolejności należało wydobyć te elementy z przeszłości, które mogłyby potwierdzić związki tych obszarów z Polską.

³ Szerzej na temat pożądanej przez władze recepcji Kopernika zob. R. Gross, *Licencjonowane organizacje i związki masowe na olsztyńskiej scenie pamięci*, [w:] *Olsztyn jako region pamięci w latach 1945–1989*, red. K. Narojczyk, Olsztyn 2013, s. 281–348.

⁴ Marian Kubrycht – ksiądz salezjanin, proboszcz katedry we Fromborku (1949–1954).

⁵ APO, ZW ZMP w Olsztynie, sygn. 1120/30. O zadaniach aktywu miejscowego pochodzenia w pracy polityczno-wyjaśniającej [1953], k. 120.

⁶ Szerzej na temat polityki historycznej na Warmii i Mazurach po 1945 r., w tym upowszechniania pamięci o Koperniku, zob. R. Tomkiewicz, *Polityka historyczna na Warmii i Mazurach w latach 1945–1989*, [w:] *Region czy regiony? Ziemie Zachodnie i Północne 1945–1989*, red. nauk. tomu W. Kucharski, red. nauk. rozdziałów W. Kucharski, A. Makowski, A. Sakson, B. Solga, G. Strauchold, R. Tomkiewicz, Wrocław 2022, s. 533–545.

Wcale nie było to zadanie proste, zwłaszcza wobec skomplikowanej przeszłości historycznej rzeczonych ziem, występujących tu różnic kulturowych, społecznych i gospodarczych. W przeszłości Mazury były tylko polskim lennem (w latach 1466–1657), natomiast Warmia, z którą Kopernik był tak blisko związany, wprowadzie przez nieco ponad 300 lat (do I rozbioru) stanowiła część Rzeczypospolitej, ale jednocześnie było to państewko kościelne zarządzane przez biskupów⁷. Z tej przyczyny, w realiach politycznych Polski powojennej, komplikowało to w jakimś stopniu stosowanie prostych odniesień do polskiego władztwa w tej części Ziemi Odzyskanych.

Mimo pewnych ograniczeń, postać Mikołaja Kopernika chętnie wykorzystywano do propagowania polskości, a jego ok. czterdziestoletni pobyt na Warmii pozwalał na dość swobodną argumentację, wskazującą z jednej strony na związek tego obszaru z Polską, a z drugiej uzasadniającą prawo do jego objęcia w 1945 r.

Bezpośrednio po wojnie Frombork, w którym uczony spędził kilkadziesiąt lat życia, zamierzano nazwać Kopernikowem. Pomysłu tego jednak nie zrealizowano, lecz pamięć o astronomie zachowano w innych formach. Nieopodal olsztyńskiego zamku w 1946 r. uroczystie odsłonięto pomnik astronoma, choć w innym miejscu, niż znajdował się on przed wojną. Na cokole umieszczono napis: „Obrońcy grodu olsztyńskiego przed najeźdźcą krzyżackim. Wielkiemu Polakowi Mikołajowi Kopernikowi. Wdzięczni Rodacy”. W powojennym Olsztynie zachowano też nazwę ulicy jego imienia (tę samą, która miano to nosić przed rokiem 1945).

Naturalną rzeczą było, że postać Kopernika przywoływano przy wielu różnych okazjach, imprezach i uroczystościach, utrwalając tym samym w pamięci społeczeństwa postać astronoma kojarzonego z „naukowym poglądem na świat” i rolą, jaką pełnił w utrzymywaniu polskości Warmii i Mazur. Jego życie i dokonania stawały się tematem wystaw, szeregu publikacji, albumów, akademii i odczytów. W wytycznych dla prelegentów ZMP do

⁷ Szerzej na temat pamięci regionalnej o Mikołaju Koperniku na Warmii zob. *Mikołaj Kopernik i Warmia. O pamięci regionalnej w 550. rocznicę urodzin i 480. śmierci*, red. A. Kopiczko, Pelplin 2023.

pracy z młodzieżą wywodzącą się spośród ludności rodzimej, które zostały przygotowane w 1953 r. z okazji obchodzonego wówczas Roku Kopernika przez ZW ZMP w Olsztynie, Kopernika nazwano „największym geniuszem myśli ludzkiej okresu Odrodzenia”⁸. W innym dokumencie skierowanym do aktywu ZMP wywodzącego się spośród ludności miejscowego pochodzenia postawiono na podkreślenie i uzmysłowienie autochtonom, że są częścią narodu, z którego wywodził się światowej sławy astronom: „Tutaj na Warmii i Mazurach żył i tworzył swoje nieśmiertelne dzieło jeden z najślawniejszych synów narodu polskiego Mikołaj Kopernik. Mikołaj Kopernik to nie tylko wielki uczony, o którym mówi przysłowie, że wstrzymał słońce, ruszył ziemię – to również bojownik o utrzymanie polskości na tych ziemiach [...]. Dzisiaj jego imię sławi cały świat”⁹. W 1970 r. ZSP zorganizowało konkurs kopernikowski, do którego włączył się Zarząd Uczelniany ZMS w Wyższej Szkole Nauczycielskiej w Olsztynie¹⁰.

Kilka lat wcześniej, w 1964 r. WK FJN w Olsztynie zorganizował w Sali Kopernikowskiej olsztyńskiego zamku uroczyste plenum inauguracyjne w województwie olsztyńskim obchody dwudziestolecia PRL. Miejsce posiedzenia nie było przypadkowe. Jak wyjaśnił przewodniczący WK FJN w Olsztynie Juliusz Malewski¹¹, tego właśnie zamku niegdyś bronił przed „nawałą krzyżacką Mikołaj Kopernik, wielki uczony – humanista i Polak, patriota. Ten fakt

⁸ APO, ZW ZMP w Olsztynie, sygn. 1120/30. Praca organizacji wśród młodzieży miejscowej w świetle bieżących zadań Związku Młodzieży Polskiej, 12 X 1953 r., k. 82.

⁹ APO, ZW ZMP, sygn. 1120/30. O zadaniach aktywu miejscowego pochodzenia w pracy polityczno-wyjaśniającej [1953], k. 118–119.

¹⁰ APO, ZW ZMS, sygn. 1218/442. Sprawozdanie ZU WSN z przebiegu Konkursu Kopernikowskiego z 25 V 1971, k. 72.

¹¹ Juliusz Malewski (1899–1981) – członek PPS, następnie PZPR, w okresie międzywojennym działacz narodowy na Warmii i Mazurach, członek Związku Polaków w Niemczech. Podczas wojny więziony w obozach koncentracyjnych: Sachsenhausen i Dachau. Zastępca (1950–1952), a następnie przewodniczący (1952–1956) Prezydium WRN w Olsztynie. Członek plenum KW PZPR (1950–1956 i 1959–1981), członek Egzekutywy KW (1952–1956 i 1959–1971). Przewodniczący WK FJN w Olsztynie. Poseł na Sejm PRL I, III, IV i V kadencji.

historyczny między innymi jest symbolem naszych słuszych praw do tych ziem, naszego gospodarskiego wobec nich stanowiska”¹². W następnym zdaniu Malewski dodał: „O ziemie te 20 lat temu bohaterska Armia Radziecka i sprzymierzone z nią Ludowe Wojsko Polskie toczyły na wschodzie zwycięskie boje. Dzięki nim wyzwolona została nasza ojczyzna, wróciły do Macierzy zasiedlone przez Niemców nasze ziemie zachodnie, wróciły Warmia i Mazury”. Po raz kolejny (i nie ostatni) zastosowany został skrót myślowy, tym razem w interpretacji Malewskiego, pokazujący postać Kopernika w kontrze do Krzyżaków/Niemców i zwycięstwa Armii Czerwonej w 1945 r., które przyczyniło się następnie do przyłączenia dawnych polskich ziem. Już wcześniej, we wspomnianych wytycznych do pracy z ludnością autochtoniczną łączono „walkę Kopernika z Krzyżakami” (utożsamianymi z Niemcami) i z II wojną światową, gdy zjednoczony świat słowiański pokonał III Rzeszę. Wskazywano w ten sposób, komu Polska zawdzięczała te ziemie: „Z nadzieją lud Warmii i Mazur witał bohaterskich żołnierzy radzieckich, witał ich z nadzieją, że niosą na swych sztandarach wolność i wyzwolenie. I lud nie zawiódł się”. Dalej dodano: „Przyszła tu armia radziecka, przyszedł tu żołnierz polski, wrócił na te ziemie jej prawowity gospodarz naród polski”¹³.

W ten sposób niewyroblemionemu historycznie odbiorcy łatwo można było narzucić następujący wniosek: że zarówno przed wiekami Kopernik, jak i w czasie II wojny światowej Armia Czerwona w istocie walczyli z Niemcami o te same cele – o przywrócenie Polsce tych ziem. Nie pierwszy więc raz do świadomości polskiego społeczeństwa kierowano przekaz o kluczowej roli Związku Radzieckiego i Armii Czerwonej w zajęciu i włączeniu tych ziem do Polski w 1945 r., nawiązując jednocześnie do bezkrytycznie powtarzanych informacji o Koperniku broniącym przed wiekami olsztyńskiego zamku przed Krzyżakami, co jednak w istocie nie

¹² APO, KW PZPR, sygn. 1141/2096. Materiały z uroczystego plenum WK FJN inaugurującego obchody XX-lecia PRL na Warmii i Mazurach, Olsztyn 22 II 1964, k. 204.

¹³ APO, ZW ZMP, sygn. 1120/30. O zadaniach aktywu miejscowego pochodzenia w pracy polityczno-wyjaśniającej [1953], k. 128.

znajdowało potwierdzenia źródłowego, ale znakomicie pasowało do obowiązującej powszechnie antyniemieckiej narracji.

Działania związane ze zbliżającą się okrągłą rocznicą urodzin Mikołaja Kopernika zintensyfikowano na początku lat 70. W 1971 r. uroczyscie obchodzono 450-lecie obrony olsztyńskiego zamku. Z tej okazji były odczyty, seminaria i wystawy poświęcone Kopernikowi¹⁴. Rok później odbyły się obchody czterysta dziewięćdziesiątej dziewiątej rocznicy urodzin Kopernika, stanowiące dla władz partyjno-administracyjnych swoistą próbę generalną przed jubileuszem zaplanowanym w następnym roku, a także ocenę przygotowań w skali województwa. Mówiono o tym m.in. podczas wyjazdowego plenum KW PZPR zorganizowanego 19 lutego 1972 r. we Fromborku¹⁵.

Rok przed głównymi uroczystościami w Muzeum Mazurskim w Olsztynie 18 lutego 1972 r. otwarto dwie wystawy. Jedną z nich była ekspozycja prac, które wpłynęły na konkurs pod nazwą „Kopernik i jego idea”. Druga ekspozycja była plonem międzynarodowego pleneru połączonego z sympozjum zatytułowanym „Szlak Kopernika” (pierwsza edycja odbyła się na Warmii i Mazurach w 1971 r.). Pokazano m.in. projekty plastycznego zagospodarowania tras i miejscowości leżących na Szlaku Kopernikowskim. Nieprzypadkowo obie wystawy uroczyscie otworzył I sekretarz KW PZPR Józef Buziński, a więc w istocie najważniejsza osoba w województwie. Jak wcześniej wspomniano, przedstawiciele władz nadzwyczaj chętnie brali udział w podobnych uroczystościach podkreślających życzliwy stosunek współcześnie rządzących do wybranych postaci z dziejów minionych, w tym przypadku dając dowód szacunku dla dokonań Mikołaja Kopernika.

Przed obchodami pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika na Warmii i Mazurach sposób recepcji postaci wielkiego astronoma był już ukształtowany w latach poprzednich, zgodnie z propagandowymi instrukcjami partii rządzącej. Kopernik jawił

¹⁴ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2098. Obchody 450-lecia obrony Olsztyna przed zakonem krzyżackim, k. 55–64.

¹⁵ (k), *Uroczyste obchody 499 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 10, z 4–5 III, s. 1.

się więc jako osoba kojarzona z postępem, reprezentująca „naukowy pogląd na świat”, co wprawdzie stało w kontrze do współczesnych mu nauk Kościoła, ale ze wszelkich miar pasowało do powojennego przekazu propagandowego. Kopernik okazał się też być „bojownikiem o polskość Warmii i Mazur”. Ten upowszechniany przez partyjny aparat propagandowy obraz naturalnie różnił się od postrzegania postaci Mikołaja Kopernika przez Kościół katolicki. Świadomi tego byli hierarchowie kościelni, a w obliczu zbliżających się obchodów rocznicowych starali się przeciwdziałać tuszowaniu wizerunku Kopernika jako sługi Kościoła, akcentując jego głęboką wiarę. Biskup pomocniczy warmiński Jan Obląk w artykule poświęconym życiu i działalności Kopernika, poza polskim pochodzeniem i osiągnięciami naukowymi, podkreślał przynależność Kopernika do Kościoła. Wyrażnie też przeciwstawił się ocenie kanonika kreślonej przez ówczesną propagandę, usiłującą przedstawić go „jako człowieka niewierzącego, a nawet ateistę, do ukazania jako uczonego niemającego skrupułów moralnych, lekceważącego sobie dogmaty i przykazania”¹⁶. Biskup Obląk tekst swój zakończył następująco: „I tak prawdą historyczną jest i pozostanie, że Mikołaj Kopernik wychowany i wykształcony na zasadach katolickich przez całe swoje życie był człowiekiem wierzącym w Boga, żył i umarł jako wierny syn Kościoła katolickiego, pochowany w katedrze we Fromborku”¹⁷.

Zasygnalizowane odmienne postrzeganie postaci Mikołaja Kopernika przez rządzących i przez Kościół katolicki naturalnie było też dostrzegalne w 1973 r., w charakterze świeckich uroczystości rocznicowych zorganizowanych przez ówczesne władze partyjne i administrację oraz podczas obchodów kościelnych.

¹⁶ J. Obląk, *Mikołaj Kopernik – życie i działalność*, „Studia Warmińskie” 1974, nr 11, s. 518.

¹⁷ Ibidem. Warto wspomnieć, że zdaniem tym biskup Obląk zakończył prelekcję *Religijność Mikołaja Kopernika* wygłoszoną podczas inauguracji kościelnych obchodów jubileuszu 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika 18 lutego 1973 r. w kościele św. Jakuba w Olsztynie – zob. M. Borzyszkowski, *Kościelne obchody 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika w diecezji warmińskiej*, „Studia Warmińskie” 1974, nr 11, s. 493.

Celem niniejszej publikacji jest przedstawienie przygotowań, przebiegu i następstw jednego z największych i najważniejszych wydarzeń masowych lat 70. ubiegłego wieku na Warmii i Mazurach, szczególnie w Olsztynie i we Fromborku, jakim były obchody pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Kilkuletnie przygotowania do uroczystości, poczynione inwestycje, a także same obchody z czasem stały się ważnym elementem lokalnej pamięci. Dotychczas wydarzeniom tym poświęcono niewiele opracowań naukowych¹⁸, stąd autorzy, przygotowując niniejszą monografię, oparli się przede wszystkim na źródłach archiwalnych. Krytycznej analizie poddano m.in. zespoły archiwalne zgromadzone w Archiwum Państwowym w Olsztynie: Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Olsztynie, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie, Zarządu Wojewódzkiego Związku Młodzieży Polskiej w Olsztynie, Zarządu Wojewódzkiego Związku Młodzieży Socjalistycznej w Olsztynie, w których znajdują się cenne informacje dotyczące zarówno przygotowań i przebiegu rocznicowych obchodów kopernikowskich w 1973 r., jak również pokazujące dążenie ówczesnych władz do przejęcia kontroli nad wizerunkiem Mikołaja Kopernika, w tym uwypuklenie jego „świeckości”. O przygotowaniach i przebiegu uroczystości informowała na bieżąco ówczesna lokalna prasa, m.in. „Gazeta Olsztyńska”, „Słowo na Warmii i Mazurach”, „Panorama Północy”. Po krytycznej analizie doniesień prasowych i odsianiu oczywistych „naleciałości ideologicznych” materiały prasowe okazały się cennym oraz ważnym źródłem, pozwalającym ustalić kalendarium i faktografię dotyczącą najważniejszych

¹⁸ Poza wspomnianym już artykułem R. Tomkiewicza pt. *Obchody pięćsetnej rocznicy...*, s. 533–572, na temat obchodów ukazał się artykuł R. Hryciuka i A. Sołomy, *Pokłosie wielkiej rocznicy*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1985, nr 1–2, s. 219–239. Uroczystościom kościelnym poświęcił swój tekst naukowy M. Borzyszkowski, op. cit., s. 491–510. Kilka tygodni po złożeniu niniejszej monografii do druku ukazało się też rocznicowe opracowanie poświęcone Kopernikowi na Warmii, które częściowo traktuje o obchodach Kopernikowskich w 1973 r.: *Mikołaj Kopernik i Warmia...*

wydarzeń związanych z przygotowaniem do obchodów i ich przebiegiem, a także wyciągnąć wnioski na temat roli, jaką przypisywały uroczystościom rocznicowym ówczesne władze.

Introduction*

The 500th birth anniversary of Nicolaus Copernicus in 1973 was an event that was used by the government of the Polish People's Republic (PPR) to push its political agenda. After the failed attempts to discredit the Catholic church during the jubilee celebrations of the Millennium of the Polish State (marking the 1000th anniversary of the Christianization of Poland) in 1966, which had been undertaken to portray the PPR as a legitimate heir of the great Polish state and its long history, the events commemorating the birth anniversary of Nicolaus Copernicus were planned as an act of revenge to marginalize the clergy's role in the celebrations¹. Nicolaus Copernicus was to be portrayed mainly as a scientist and a researcher.

In the international context, this milestone anniversary provided the authorities with an excellent opportunity to depict Copernicus as the famous Polish astronomer who made a tremendous contribution to science. Copernicus was to become an ambassador of Poland and Polishness, and the celebrations were expected to build communication with the world (and not only Soviet Block countries). This political goal was particularly important for the communist authorities because Poland had become somewhat iso-

* This paper is based on an article by Ryszard Tomkiewicz, *Obchody pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika w województwie olsztyńskim*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2013, No. 3, pp. 533–572, which has been modified, significantly expanded, and updated.

¹ For more information, refer to *Milenium czy Tysiąclecie*, ed. B. Noszczak, Warszawa 2006, passim; D. Gucewicz, *Próba sił? Rok 1966 w Gdańsku. Milenium kontra Tysiąclecie*, Gdańsk 2014; T. Chmielak, B. Popławski, *Rok Kopernika 1953 i 1973 jako przejawy polityki komemoracji w Polsce Ludowej*, „Przegląd Humanistyczny” 2017, No. 2, pp. 107–108. For more information about the local impact of celebratory events, see: R. Tomkiewicz, *Obchody 1000-lecia chrztu Polski na Warmii i Mazurach*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2016, No. 3, pp. 431–452.

lated in the international arena after 1945. In the national context, the authorities and party officials were planning to use anniversary celebrations to build a social contract between the public and the state. Since the end of World War II, the communist authorities had been making considerable efforts to establish their political legitimacy and gain social approval, and anniversary celebrations were expected to serve the same goal. By glorifying Copernicus, political and administrative authorities were hoping to build a positive image of the communist government. Copernicus was a historical figure that differed considerably from those previously praised by the party. In propaganda materials, Copernicus would be mentioned alongside the celebrated “heroes of the workers’ movement”, such as Marceli Nowotko, Karol Świerczewski, Feliks Dzierżyński, Jan Krasicki, and Hanna Szapiro-Sawicka, mainly to emphasize their social and political relevance in the eyes of the general public. Communist activists fought to bring about “progress” and eradicate “backwardness”. Copernicus was listed alongside Nowotko, Dzierżyński, and other individuals who were idolized in the PPR to legitimize the communist authorities. The purpose of the anniversary celebrations was to convince the public that the government was not biased against “progressive” historical figures who held a “scientific view of the world”, including figures from the distant past (in this case, the Renaissance). Young people were a particularly important target of political propaganda. Galileo, Giordano Bruno, and Nicolaus Copernicus were portrayed as the icons of modern thought, and these messages were also perpetuated to undermine the teachings of the Catholic church. The communist authorities took advantage of the fact that Copernicus’ works were placed on the list of books prohibited by the Catholic church to argue that the human intellect had to wage a war against the “revealed teachings” of Christianity. This line of thinking was promoted in Young Rationalists’ Clubs which were created in schools in Olsztyn in the 1960s². It should also be noted that

² State Archive in Olsztyn, Regional Board of the Union of Socialist Youth in Olsztyn, file No. 1218/444. Seminarium wojewódzkie dla Kół Młodych Racjonalistów 1965/1966, vol. 29.

information about Copernicus was manipulated for propaganda needs. Copernicus was usually portrayed as an outstanding Polish scientist, astronomer, mathematician, lawyer, economist, and physician. The fact that he was a canon of the Warmian Chapter who managed the Warmian bishopric was conveniently omitted³. Any allegations that Copernicus was not a Polish national were rejected. “Kubrycht⁴, the parish priest of the Frombork cathedral, made vile and contemptible allegations by casting doubt on the Polish roots of Nicolaus Copernicus, the great man who defended the Olsztyn castle against Teutonic knights”⁵.

The state propaganda surrounding Copernicus in the Region of Warmia and Mazury was a part of the indoctrination campaign that had been launched in 1945 with the aim of incorporating the famous Polish astronomer into the official historical narrative⁶. The region was a part of the Recovered Territories, namely territories that were annexed to Poland after World War II (later referred to as Western and Northern Territories). The purpose of this commemorative policy was to legitimize communist rule in the Recovered Territories, and to communicate in the international arena that the process of displacing the indigenous population from the Eastern Borderlands, “de-Germanizing”, resettling and incorporating these territories into the socioeconomic system of the Polish state was a successful operation.

³ For more information about references to Copernicus in the state propaganda, see: R. Gross, *Licencjonowane organizacje i związki masowe na olsztyńskiej scenie pamięci*, [in:] *Olsztyn jako region pamięci w latach 1945–1989*, ed. K. Narojczyk, Olsztyn 2013, pp. 281–348.

⁴ Marian Kubrycht was a Salesian priest and a parish priest in the Frombork cathedral (1949–1954).

⁵ State Archive in Olsztyn, Regional Board of the Union of Socialist Youth in Olsztyn, file No. 1120/30. O zadaniach aktywu miejscowego pochodzenia w pracy polityczno-wyjaśniającej [1953], vol. 120.

⁶ For more information about the official historical narrative in Warmia and Mazury after 1945, including measures aiming to commemorate Copernicus, see: R. Tomkiewicz, *Polityka historyczna na Warmii i Mazurach w latach 1945–1989*, [in:] *Region czy regiony? Ziemie Zachodnie i Północne 1945–1989*, volume editor W. Kucharski, chapter editors W. Kucharski, A. Makowski, A. Sakson, B. Solga, G. Strauchold, R. Tomkiewicz, Wrocław 2022, pp. 533–545.

Historical facts confirming the presence of close relationships between the Recovered Territories and Poland had to be identified. This was not an easy task due to the complex history of the region and the existing cultural, social, and economic differences. Mazury was a Polish fiefdom between 1466 and 1657, whereas Warmia, where Copernicus had lived and worked for many years, was a part of the Kingdom of Poland for a little over 300 years (until the First Partition of Poland), but it was a church state ruled by bishops⁷. Due to these complex historical processes, direct references to Polish rule in this part of the Recovered Territories could not be easily made after World War II.

Despite these complications, the authorities were eager to use Copernicus to push forward their propaganda. The fact that Copernicus had lived in Warmia for around forty years was incorporated into the official narrative to suggest that a close relationship had always existed between Poland and Warmia and to assert the legitimacy of communist rule in the region after 1945.

Copernicus spent most of his life in Frombork, and directly after World War II, there were plans to rename Frombork to Kopernikowo. These plans never came to fruition, but the memory of the great astronomer was preserved in other ways. In 1946, the monument of Nicolaus Copernicus was unveiled near the Olsztyn castle, in a different location than before the war. The inscription on the plinth reads: "In memory of the Great Pole Nicolaus Copernicus who defended the Olsztyn castle against Teutonic invaders. Grateful compatriots". The street that had been named after Copernicus before 1945 was preserved in Olsztyn after the war.

References to Copernicus were made during official events and celebrations to reinforce public perceptions about the astronomer as a historical figure who "held a scientific view of the world" and contributed to the close links between Poland and the Region of Warmia and Mazury. Numerous exhibitions, publications, albums, meetings and speeches were dedicated to the work and

⁷ For more information about local references to Nicolaus Copernicus in Warmia, see: *Mikołaj Kopernik i Warmia. O pamięci regionalnej w 550. rocznicę urodzin i 480. śmierci*, ed. A. Kopiczko, Pelplin 2023.

life of Copernicus. In 1953, which was proclaimed the Year of Copernicus, the Regional Board of the Union of Polish Youth in Olsztyn, developed guidelines for working with members of the indigenous population in Warmia and Mazury, and Copernicus was referred to as “the greatest genius of human thought in the Renaissance”⁸. In another document addressed to the Union’s members who had been born in Warmia and Mazury, considerable emphasis was placed on the fact that they were a part of the same nation that gave the world the great astronomer: “Nicolaus Copernicus, one of the greatest sons of the Polish nation, lived and wrote his seminal work in Warmia and Mazury. Nicolaus Copernicus was not only a great scientist who, as the saying goes, stopped the Sun and moved the Earth, but he was also a warrior who fought to preserve the Polish roots of the region [...]. Today, his fame spans the globe”⁹. In 1970, the Polish Students’ Association organized a Copernicus competition, and the Academic Board of the Union of Socialist Youth at the Teachers’ College in Olsztyn participated in the event¹⁰.

In the 1964, the Regional Committee of the National Unity Front in Olsztyn organized a plenary meeting in Copernicus Hall at the Olsztyn castle to inaugurate the celebrations of the 20th anniversary of the PPR. The choice of site was not accidental. During the meeting, Juliusz Malewski¹¹, the chairman of the

⁸ State Archive in Olsztyn, Regional Board of the Union of Socialist Youth in Olsztyn, file No. 1120/30. *Praca organizacji wśród młodzieży miejscowej w świetle bieżących zadań Związku Młodzieży Polskiej*, 12 October 1953, vol. 82.

⁹ State Archive in Olsztyn, Regional Board of the Union of Socialist Youth in Olsztyn, file No. 1120/30. *O zadaniach aktywu miejscowego pochodzenia w pracy polityczno-wyjaśniającej* [1953], vol. 118–119.

¹⁰ State Archive in Olsztyn, Regional Board of the Union of Socialist Youth in Olsztyn, File No. 1218/442. *Sprawozdanie ZU WSN z przebiegu Konkursu Kopernikowskiego z 25 V 1971*, vol. 72.

¹¹ Juliusz Malewski (1899–1981) – member of the Polish Socialist Party and, subsequently, the Polish United Workers’ Party; national activist in Warmia and Mazury between the two world wars, member of the Union of Poles in Germany. During World War II, Malewski was imprisoned in German concentration camps in Sachsenhausen and Dachau. He was the vice

Regional Committee of the National Unity Front in Olsztyn, remarked that “Nicolaus Copernicus, the great scientist, humanist, Pole, and patriot, defended the Olsztyn castle against Teutonic invaders. This historical fact epitomizes our right to assume political and economic sovereignty over this territory”¹². W the next sentence, Malewski added: “20 years ago, the heroic Soviet Army and its ally, the Polish People’s Army, fought victorious battles in the east. Thanks to them, our homeland was liberated, our western lands settled by the Germans returned to the Motherland, Warmia and Mazury returned to Poland”. Malewski (and other communist party officials) resorted to this mental shortcut to portray Copernicus as a valiant hero who had opposed the Teutonic/German occupants, and the victory of the Red Army in 1945, which led to the annexation of the Recovered Territories to Poland. In the previously described guidelines for disseminating the socialist propaganda in Warmia and Mazury, a parallel was drawn between “Copernicus’ fight against the Teutonic Knights” (German occupants), World War II, and the ultimate demise of the Third Reich at the hands of the united Slavic world. These messages clearly communicated that Poland was indebted to the Soviet army which had liberated the Recovered Territories from German rule: “The people of Warmia and Mazury welcomed heroic Soviet soldiers with hope in their hearts, a hope for freedom and liberation. They were not disappointed”. The following claim was also made: “The Soviet army and Polish soldiers liber-

chairman (1950–1952) and the chairman (1952–1956) of the Presidium of the Regional National Council in Olsztyn. He participated in the plenary sessions of the Regional Committee of the Polish United Workers’ Party (1950–1956 and 1959–1981) and the Executive Council of the Regional Committee (1952–1956 and 1959–1971). Malewski was the chairman of the Regional Committee of the National Unity Front in Olsztyn, and a parliamentary deputy during the 1st, 3rd, 4th and 5th term of the Parliament of the Polish Socialist Party.

¹² State Archive in Olsztyn, Regional Committee of the Polish United Workers’ Party, file No. 1141/2096. Materiały z uroczystego plenum WK FJN inaugurującego obchody XX-lecia PRL na Warmii i Mazurach, Olsztyn 22 February 1964, vol. 204.

ated Warmia and Mazury and returned the region to its rightful Polish owner”¹³.

For members of the public with a limited knowledge of history, the conclusion was clear: the efforts made by Copernicus many centuries ago and the Red Army’s struggle during World War II had the same goal – to return Warmia and Mazury to Poland. The main emphasis was placed on the fact that Soviet Union and the Red Army played a key role in liberating and returning the region to Poland in 1945. The argument that Copernicus had defended the Olsztyn castle against the Teutonic Knights was cited heavily and uncritically. This claim was not substantiated by historical facts, but it perfectly complemented the anti-German propaganda.

The preparations for the 500th birth anniversary of Nicolaus Copernicus gained speed in the early 1970s. A ceremony commemorating the 450th anniversary of the attack on the Olsztyn castle was held in 1971, and it featured speeches, seminars, and exhibitions devoted to Copernicus¹⁴. In 1972, the jubilee events marking the 499th birth anniversary of Nicolaus Copernicus were regarded as a practice run before the celebrations planned for the upcoming 500th anniversary, and they enabled communist party officials to assess the progress that had been made at the local level. These issues were addressed during the plenary session of the Regional Committee of the PUWP on 19 February 1972 in Frombork¹⁵.

One year before the main celebrations, two exhibitions were opened in the Masurian Museum in Olsztyn on 18 February 1972. The first was a display of works submitted to the “Copernicus and his idea” competition. The second exhibition was an international workshop and a symposium entitled “The Copernicus

¹³ State Archive in Olsztyn, Regional Board of the Union of Socialist Youth in Olsztyn, file No. 1120/30. O zadaniach aktywu miejscowego pochodzenia w pracy polityczno-wyjaśniającej [1953], vol. 128.

¹⁴ State Archive in Olsztyn, Regional Committee of the Polish United Workers’ Party, file No. 1141/2098. Obchody 450-lecia obrony Olsztyna przed zakonem krzyżackim, vol. 55–64.

¹⁵ (k), *Uroczyste obchody 499 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, No. 10, vol. 4–5 III, p. 1.

Trail” (the first symposium was held in Warmia and Mazury in 1971), and it involved a presentation of urban planning designs for towns and roads along the Copernicus Trail. Both exhibitions were opened by Józef Buziński, the First Secretary of the Regional Committee of the PUWP, who was the highest political authority in the region. As previously indicated, party officials eagerly attended such events to emphasize that the Polish authorities had great respect for the achievements of selected historical figures, in this case, Nicolaus Copernicus.

In Warmia and Mazury, the official narrative surrounding Copernicus had been firmly established in the years preceding the celebrations of the astronomer’s 500th birth anniversary, based on the propaganda instructions of the communist party. Copernicus was portrayed as a progressive thinker with a “scientific view of the world”. This statement well fit the communist propaganda despite the fact that the Catholic church was far from advocating for a scientific view of the world during the Renaissance. Copernicus was also portrayed as a “warrior who defended the Polish roots of Warmia and Mazury”. The official communist narrative clearly differed from the way Copernicus was portrayed by the Catholic church. Church officials were fully aware of this fact, and they opposed the communist party’s efforts to rewrite history by accentuating that Copernicus had been a member of the church and a man of deep faith. Jan Obłąk, auxiliary bishop of Warmia, wrote an article about the life and work of Copernicus which emphasized the astronomer’s Polish roots, scientific accomplishments, as well as his membership in the church. Obłąk strongly opposed the official narrative which posited that Copernicus was “a non-believer, even an atheist, who had no moral scruples and held a disregard for religious dogmas and principles”¹⁶. The article ended with the following statement: “It is an unquestioned historical fact that Nicolaus Copernicus was raised and educated in the Catholic faith and that he was a man of faith who lived his life and died

¹⁶ J. Obłąk, *Mikołaj Kopernik – życie i działalność*, „Studia Warmińskie” 1974, No. 11, p. 518.

as the faithful son of the Catholic church and was buried in the Frombork cathedral”¹⁷.

The communist authorities and the Catholic church built different narratives around Nicolaus Copernicus, and these differences became evident in 1973 during the anniversary celebrations organized by the communist party and the church.

* * *

The aim of this paper was to present the preparatory efforts, the course and consequences of the celebrations marking the 500th birth anniversary of Nicolaus Copernicus, which were one of the most prominent public events of the 1970s in Warmia and Mazury, in particular in Olsztyn and Frombork. The preparations lasted several years, and massive funds were invested in the effort. As a result, memories of these events became embedded in the local cultural landscape. These events have been rarely researched to date¹⁸, which is why the authors of this monograph relied mainly on archival sources. The authors critically analyzed the resources of the State Archive in Olsztyn, including the documents and reports generated by the Regional Committee of the PUWP, the Presidium of the Municipal National Council in Olsztyn, the Pre-

¹⁷ Ibidem. This was the closing statement of the bishop's lecture on Nicolaus Copernicus' religious life (*Religijność Mikołaja Kopernika*) which was delivered during the inauguration of church celebrations of the astronomer's 500th birth anniversary on 18 February 1973 in St. James' church in Olsztyn; cf. M. Borzyszkowski, *Kościelne obchody 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika w diecezji warmińskiej*, „Studia Warmińskie” 1974, No. 11, p. 493.

¹⁸ In addition to the previously cited article by R. Tomkiewicz, *Obchody pięćsetnej rocznicy...*, pp. 533–572, the celebrations of Copernicus' 500th birth anniversary were also discussed by R. Hryciuk and A. Sołoma, *Pokłosie wielkiej rocznicy*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1985, No. 1–2, pp. 219–239. The research article by M. Borzyszkowski, *Kościelne obchody 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika w diecezji warmińskiej*, „Studia Warmińskie” 1974, No. 11, pp. 491–510, was dedicated to church celebrations. A reference to the celebrations of 1973 was also made in a jubilee article devoted to the life and work of Copernicus in Warmia (*Mikołaj Kopernik i Warmia...*) which was published several weeks after this monograph had been submitted for publication.

sidium of the Regional National Council in Olsztyn, the Regional Board of the Union of Polish Youth in Olsztyn, and the Regional Board of the Union of Socialist Youth in Olsztyn, which contain valuable information about the preparations and the course of jubilee celebrations in 1973, as well as communist authorities' attempts to monopolize the image of Nicolaus Copernicus as a "secular" scientist. The preparatory efforts and the events of 1973 received wide coverage in the local press, including "Gazeta Olsztyńska", "Słowo na Warmii i Mazurach", and "Panorama Północy". Ideologically biased reports were filtered out during the critical analysis, and the examined materials proved to be a valuable source of information about the dates, facts, and sites associated with the preparations and events, and they provided important insights about the role of jubilee celebrations in the communist propaganda.

Przygotowania do obchodów

Obchody pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, w założeniach o charakterze ogólnopolskim, ale i międzynarodowym, miały być skoncentrowane w Toruniu i w Krakowie, natomiast w województwie olsztyńskim główne uroczystości zamierzano zorganizować w Olsztynie i we Fromborku. Ogólnopolska inauguracja odbyła się 18 lutego 1973 r. w Toruniu¹⁹.

Dla władz centralnych bardzo ważne było promowanie idei rocznicy kopernikowskiej poza granicami kraju, ukazanie Polski Ludowej jako państwa w pełni radzącego sobie z organizacją tak ważnych uroczystości. Chodziło zwłaszcza o to, by „polscy przedstawiciele w UNESCO i w innych organizacjach międzynarodowych, w swoich wystąpieniach i kontaktach nieoficjalnych, sygnalizowali zbliżającą się rocznicę i prawo naszego kraju do koncentracji głównych uroczystości z nią związanych w Polsce”²⁰. Zalecano więc, by obchodom w roku 1973 nadać charakter międzynarodowy, a tym samym pokazać, ale i utrwalić w świecie dokonania polskiego astronoma. Przyczynić się do tego miało zaangażowanie Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną

¹⁹ Zob. obszerną relację: *Inauguracja Roku Kopernikowskiego. Uroczystości w rodzinnym mieście wielkiego astronoma. Przemówienie Józefa Tejchmy*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 42 z 19 II, s. 1; szerzej zob. W. Polak, *Obchody pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika w 1973 roku w Toruniu*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2013, nr 3, s. 573–584. Na temat światowych obchodów Roku Kopernikowskiego: R. Torchalski, *Obchody rocznicy kopernikowskiej*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1973, nr 18/4, s. 763–772.

²⁰ APO, KW PZPR, sygn. 1141, t. 2418. Obchody 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika. Informacje o przygotowaniach do obchodów. 1968–1972, k. 1–13. Informacja o stanie realizacji uchwały Rady Ministrów RM-121-456/66 z dnia 23 III 1967 w sprawie obchodów 500. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika.

„Polonia”, ale też w nie mniejszym zakresie Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Polskiego Komitetu ds. UNESCO (ostatecznie UNESCO ogłosiło rok 1973 Rokiem Kopernika), Ogólnopolskiego Komitetu Pokoju i Polskiej Akademii Nauk. Chodziło też o nawiązanie współpracy z uczelniami włoskimi. Miały być podjęte starania, żeby w Toruniu został zorganizowany Międzynarodowy Kongres Unii Astronomicznej (zamiennie nazywany w dokumentach Międzynarodowym Kongresem Kopernikowskim). Projektem zamierzano zainteresować Międzynarodową Unię Historii i Filozofii Nauki oraz Narodową Akademię Nauk w Rzymie i tamtejsze Obserwatorium Astronomiczne.

Do obchodów w województwie olsztyńskim władze administracyjno-polityczne przygotowywały się wyjątkowo starannie. Już na początku stycznia 1965 r. w Wydziale Propagandy KW PZPR w Olsztynie, przy współudziale Biura WK FJN, przygotowano założenia programu planowanych obchodów pięćsetnej rocznicy urodzin Kopernika²¹. Koordynację trwających osiem lat działań powierzono wówczas specjalnie powołanemu, początkowo 27-osobowemu, Komitetowi Organizacyjnemu²². Pięciosobowym prezydium kierował Marian Gotowiec – przewodniczący Prezydium WRN w Olsztynie. Jego zastępcami byli: Kazimierz Rokoszewski (sekretarz KW PZPR) oraz prof. Mieczysław Koter (rektor WSR w Olsztynie). Sekretarzem był doc. dr Witold Senisson (dziekan Wydziału Geodezyjnego WSR w Olsztynie). W składzie Prezydium znalazł się także Stanisław Tomaszewski – ówczesny I sekretarz KW PZPR w Olsztynie²³.

Wytyczne zostały trzy kierunki działań, których realizacją zajmowały się odpowiednie komórki. Sekcją propagandową

²¹ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417. Uchwały i programy obchodów. Wojewódzki Komitet Kopernikowski. Notatki i informacje o działalności. Protokoły z posiedzeń, k. 4–7. Założenia do programu uroczystości 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, Olsztyn 4 I 1965.

²² Funkcjonuje też informacja, że przygotowania rozpoczęto dopiero w 1967 r., wraz z powołaniem Komitetu Organizacyjnego – por. R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 219.

²³ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 8. [Skład] Komitetu Uroczystości 500 Rocznicy Urodzin Mikołaja Kopernika [1965].

kierował Jerzy Szymański (redaktor naczelny „Głosu Olsztyńskiego”), sekcji organizacyjnej przewodniczył Walter Późny (zastępca przewodniczącego Prezydium WRN oraz przewodniczący ZW Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich), natomiast pracę sekcji inwestycyjno-porządkowej koordynował inż. Władysław Hepke (architekt wojewódzki)²⁴. Każdy z przewodniczących tych komórek do końca lutego 1965 r. miał przygotować „ramowy program pracy” kierowanego działu.

Informacje pochodzące z roku 1967 wskazują na pewną rozbudowę struktur zajmujących się przygotowaniem obchodów w województwie olsztyńskim. W opublikowanej uchwale Rady Ministrów znalazła się informacja, że Ogólnopolski Komitet FJN powołał Komitet Obchodów Kopernikowskich oraz jego organ wykonawczy, czyli Sekretariat, którego członkowie mieli zająć się organizacją przygotowań i koordynacją samych uroczystości²⁵. „Pełnomocnikiem Rządu ds. koordynacji i wykonawstwa inwestycji” został Zbigniew Januszko, wówczas zastępca przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, wcześniej, jeszcze pod koniec lat 50., pełniący funkcję przewodniczącego Prezydium WRN w Olsztynie.

Na czele ponad pięćdziesięcioosobowego Wojewódzkiego Komitetu Kopernikowskiego, zbierającego się dwukrotnie w roku, mającego inspirować i koordynować przygotowania, stanął I sekretarz KW PZPR w Olsztynie Stanisław Tomaszewski. Zastępcami zostali: Michał Ałlas (sekretarz Propagandy KW PZPR w Olsztynie) i Marian Gotowiec (przewodniczący Prezydium WRN w Olsztynie). Sekretarzem, podobnie jak dwa lata wcześniej, nadal był doc. dr Witold Senissen. Zastępcami przewodniczącego byli: Władysław Hepke i Zbigniew Podemski. Poszczególnymi sekcjami Komitetu Kopernikowskiego kierowa-

²⁴ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 4. Założenia do programu uroczystości 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, Olsztyn 4 I 1965; k. 10–12. [Składy] Sekcja propagandowa, organizacyjna i inwestycyjno-porządkowa [1965].

²⁵ Uchwała nr 57/67 Rady Ministrów z dnia 23 III 1967 w sprawie obchodów 500-nej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika.

li: Jan Baturó (Sekcja Organizacyjna), Jerzy Szymański (Sekcja Propagandy), Stefan Piątczak (Sekcja Zagospodarowania Szlaku Kopernikowskiego)²⁶.

W styczniu 1969 r. nowym I sekretarzem KW PZPR w Olsztynie został Tadeusz Białkowski. On też latem tego roku znalazł się w składzie Wojewódzkiego Komitetu Kopernikowskiego, obejmując funkcję przewodniczącego. Pozostały skład Komitetu nie uległ większym zmianom. Dodatkowo jedynie Władysław Hepke miał zająć się koordynacją pracy Zespołu Inwestycyjnego w Sekcji Zagospodarowania Szlaku Kopernikowskiego²⁷.

Podczas plenum WK FJN zwołanego w Olsztynie 29 listopada 1971 r. postanowiono o zasadniczym zreorganizowaniu składu Komitetu Kopernikowskiego. O przeprowadzonych wówczas zmianach organizacyjno-personalnych w lokalnej prasie napisano, że były rezultatem spełnienia wszelkich zadań, jakie należało wykonać przed obchodami Roku Kopernikowskiego²⁸. Zmiany były konieczne, ponieważ niektóre osoby, aktywne dotąd w strukturach administracyjnych miasta i regionu oraz politycznie, przestały już zajmować dotychczasowe stanowiska. Stwierdzono wprawdzie, że choć poprzedni członkowie Komitetu należycie „koordynowali różnorodne akcje, ale również inspirowali wiele poczynąń organizacyjnych i gospodarczych związanych z uroczystościami”, to jednak wyłoniła się „potrzeba usprawnienia” działań, bo – jak zauważono – „termin rocznicy zbliżał się szybko”, a oczekiwano Komitetu działającego „bardziej roboczo i sprężysto”.

²⁶ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 143. Skład Prezydium Komitetu Kopernikowskiego; pełny skład tego Komitetu został opublikowany w artykule R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 219–220, przypis 1.

²⁷ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 22–36. Sekcja Organizacyjna Wojewódzkiego Komitetu Kopernikowskiego. Informacja o stanie przygotowań do obchodów, załącznik 1. Skład Wojewódzkiego Komitetu Kopernikowskiego, VII 1969.

²⁸ S. Stankiewicz, *W lutym 1973 roku inauguracja Roku Kopernikowskiego*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 5 z 29–30 I, s. 1, 2; APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 72. Program działania w związku z obchodami 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Uchwała Plenum Wojewódzkiego Komitetu FJN w Olsztynie, XI 1971.

Także wówczas zdecydowano o rozdzieleniu funkcji typowo „roboczych” od „reprezentacyjnych”. Powołany został Honorowy Wojewódzki Komitet Kopernikowski, na czele z Juliuszem Malewskim – w tym czasie przewodniczącym WK FJN i jednocześnie posłem na Sejm PRL. Skład Komitetu był niezwykle różnorodny. Byli i działacze polityczni, i rektorzy olsztyńskich uczelni, literaci, naukowcy, artyści, działacze kultury, ale także pewien rolnik oraz ślusarz z Olsztyńskich Zakładów Opon Samochodowych²⁹. Osoby te łączyło tylko jedno: wszyscy byli związani z Olsztynem bądź szerzej – z Warmią i Mazurami. Gdy w 1960 r. powstał podobny Komitet Honorowy, utworzony przy okazji obchodów pięćset pięćdziesiątej rocznicy bitwy pod Grunwaldem, zdecydowaną większość składu stanowili ludzie w zasadzie wcale niezwiązani z regionem³⁰.

Na czele zreorganizowanego Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Obchodów 500. Rocznicy Urodzin Mikołaja Kopernika stanął Marian Gotowiec (przewodniczący Prezydium WRN w Olsztynie oraz członek wspomnianego Komitetu Honorowego). Jako wiceprzewodniczący w prezydium znalazł się ponadto Michał Atlas (sekretarz KW PZPR). Drugim wiceprzewodniczącym został Wincenty Chełchowski (zastępca przewodniczącego Prezydium WRN w Olsztynie). Sekretarzem tym razem został Stefan Piątczak (kierownik Wydziału Organizacyjno-Prawnego Prezydium WRN w Olsztynie)³¹. Nadal funkcjonowały w strukturze Komitetu trzy zespoły: inwestycji, zagospodarowania Szlaku Kopernikowskiego i kulturalno-propagandowy.

Kolejne zmiany w składzie Komitetu Organizacyjnego nastąpiły 30 października 1972 r., a więc na trzy i pół miesiąca przed początkiem uroczystości. Nowym przewodniczącym został Sergiusz Rubczewski, od kwietnia 1972 r. sprawujący funkcję prze-

²⁹ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 133. Skład Honorowego Komitetu Kopernikowskiego; por. też R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 220, przypis 3 oraz s. 221, przypis 4.

³⁰ Por. R. Tomkiewicz, *Rocznice bitwy pod Grunwaldem w Polsce Ludowej*, Olsztyn 2011, s. 130.

³¹ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 73–75. Składy Komitetów Organizacyjnych Obchodów [XI 1971]; por. też R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 220–221, przypis 3.

wodniczącego Prezydium WRN w Olsztynie (wojewoda od grudnia 1973 r.). W składzie Komitetu Kopernikowskiego Michała Ałłasa zastąpił Edmund Wojnowski, natomiast Waltera Późnego, Gerarda Skoka i Artura Ussowicza – Czesław Szadzewicz, Eugeniusz Zawadzki i Ryszard Wójcik³².

Założenia ze stycznia 1965 r. dotyczące obchodów kopernikowskich dokładnie precyzowały, co zamierzano osiągnąć do 1973 r. Latem 1965 r. w Komitecie Wojewódzkim PZPR przygotowane zostało pismo do przewodniczącego ogólnopolskiego Komitetu Społecznego Funduszu Budowy Kraju i Stolicy. Funkcję tę sprawował wówczas marszałek Marian Spychalski. Dokument ten, oprócz sekretarza KW PZPR w Olsztynie Michała Ałłasa, podpisali także: przewodniczący Prezydium WRN Marian Gotowiec oraz przewodniczący WK FJN Juliusz Malewski³³. Informowano Spychalskiego o planowanych na lata 1965–1973 w województwie inwestycjach gospodarczych, oświatowych, kulturalnych i turystycznych, związanych ze zbliżającą się rocznicą urodzin Kopernika. Miały one dotyczyć przede wszystkim miejscowości leżących na Szlaku Kopernikowskim, choć największe inwestycje zamierzano zrealizować w głównych „miastach kopernikowskich”, czyli we Fromborku i w Olsztynie.

Na początku przygotowań szacowano, że całość inwestycji związanych z obchodami pochłonie ok. 3,5 mld zł, co oznaczało, że zapowiedziane z budżetu państwa dotacje na ten cel będą niewystarczające. Prezydium Powiatowych Rad Narodowych w miastach na Szlaku Kopernikowskim oraz Prezydium WRN w Olsztynie łącznie miały wyasygnować 189 mln zł (pierwotnie zamierzano wydać na ten cel aż ok. 500 mln zł). Proszono więc Mariana Spychalskiego, „jako Wielkiego Sympatyka Naszej Ziemi”, by z puli funduszu budowy kraju i stolicy przeznaczył ok. 200 mln zł na zagospodarowanie miejscowości związanych z Kopernikiem położonych na Warmii³⁴.

³² Szerzej na temat zmian personalnych zob. R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 221.

³³ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 1–2. Pismo z 4 VIII 1965.

³⁴ Ibidem.

Wydana wiosną 1967 r. uchwała rządowa w sprawie obchodów pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, podpisana przez premiera Józefa Cyrankiewicza, zdynamizowała przygotowania³⁵. Dokument w sposób niezwykle szczegółowy precyzował zakres i charakter jubileuszu. Jasno określał, że inauguracja Roku Kopernikowskiego powinna nastąpić 19 lutego 1973 r. w Toruniu. Znaczne kwoty miały być przeznaczone na renowację tamtejszej starówki oraz „rozbudowę bazy dydaktyczno-naukowej i socjalnej” uniwersytetu i na planowane w tym mieście wzniesienie Muzeum Epoki Kopernika. W Krakowie natomiast w tym czasie miało być zorganizowane Zgromadzenie Ogólne Polskiej Akademii Nauk. Uczni mieli debatować na temat postaci Kopernika i jego dokonań.

Znacznie mniej miejsca poświęcono Fromborkowi i Olsztynowi. O obu tych miastach wspominano jedynie przy okazji planów sfinansowania Szlaku Kopernikańskiego z budżetu Centralnego Funduszu Turystyki i Wypoczynku. Mowa była o wykonaniu „niezbędnych inwestycji turystycznych”, bo już np. planowane wzniesienie pomnika Kopernika we Fromborku miało być zrealizowane przez Prezydium WRN w Olsztynie w porozumieniu z Ministerstwem Kultury i Sztuki, podobnie jak zapewnienie środków na prace konserwacyjno-remontowe olsztyńskiego zamku.

W maju 1968 r. przygotowano zostało zestawienie odnoszące się wyłącznie do województwa olsztyńskiego³⁶. Bardziej zajęto się stanem lokalnej infrastruktury w miejscowościach na Szlaku Kopernikowskim niż samym kształtem przygotowywanych uroczystości. Dominowały więc relacje na temat remontów ulic i dróg, elewacji budynków, budowy urządzeń komunalnych, zakładania parków i zieleńców. Później, w drugiej połowie lutego 1973 r., pisząc w lokalnej prasie o stanie dróg na trasie z Olsztyna do Braniewa, a więc tam, gdzie latem przewidywano największy ruch turystycz-

³⁵ Uchwała nr 57/67 Rady Ministrów z dnia 23 III 1967 w sprawie obchodów 500-nej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika.

³⁶ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 14–21. Informacja o realizacji uchwały nr XX/06 Prezydium WRN w Olsztynie z dnia 24 VI 1967 r. w sprawie rozwoju i aktywizacji Fromborka oraz uchwała nr 57/67 Rady Ministrów z dnia 25 III 1967 w sprawie obchodów 500. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika [V 1968].

ny, reporterzy nie omieszkali wytknąć kilku przypadków niedociągnięć³⁷. Nie pomijano też spraw związanych z renowacją obiektów zabytkowych i koniecznością podniesienia na wyższy poziom stanu lokalnej infrastruktury. Także w tym czasie powstał dość szczegółowy plan inwestycji przewidzianych w województwie do roku 1973, które miały być związane z rocznicą urodzin Kopernika³⁸.

Nadal jednak – o dziwo – problematyką tą nie zajmowały się władze miejskie Olsztyna. Zmiana w tej kwestii nastąpiła dopiero pod koniec listopada 1969 r., bo np. w czasie posiedzenia Komisji Kultury olsztyńskiej MRN we wrześniu tego roku, choć mówiono o szeregu planowanych inwestycjach, to jednak nie kojarzono ich jeszcze z obchodami Roku Kopernikowskiego. Mówiono m.in. o potrzebie przebudowy fosy zamkowej na amfiteatr i wybudowaniu na jego zapleczu siedziby BWA, o planowanej budowie kina w sąsiedztwie olsztyńskiego teatru i o konieczności wzniesienia w mieście nowego gmachu filharmonii³⁹. Przełom nastąpił dopiero u schyłku lat 60., gdy zdecydowano o uwzględnieniu w planach działania także uroczystości kopernikowskich⁴⁰.

Na początku 1970 r. Komisja Kultury MRN w Olsztynie przedstawiła harmonogram corocznych imprez nawiązujących do zbliżającej się rocznicy urodzin astronoma⁴¹. Ich celem miała być

³⁷ (ZB), *Trasa Olsztyn–Braniewo. Zwiad reporterów „Gazety”*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 46 z 23 II, s. 1, 3; Moroz (CAF), *Na szlaku Kopernika*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 48 z 26 II, s. 3; J. Chłosta, *Muzea na Szlaku Kopernika*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 6 z 5–6 II, s. 1, 2.

³⁸ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 43. Projekt planu obchodu Roku Kopernikowskiego na Warmii i Mazurach [b.d.].

³⁹ APO, zespół: Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/105. Protokoły z posiedzeń Komisji Kultury MRN. 1969–1973, k. 21–22. Protokół z posiedzenia Komisji Kultury MRN w Olsztynie, 29 IX 1969. Dwa tygodnie później, w połowie października 1969 r., członkowie Komisji Kultury MRN wydali pozytywną opinię na temat celowości budowy amfiteatru obok zamku, wraz z siedzibą BWA – ibidem, k. 28. Opinia z 13 X 1969.

⁴⁰ APO, Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/105, k. 55. Protokół z wspólnego posiedzenia Podkomisji Kultury WRN i Komisji Kultury MRN w Olsztynie, 29 XI 1969.

⁴¹ APO, Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/105, k. 161–164. Plan obchodów 500-nej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika na terenie Olsztyna [b.d.].

„popularyzacja życia i dzieła Kopernika, ze szczególnym uwzględnieniem laickiego charakteru myśli kopernikowskiej, na szerokim tle kształtującego się w tej epoce na Warmii i Mazurach polskiego społeczeństwa, polskiej myśli politycznej, polskiej nauki, kultury, polskich zwyczajów i obyczajów”. Planowano organizację „konkursów i turniejów, imprez oświatowych i artystycznych, wystaw, konferencji naukowych i wydawnictw”. Zamierzano zaangażować w przedsięwzięcie pracowników olsztyńskich bibliotek, olsztyńskiego teatru i Państwowej Orkiestry Symfonicznej, Muzeum Mazurskiego, Ośrodka Badań Naukowych, Wojewódzkiego Archiwum Państwowego, BWA. Pomoc zamierzano pozyskać ze strony Państwowego Przedsiębiorstwa Imprez Artystycznych „Estrada”, Centrali „Filmos”, Wojewódzkiego Domu Kultury i Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, ZMS i Związku Harcerstwa Polskiego, Związku Literatów Polskich oraz Polskiego Związku Filatelistycznego (przygotowano wystawę zatytułowaną „Kopernik na znaczkach świata”; wydano też dwie serie znaczków nawiązujące do rocznicy)⁴². Zamierzano również zorganizować szereg imprez sportowych, takich jak spływ kajakowy, niesprecyzowane bliżej regaty żeglarskie pomiędzy Olsztynem a Toruniem, wyścig rowerowy Szlakiem Kopernikowskim, zawody pływackie o „nagrode grodu Kopernika” itp.

Plany Komisji Kultury MRN w pewnej mierze pokrywały się z zamierzeniami sekcji propagandowej Wojewódzkiego Komitetu Kopernikowskiego⁴³. W celu odpowiedniego nagłośnienia uroczystości drobiazgowo została opisana przewidywana przed uroczystościami (i w ich trakcie) działalność oświatowa, organizacja sesji naukowych i zjazdów, przygotowywanie ekspozycji muzealnych i wystaw, organizacja imprez artystycznych i kon-

⁴² APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 226–229. Notatka w sprawie uroczystości kopernikowskich, które mają być organizowane w lipcu 1973, [J. Andruszkiewicz], Olsztyn 25 XI 1972; APO, Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/239. Protokoły z posiedzeń Prezydium MRN w Olsztynie. 1973, k. 5–15. Plan obchodów 500. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika [b.d.]; L. Jachimek, *Kopernik w numizmatyce*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 214 z 8–9 IX, s. 5.

⁴³ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 52–66. Szczegółowy plan pracy Sekcji Propagandowej Wojewódzkiego Komitetu Obchodów 500-nej Rocznic Urodzin Mikołaja Kopernika na lata 1969–1973.

kursów promujących postać i dzieło Kopernika. Kluczową w tym względzie rolę wyznaczono w zasadzie tym samym instytucjom i organizacjom, które zostały wskazane przez Komisję Kultury MRN, dodając jeszcze Towarzystwo Miłośników Olsztyna, oddziały: Polskiego Towarzystwa Historycznego, Polskiego Towarzystwa Lekarskiego i Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, a także SSK „Pojezierze” oraz Stowarzyszenie Architektów Polskich SARP. Zadania wyznaczono też niektórym zakładom spółdzielczości pracy, Przedsiębiorstwu „Ruch”, Wojewódzkiemu Związkowi Gminnych Spółdzielni, a nawet Wojewódzkiemu Zjednoczeniu PGR.

Jednocześnie w planach rozwoju kultury przygotowanych w Prezydium WRN na lata 70., w kontekście zbliżających się obchodów Roku Kopernikowskiego, zamierzano zrealizować adaptację dawnej wieży ciśnień przy ulicy Żołnierskiej w Olsztynie, by docelowo przeznaczyć ten obiekt na siedzibę Towarzystwa Miłośników Astronomii⁴⁴. Także hotel „Gromada” w Olsztynie, dzięki uchwale Rady Ministrów z 1967 r., miał powstać ze środków Centralnego Funduszu Turystyki i Wypoczynku i planowano oddać go do użytku przed uroczystościami⁴⁵.

Zdarzały się i takie sytuacje, kiedy wśród „olsztyńskich imprez masowych Roku Kopernikowskiego” wymieniano zorganizowany w Grunwaldzie „zlot gwiazdzisty patroli zakładowych oddziałów samoobrony przemysłu meblarskiego wszystkich województw kraju”. Celem tej imprezy miało być „oddanie hołdu bohaterom bitwy grunwaldzkiej i walk o wyzwolenie kraju” oraz „demonstracja sprawności Zakładowych Oddziałów Samoobrony”. Koszty pokrywało Zjednoczenie Przemysłu Meblarskiego⁴⁶.

⁴⁴ APO, Prezydium WRN w Olsztynie, sygn. 444, Wydział Kultury, t. 95. Program rozwoju kultury. 1971–1975, k. 28. Program rozwoju kultury w województwie olsztyńskim w latach 1971–1975 oraz założeń prognozytycznych na lata 1975–1980 i 1980–1990.

⁴⁵ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 292. Pismo: Wnioski i postulaty [b.d.].

⁴⁶ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 103. Program działania w związku z obchodami 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Uchwała Plenum Wojewódzkiego Komitetu FJN w Olsztynie, XI 1971.

W dokumencie nie próbowano nawet wyjaśnić, jaki ma to związek z rocznicą urodzin astronoma. Obchody kopernikowskie, podobnie jak wcześniejsza, spektakularnie obchodzona rocznica bitwy pod Grunwaldem i nieco później równie hucznie świętowane tysiąclecie państwa polskiego, wkomponowane w prowadzoną wówczas politykę historyczną, w dużej mierze miały pokazywać powojenny dorobek Polski Ludowej, co w istocie z odniesieniami do przeszłości (w tym z postacią Kopernika) nie miało żadnego związku. W tym konkretnym przypadku nie pokazywano wprawdzie powojennych sukcesów gospodarczych, ale zwrócono uwagę na gotowość obronną kraju, także na podstawowym poziomie zakładów pracy, w tym przypadku branży meblarskiej. Poza tym bez wątpienia dyrekcja chciała w ten sposób pokazać zwierzchnikom, że podejmuje działania wpisujące się nie tylko w realizację planów produkcyjnych, czyli jak to wówczas określano – w rozwój „bazy”, lecz także dba o rozwój świadomości załóg pracowniczych, czyli tzw. nadbudowy.

W listopadzie 1970 r. dyrektor Muzeum Mazurskiego Władysław Ogrodziński i kierownik Wydziału Propagandy KW PZPR Wiktor Szramka pojechali do Krakowa w celu „nawiązania współpracy miast kopernikowskich w sprawie przygotowań do Roku Kopernikowskiego”⁴⁷. W rezultacie spotkania z tamtejszymi władzami administracyjno-politycznymi ustalono zasady współdziałania, zwłaszcza w kwestii imprez artystycznych i kulturalnych między tymi dwoma miastami. Zamierzano organizować cykliczne Dni Krakowskie w Olsztynie i Dni Olsztyńskie w Krakowie. Miały to być spotkania naukowe, prelekcje, wystawy, spektakle. Tylko część z tych zamierzeń udało się zrealizować.

Kolejny obszerny dokument związany ze zbliżającymi się uroczystościami powstał w sierpniu 1971 r.⁴⁸ Znowu był plan inwestycji

⁴⁷ APO, KW PZPR, k. 220–221. Notatka informacyjna sporządzona przez Władysława Ogrodzińskiego, XI 1970.

⁴⁸ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 212–253. Informacja w sprawie przygotowań województwa do obchodów 500-rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika oraz Zjazdu Literatów Polskich, jako integralnej części obchodów kopernikowskich [wraz z siedmioma załącznikami], Olsztyn 10 VIII 1971.

i przewidywana możliwość ich zrealizowania, zamierzenia w dziedzinie kultury i nauki, a także podniesienie poziomu infrastruktury w miejscowościach Szlaku Kopernikowskiego. Nadal bardzo powierzchownie zajmowano się kształtem samej uroczystości.

Rok przed wielkimi uroczystościami zorganizowano spotkanie osób zaangażowanych w przygotowania obchodów. Posiedzenie zorganizowano we Fromborku w dniu czterysta dziewięćdziesiątej dziewiątej rocznicy urodzin Kopernika. Oprócz członków Wojewódzkiego Komitetu Kopernikowskiego pojechali tam także, jak już wcześniej wspomniano, członkowie Egzekutywy KW PZPR oraz Prezydium WRN. Zaproszono również gości z KC partii oraz dziennikarzy z najważniejszych wówczas tytułów prasowych w kraju, radia i z telewizji. W sumie w spotkaniu uczestniczyło ok. pięćdziesięciu osób⁴⁹.

Na miejscu zapoznano się ze stanem przygotowań. Jednak renowacja obiektów zabytkowych nie tak bardzo interesowała gości, jak liczba i komfort miejsc noclegowych w mieście (rozważano m.in., by po zakończeniu uroczystości wykorzystać je z przeznaczeniem na sanatorium) oraz stan plaży i boisk. Zlustrowano wygląd dworca kolejowego i autobusowego, a także obejrzano miejscową smażalnię ryb, pawilon gastronomiczny, dom handlowy, piekarnię, remizę, pocztę i szkołę. Podobno goście byli usatysfakcjonowani stanem przygotowań, co zresztą w dużej mierze było zasługą harcerzy pracujących we Fromborku od kilku lat w ramach akcji „Operacja 1001-Frombork”.

Pojawiały się już jednak obawy, czy wystarczy czasu na realizację wszystkich zamierzeń. Wiosną 1972 r. można było przeczytać

⁴⁹ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 195. Lista działaczy plebiscytowych przewidzianych do dekoracji w dniu 20 II 1972 na posiedzeniu Wojewódzkiego Komitetu Kopernikowskiego; k. 197–200. Plan wyjazdowego posiedzenia, 19 II 1972. Następnego dnia w Olsztynie zwołane zostało kolejne posiedzenie Wojewódzkiego Komitetu Kopernikowskiego, podczas którego wręczono ponad pięćdziesiąt wysokich odznaczeń państwowych (w tym dwa Krzyże Oficerskie, 29 Krzyży Kawalerskich i 23 Złote Krzyże Zasługi) byłym działaczom plebiscytowym. Wniosek taki przygotowało Prezydium WK FJN. Tym razem o zbliżających się obchodach Roku Kopernikowskiego nie mówiono wcale.

w miejscowej prasie, że do obchodów „czasu pozostało niewiele, a pracy do wykonania jest moc”⁵⁰. W Olsztynie przygotowania zostały zintensyfikowane szczególnie po wakacjach 1972 r. W czasie posiedzenia Komisji Kultury MRN, zwołanego na początku września, stan prac zreferował zebrany kierownik tej komórki Mirosław Świątecki. Relację „zaopiniowano pozytywnie nie wnosząc uwag”. Podobnie było nieco ponad pół roku później, gdy na wspólnym posiedzeniu Podkomisji Kultury WRN i Komisji Kultury MRN kwestie przygotowań do uroczystości we Fromborku zrelacjonował Leszek Grad, reprezentujący Wydział Kultury Prezydium WRN w Olsztynie⁵¹.

Jedno z ważniejszych posiedzeń Komitetu Organizacyjnego odbyło się 30 października 1972 r., a prowadził je nowy przewodniczący Komitetu Kopernikowskiego Sergiusz Rubczewski. Sumowano wiedzę na temat przygotowań w województwie do obchodów Roku Kopernikowskiego, na trzy i pół miesiąca przed jego inauguracją⁵². Tym razem euforii w sporządzonym protokole trudno było się doszukiwać, a przewodniczący obrad sucho zauważył, że „w trakcie realizowania programu inwestycyjnego wystąpiło zbyt wiele opóźnień”. Powodem było za bardzo optymistyczne i nieprzemyślane rozszerzanie planowanych zadań w stosunku do tego, co planowano na początku. Wymienił także „niedowład organizacyjny” i „brak materiałów”, a więc stałe przyczyny niepowodzeń związanych z dotrzymaniem terminów realizacji wszelkich inwestycji w okresie PRL.

W takiej sytuacji, też zwyczajowo, zdecydowano się pozyskać wsparcie ze strony wojska. Planowano także bardziej zaangażować w pomoc członków Ligi Obrony Kraju oraz młodzież szkolną. Mówiąc o pomocy harcerzy, zastanawiano się, gdzie ich skiero-

⁵⁰ (ch), *Przed Rokiem Kopernikowskim*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 16 z 15–16 IV, s. 1, 4.

⁵¹ APO, Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/105, k. 207. Protokół z zebrania Komisji Kultury MRN, 6 IX 1972; k. 244. Protokół z posiedzenia, 19 IV 1973.

⁵² APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 201–207. Protokół z posiedzenia Komitetu Organizacyjnego Obchodów 500 Rocznicy Urodzin Mikołaja Kopernika, 30 X 1972.

wać po uroczystościach we Fromborku. Wówczas Sergiusz Rubczewski stwierdził, że „w interesie województwa leży zainteresowanie ZHP Polami Grunwaldzkimi”, co brzmiało jednak nieco dziwacznie, gdyż to właśnie harcerze od wielu lat byli obecni i szczególnie aktywni w Grunwaldzie⁵³.

Jeszcze w ostatnich tygodniach przed uroczystościami dokonywane były mniej lub bardziej istotne korekty w harmonogramie zaplanowanych imprez. Gdy pod koniec listopada 1972 r. powstał, jak się wydawało ostatni, niezwykle drobiazgowy plan uroczystości, to i tak ostatecznie został on nieco zmodyfikowany, a dopiero wówczas zatwierdzony przez Prezydium MRN w Olsztynie 12 stycznia 1973 r.⁵⁴ Przede wszystkim wyraźnie rozgraniczono kolejne etapy olsztyńskich uroczystości. Wśród szeregu alternatywnych wersji przewidywano, by np. po sesji w gmachu Prezydium WRN jej uczestnicy przeszli piechotą do pobliskiego planetarium. Prócz przemówień gości ze stolicy, reprezentantów lokalnej administracji oraz władz politycznych miasta i regionu, planowano też symboliczne przekazanie kluczy przez osobę reprezentującą budowniczych planetarium I sekretarzowi KW PZPR w Olsztynie. Szef struktur wojewódzkich partii miał następnie przekazać je dyrektorowi planetarium⁵⁵.

W czasie posiedzenia Komisji Kultury MRN zwołanego 19 grudnia 1972 r. Henryk Cichocki (wówczas zastępca przewodniczącego Prezydium MRN w Olsztynie) poinformował zebranych, że w miejskim budżecie nie uwzględniono funduszy na przygotowanie obchodów rocznicy kopernikowskiej, bo – jak zapewniał – impreza ta miała być w całości sfinansowana z budżetu Prezydium WRN⁵⁶. W połowie stycznia 1973 r. natomiast

⁵³ Por. R. Tomkiewicz, *Obchody pięćsetnej rocznicy...*, passim.

⁵⁴ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 123–127 oraz 128–131. Alternatywne wersje programów uroczystości 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika w Olsztynie w dniu 19 II 1973, Olsztyn 20 XI 1972; APO, Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/239. Protokoły z posiedzeń Prezydium MRN w Olsztynie. 1973, k. 2. Protokół z posiedzenia Prezydium MRN, 12 I 1973.

⁵⁵ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 123–127 oraz 128–131.

⁵⁶ APO, Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/105, k. 230. Protokół z posiedzenia Komisji Kultury MRN, 19 XII 1972; t. 239, k. 2. Protokół

w zaprotokołowanej wypowiedzi kierownika Wydziału Kultury Prezydium MRN Remigiusza Dobkowskiego znalazła się informacja, że imprezy w mieście związane z Kopernikiem miały być finansowane przez ratusz⁵⁷. Od razu zapowiedziano jednak, że zabraknie pieniędzy na przygotowanie „dekoracji plastycznych na ciągach ulicznych”, bo podobno kosztorysy przedstawione przez olsztyńskich plastyków okazały się zbyt wygórowane. Oczekując na wsparcie ze strony Prezydium WRN, postanowiono, by część dekoracji wykonali uczniowie olsztyńskich szkół. Miały one być umieszczone „na ogrodzeniach budów”. Pracownicy Wydziału Kultury Prezydium MRN zostali zobowiązani do dopilnowania, aby szczególnie 19 lutego 1973 r. miasto było należycie udekorowane, a „zabytki oświetlone”. Przy arteriach wjazdowych miały być ustawione plansze informacyjne. Ogłoszony też został konkurs na najładniej udekorowaną witrynę sklepową związaną tematycznie z Kopernikiem oraz konkurs na pamiątkę regionalną i wydanie stempla okolicznościowego.

* * *

Rozpoczęcie przygotowań do obchodów rocznicy kopernikowskiej na osiem lat przed początkiem uroczystości wskazywało na ogromne znaczenie, jakie władze partyjno-administracyjne szczebla centralnego i lokalnego przywiązywały do tych uroczystości. Na szczególną wymowę pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika wskazywała również opisana skala podjętych działań przygotowawczych, które prowadziły władze partyjne i administracyjne województwa olsztyńskiego, angażując przy okazji także wojsko i młodzież szkolną. W zamyśle chciano wokół rocznicy kopernikowskiej skupić jak największą część polskiego społeczeństwa.

z posiedzenia Prezydium MRN, 12 I 1973, k. 11. Plan obchodów 500. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika [b.d.].

⁵⁷ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 123–127 oraz 128–131; APO, Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/239, k. 2.

Promocja Roku Kopernikowskiego

Przygotowaniem miejscowości znajdujących się na trasie Szlaku Kopernikowskiego, jak później pisano „od Kurzętnika do Fromborka”, zaczęto zajmować się od połowy lat 60. Roman Hryciuk i Antoni Sołoma zwrócili uwagę, że „wyznaczenie i zweryfikowanie tej trasy według kryteriów historyczno-turystycznych” w dużej mierze było zasługą Jana Bałdowskiego, znanego autora opracowań turystycznych⁵⁸. Przygotowaniem każdego z poszczególnych fragmentów szlaku zajmowały się specjalnie w tym celu powołane komisje. W miejscowościach tych organizowano także „terenowe komitety obchodów”. Od 1968 r. w województwie zaczęto sukcesywnie umieszczać na obiektach zabytkowych tablice informacyjne. W pierwszej kolejności pojawiały się tam, gdzie wypatrywano turystów zainteresowanych miejscami związanymi z Kopernikiem⁵⁹.

Skoncentrowano się na trzech głównych kierunkach działań: po pierwsze, planowano odrestaurowanie jak największej liczby obiektów zabytkowych; po drugie, dużo środków chciano wyasygnować na modernizację dróg; po trzecie, niejako przy okazji zakładano podniesienie lokalnej infrastruktury w miejscowościach położonych na szlaku.

Pod koniec lat 60. stworzono ewidencję obiektów zabytkowych położonych na terenach związanych z bytnością Kopernika. W granicach województwa olsztyńskiego do Szlaku Kopernikowskiego zakwalifikowano kilkanaście miejscowości, bardziej lub mniej związanych z astronomem. Były to: Olsztyn, Frombork, Braniewo,

⁵⁸ R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 222; zob. też: M. Szczepański, *Baedeker żółtego szlaku*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 166 z 14–15 VII, s. 3.

⁵⁹ H. Tumas, *Sprawozdanie z działalności Okręgowej Komisji Opieki nad Zabytkami za rok 1969*, [w:] *Spółeczna ochrona zabytków*, red. T. Kufel, Olsztyn 1969, s. 45, 47.

Pieniężno, Orneta, Lidzbark Warmiński, Dobre Miasto, ale też Olsztynek, Ostróda, Lubawa, Nowe Miasto, Kurzętnik, a nawet Grunwald. Przewidziano dwa swoiste „odgałęzienia”, by do miast związanych z Kopernikiem zaliczyć również Nidzicę i Działdowo oraz Barczewo, Biskupiec, Reszel i Kętrzyn⁶⁰.

Przede wszystkim skoncentrowano się jednak na Fromborku, w rezultacie czego – jak się wydaje – miasteczko skorzystało na uroczystościach najbardziej⁶¹. Znalazły się na to fundusze z budżetu państwa. W miejscowości zamierzano zająć się odnowieniem aż szesnastu obiektów zabytkowych, zagospodarowaniem Wzgórza Kopernikowskiego i restauracją wieży dzwonnicej. W Braniewie planowano odnowić trzy zabytkowe obiekty architektoniczne, zwłaszcza dokonać częściowej adaptacji Pałacu Potockich. Zdołano odrestaurować pałac, a kościół św. Katarzyny po zabezpieczeniu miał stanowić tzw. trwałą ruinę⁶². W Ornecie udało się zakończyć renowację ratusza i XIV-wiecznego kościoła. W Lidzbarku Warmińskim nie zdołano uporać się z kompleksowym remontem zamku, choć w znacznym stopniu uporządkowano jego otoczenie. W lipcu 1973 r. przygotowano jedynie ekspozycję na parterze budowli, zatytułowaną „Wielcy mieszkańcy lidzbarskiego zamku”. Ubolewano przy tym, że nie udało się zrealizować planów utworzenia ośrodka rekreacyjnego nieopodal oranżerii. Planowano też prace konserwatorskie w kolegiacie w Dobrym Mieście. Wyremontowano Wieżę Bocianią, gdzie został otwarty klub SSK „Pojezierze”. W Olsztynie prace kon-

⁶⁰ L. Czubieli, *Odbudowa i zagospodarowanie zabytków w województwie olsztyńskim*, [w:] *Spółeczna ochrona...*, s. 12–25.

⁶¹ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 284–291. [Bożena Piskorska] Informacja o przebiegu realizacji uchwały nr XX/206 Prezydium WRN w Olsztynie z dnia 24 VI 1966 w sprawie rozwoju i aktywizacji Fromborka oraz uchwały nr 57/67 Rady Ministrów z dnia 25 III 1967 w sprawie obchodów 500. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika; por. też np. fotoreportaż z Fromborka po renowacji miasteczka: F. Wal, *Nowy „Stary Frombork”*, „Panorama Północy” 1973, nr 28 z 15 VII, s. 4, 5 oraz fotoreportaż R. Czerniewskiego, *Frombork jakiego nie znamy*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 160 z 7–8 VII, s. 1, 5.

⁶² j.ch., *Przed uroczystościami kopernikowskimi*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 4 z 27–28 I, s. 1.

serwatorskie miały być prowadzone głównie na zamku. Także w pozostałych miejscowościach zadania związane z renowacją planowano przede wszystkim w zamkach i w pałacach⁶³.

Poza pracami renowacyjnymi fundusze zamierzano również pozyskać na inwestycje. Choć trudno było je uznać za obiekty związane z obchodami planowanymi na rok 1973, to w większości przypadków wpisywano je do grupy „obiektów infrastruktury turystycznej” i umieszczano w preliminarzach wydatków związanych z przygotowaniem do rocznicy. Chodziło o inwestycje w lokalną infrastrukturę, która miała być przydatna w Roku Kopernikowskim, a w latach następnych służyć mieszkańcom i turystom odwiedzającym Warmię.

Niemaló funduszy zamierzano przeznaczyć na prace porządkowe, w tym m.in. na remonty budynków, zwłaszcza ich fasad, odnawianie ogrodzeń, zadrzewienia oraz usuwanie nadal widocznych w miastach Szlaku Kopernikowskiego – jak to określono – „skutków zniszczeń wojennych”⁶⁴. Porządkami starano się zainteresować także sołtysów. Chodziło o przestrzeganie czystości w obejściach gospodarskich znajdujących się przy trasach, którymi mieli przemieszczać się turyści odwiedzający region w 1973 r.⁶⁵

Poza restauracją obiektów zabytkowych planowano otwarcie nowych sklepów, zakładów usługowych, gastronomicznych i innych. W ramach przygotowań do Roku Kopernikowskiego wymieniano też budowę przychodni w Lidzbarku Warmińskim i założenie nowoczesnej instalacji telekomunikacyjnej w Braniewie, a w stolicy województwa budowę gmachu szkoły muzycznej

⁶³ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 281–283. Wykaz najważniejszych prac konserwatorskich zabytków znajdujących się na „Szlaku Kopernikowskim”.

⁶⁴ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 14. Informacja o programie inwestycyjnym [1965].

⁶⁵ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 295–296. Informacja o przygotowaniach do obchodów Roku Kopernikowskiego na terenie powiatu morąskiego, Morąg 27 III 1972; k. 297–310. Informacja o stanie przygotowań do obchodów 500-letniej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika na terenie powiatu lidzbarskiego [b.d.].

i wzniesienie masztu telewizyjnego⁶⁶. Do inwestycji powiązanych z obchodami zaliczano również adaptację na hotel turystyczny Wysokiej Bramy w Olsztynie, budowę nowego hotelu w stolicy województwa oraz motelu w Iławie. We Fromborku, prócz miejsc noclegowych, miały powstać pawilony handlowe, restauracja, nowy budynek poczty, dworzec kolejowy. Budynkom nadawano nowe elewacje, ulicom nowe oświetlenie, zakładano trawniki, przebudowywano i asfaltowano nawierzchnie ulic, unowocześniono urządzenia komunalne. W mieście otwarto piekarnię (podobny zakład z tych funduszy zamierzano też wybudować w Nidzicy) i aptekę. Zapowiadano budowę „rolniczo-handlowego domu towarowego”, ale także otwarcie zakładu galanterii skórzaney, w którym zatrudnienie mało znaleźć dwieście osób⁶⁷. W sierpniowym numerze „Panoramy Północy” zrezygnowano z fotoreportażu ukazującego zlot harcerski i wizytę w mieście przedstawicieli najwyższych władz partyjnych i państwowych, pokazano natomiast odnowione fasady kamieniczek i uporządkowane place. Do uroczystości lipcowych we Fromborku nawiązywała tylko okładka tego numeru⁶⁸.

Jednak nawet w priorytetowo traktowanym Fromborku nie udawało się wyeliminować kłopotów. O „poważnych obawach” związanych z terminem ukończenia i zakresem prac prowadzonych w tym mieście informował wiosną 1970 r. Tadeusz Kochanowski, ówczesny kierownik Wydziału Propagandy KW PZPR w Olsztynie. Brakowało funduszy na realizację części zaplanowanych inwestycji. Ratunkiem miały być „częstsze wizyty członków Wojewódzkiego Komitetu Kopernikowskiego we Fromborku”, ale także i w innych miejscowościach położonych na Szlaku Kopernikowskim. Zamierzano w ten sposób nadzorować i stymulować postęp prac, ale również mobilizować lokalną społeczność do udziału w czynach społecznych, gdyż problemem był „zbyt mały

⁶⁶ APO, KW PZPR, sygn. akt 1141/2417, k. 13–17. Informacja o programie inwestycyjnym z okazji obchodów Roku Kopernikowskiego [1965].

⁶⁷ E. Tryniszewski, *Co dalej z Fromborkiem?*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 22 z 20–21 X, s. 1.

⁶⁸ „Panorama Północy” 1973, nr 31 z 5 VIII.

stopień zaktywizowana” ludzi⁶⁹. Przywiązując ogromną wagę do realizacji prac społecznych, objęto nimi bez wyjątku wszystkie większe miejscowości na szlaku. Wojewódzki Komitet Kopernikowski przygotował specjalny „Program czynów społecznych”, który zamierzano zrealizować w latach 1969–1972. Chodziło przede wszystkim – jak pisano – o „czyny w zakresie gospodarki komunalnej oraz budowy i remontów”⁷⁰.

Następna notatka Tadeusza Kochanowskiego w tej sprawie powstała niemal dokładnie dwa lata później⁷¹. Odnotował on „szereg pozytywnych działań we Fromborku”, które zrealizowane zostały głównie dzięki harcerzom. Kochanowski pisał, że stopniowo „miasteczko [stało się] czyste, chodniki położone”, choć nadal nie szczędził krytyki mieszkańcom, a zwłaszcza ich „udziałowi w akcji »czystość«”. Na rok przed uroczystościami największe opóźnienia dotyczyły prac na fromborskiej plaży, na polu namiotowym, przy budowie motelu i bosmanatu.

W kwietniu 1972 r. Tadeusz Kochanowski sporządził jeszcze jedną notatkę służbową. Pisał w niej, że w nocy z 16 na 17 kwietnia 1972 r. na dziedzińcu placu katedralnego umieszczony został przez „miejscowy kler” kamień o wysokości ok. 2 m i wadze – jak szacował – ok. 2–3 ton. Na głazie tym, ustawionym bez potrzebnych zezwoleń, wyryto nazwiska 22 biskupów warmińskich. Znalazła się tam także informacja, że wystawiony został przez „Warmińską Kapitułę Katedralną w XXV-lecie Powrotu do Macierzy”⁷². Kochanowski nie był w stanie załatwić sprawy na miejscu, sugerował natomiast, że należałoby zbadać, kto współdziałał ze zleceniodawcami, a także kto

⁶⁹ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 216–219. Notatka ze spotkania z aktywnym powiatowym i miejskim Fromborka, pow. Braniewo, w sprawie realizacji programu kopernikowskiego, 15 IV 1970.

⁷⁰ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 132. Zestawienie: Czynny społeczne na Szlaku Kopernikowskim [1969].

⁷¹ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 222–223. Notatka o sytuacji we Fromborku po wyjazdowej egzekutywie KW PZPR i Prezydium WRN, 24 V 1972.

⁷² APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 224–225. [Tadeusz Kochanowski] Notatka w sprawie usytuowania na dziedzińcu katedralnym „akcentu” plastycznego we Fromborku, 26 IV 1972.

użytych specjalistycznego sprzętu. Dodał, iż zasadne wydaje się „przeprowadzić rozmowę z biskupem i zwrócić mu uwagi, że podobne postępowanie nie będzie tolerowane przez władze państwowe”.

Pod koniec września 1970 r. odbyło się w Olsztynie „poszerzone posiedzenie” Prezydium Wojewódzkiego Komitetu Kopernikowskiego, które prowadził jego ówczesny przewodniczący Tadeusz Białkowski (I sekretarz KW PZPR)⁷³. Omówiono najważniejsze kwestie związane z przygotowaniami, oczywiście wskazując te zamierzenia, których realizacja postępowała opornie. Chodziło zwłaszcza o zagospodarowanie nabrzeża we Fromborku. Mówiono, że powinny zająć się tym lokalne przedsiębiorstwa komunalne oraz – jak zwykle – harcerze. Uznano też, że należy „wzmocnić skład” Miejskiego Komitetu FJN we Fromborku, by spróbował bardziej zaktywizować do działań lokalną społeczność. Ktoś z zebranych proponował nawet, by zaplanowane inwestycje kontynuować przy wsparciu wojska. Ostatecznie zdecydowano, że z powodu opóźnień należy skorygować listę zadań priorytetowych. Najważniejsze pozostawało uporządkowanie nabrzeża oraz otwarcie nowoczesnej placówki pocztowej. Realizację innych zamierzeń, w tym otwarcie wspomnianego zakładu galanterii skórzaney, odłożono na później.

Od roku 1969 do 1970 r. prowadzono ogólnopolski konkurs na projekt pomnika Mikołaja Kopernika, który miał stanąć we Fromborku. Organizatorem było Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Zarząd Główny Związku Polskich Artystów Plastyków. Ostatecznie pomnik, upamiętniający wieloletni pobyt astronoma w tym mieście, stworzył artysta rzeźbiarz Mieczysław Welter. Latem 1973 r. aktu jego odsłonięcia dokonał premier Piotr Jaroszewicz.

Jak wspomniano, Frombork w dużej mierze posprzątał, zagospodarowali i upiększyli harcerze. Z Olsztynem sytuacja była trudniejsza. Miasto było dużo większe, a więc i zaniedbania proporcjonalnie bardziej widoczne. Próbowano więc, przy okazji przygotowań, miasto podnieść wizualnie i urbanistycznie⁷⁴. Zapewne właśnie z tego

⁷³ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 189–191. Protokół z zebrania, 21 IX 1970.

⁷⁴ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 151–154. Spis zadań inwestycyjnych objętych uchwałą nr 57/67 Rady Ministrów z dnia 23 III 1967 w sprawie obchodu 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika.

powodu w obszernym dokumencie z sierpnia 1971 r., ukazującym zaawansowanie prac przed rocznicą kopernikowską, znalazła się informacja o stanie niektórych olsztyńskich kamienic. Padło tam m.in. stwierdzenie, że „w związku z katastrofalnym stanem Domu Polskiego, zagrażającym bezpieczeństwu użytkowników”, istniała pilna potrzeba wykwaterowania mieszkańców i przygotowania dokumentacji remontowej obiektu⁷⁵. Jednak poprawie wizerunku większości olsztyńskich kamienic pomogły dopiero centralne dożynki zorganizowane w mieście we wrześniu 1978 r.

Pewne kłopoty organizacyjno-kompetencyjne pojawiły się w Elblągu. Okazało się, że Ogólnopolski Komitet Obchodów Rocznic w ogóle pominął uczestnictwo województwa gdańskiego. W tej sytuacji gdański Komitet FJN samorzutnie wyłonił Wojewódzki Komitet Obchodów Rocznic Kopernikowskiej. Nadal jednak nie uwzględniono w programie Elblągu. Spowodowało to energiczne działania historyków skupionych w miejscowym Oddziale Polskiego Towarzystwa Historycznego, którzy ustalili m.in., że astronom co najmniej pięć razy był w Elblągu. Znaleźli „życzliwe zainteresowanie” członków Miejskiego Komitetu FJN, po czym Komitet Obchodów Kopernikowskich powstał także w Elblągu.

Jednym z elementów uczczenia pamięci Kopernika w Elblągu stało się umieszczenie tablicy pamiątkowej na ścianie kościoła pw. św. Mikołaja, w którym Kopernik był wiosną 1501 r. Zaplanowano też zorganizowanie wystawy zatytułowanej „Elbląg w czasach Kopernika”, jednak zdumienie mogło wywołać niefortunnie brzmiące stwierdzenie ogłoszone przez Wydział Oświaty Prezydium MRN w Elblągu, że „każdy uczeń i uczennica [powinni] odbyć »pielgrzymkę« do Kopernikowskiego Grodu”⁷⁶.

Rok Kopernikowski zamierzano szeroko promować m.in. poprzez słowo pisane, anonsując tym sposobem zbliżającą się rocznicę, a tym samym przybliżając postać Kopernika i jego dokonania. Miały to być zarówno publikacje naukowe, materiały popular-

⁷⁵ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 237. Informacja w sprawie przygotowań województwa do obchodów 500-rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, 10 VIII 1971.

⁷⁶ J. Lassota, *Elbląg przygotowuje się do obchodów kopernikowskich*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 6 z 5–6 II, s. 2.

nonaukowe oraz informacje prasowe, a także foldery turystyczne uwzględniające miejsca związane z postacią Kopernika. Mimo przeznaczenia znacznych funduszy na ten cel, wszystkich zaplanowanych wydawnictw nie udało się przygotować na czas, zdarzały się też publikacje słabo bądź wcale niezwiązane z Kopernikiem.

O potrzebie wsparcia rocznicy nowymi publikacjami mówiono przez cały okres przygotowań, a więc praktycznie od połowy lat 60. Andrzej Wakar, dyrektor olsztyńskiego Wydawnictwa „Pojezierze”, z okazji rocznicy kopernikowskiej zapowiadał wydanie ok. 20 tytułów dotyczących zarówno samego astronoma, jak i czasów, w których żył⁷⁷. Publikacje te mieli przygotować badacze także spoza olsztyńskiego środowiska naukowego.

Na początku 1971 r. w Wydziale Kultury MRN zdecydowano, by przeznaczyć 300 tys. zł (z nadwyżki budżetowej) na wydanie albumu *Olsztyn miastem Kopernika* oraz 50 tys. zł na wydanie plaketek nawiązujących do zbliżającej się rocznicy⁷⁸. Także w tym czasie z budżetu miasta miały wypłynąć fundusze na zorganizowanie sesji naukowej (połączonej z koncertem) odnoszącej się do czterysta pięćdziesiątej rocznicy „obrony Olsztyna przez Kopernika przed Krzyżakami”.

W „Komunikatach Mazursko-Warmińskich” wydawanych przez Ośrodek Badań Naukowych już od połowy lat 60. funkcjonował dział „Copernicana”. Wśród wielu prac wydanych w Olsztynie na wyróżnienie zasługiwał obszerny, ponad 500-stronnicowy tom pt. *Kopernik na Warmii. Życie i działalność publiczna. Działalność naukowa, środowisko, kalendarium*. Była to praca zbiorowa przygotowana pod redakcją Janusza Jasińskiego, Bohdana Kozięło-Poklewskiego i Jerzego Sikorskiego. Ostatni z wymienionych redaktorów, dr Jerzy Sikorski, wybitny znawca postaci Kopernika i jego czasów, wydał książkę zatytułowaną *Prywatne życie Mikołaja Kopernika* (Olsztyn 1973). Na trzy lata przed uroczystościami

⁷⁷ J.Ch., *Kopernikana olsztyńskiego „Pojezierza”*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 7 z 17–18 II, s. 3.

⁷⁸ APO, Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/105, k. 143. Postanowienie podpisane przez przewodniczącego Komisji Kultury Szczepana Styrnowskiego, Olsztyn 4 I 1971.

Ośrodek Badań Naukowych opublikował pracę *Mikołaja Kopernika Lokacje łanów opuszczonych* (Olsztyn 1970), przygotowaną przez prof. Mariana Biskupa. Tematy związane z działalnością Kopernika wypełniały też tom IX „Studiów Warmińskich” – pisma naukowego Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie. Olsztynianin dr Stanisław Flis był jednym z autorów przygotowanego przez Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich bogato ilustrowanego druku bibliofilskiego *Mikołaj Kopernik i medycyna*. Publikacji związanych z Kopernikiem powstało oczywiście znacznie więcej⁷⁹.

W 1973 r., od numeru trzeciego „Słowa na Warmii i Mazurach”, zaczęto drukować fragmenty książki Stanisława Flisa o życiu i działalności Kopernika⁸⁰. Astronomowi został poświęcony niemal cały numer 7 tego pisma z 17–18 lutego 1973 r. Także miesięcznik „Warmia i Mazury” z lutego 1973 r. w całości poświęcony był tematyce kopernikowskiej. Okładki kolejnych numerów tygodnika „Panoramy Północy” z lutego 1973 r. również nie pozostawiały wątpliwości, że zbliżały się uroczystości związane z Kopernikiem. Wewnątrz jednego z numerów, wśród publikacji nawiązujących do postaci astronoma, znalazł się anons, że „publikacje zebrane na ss. 7–10 mogą posłużyć szkołom, młodzieży i tym wszystkim, którzy poszukują materiałów informacyjno-wizualnych z okazji 500. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika”⁸¹. Wiele informacji związanych z Kopernikiem pojawiało się systematycznie w „Gazecie Olsztyńskiej” i nie były to tylko relacje z uroczystości czy wzmianki na temat wystaw lub konferencji (np. materiał Henryka Panasa zatytułowany *Kim była Anna Schilling?*, nr 41 z 17–18 II 1973, s. 6 czy obszerny artykuł *Mikołaj*

⁷⁹ Szczególnie wiele informacji na temat wydawnictw przygotowanych na rocznicę urodzin Mikołaja Kopernika zob. R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 233–235; M. Kokowski, *I co dalej z Mikołajem Kopernikiem? Historia, stan aktualny i perspektywy badań kopernikańskich w Polsce*, „Prace Komisji Historii Nauki PAU” 2012, t. XI, s. 53–68.

⁸⁰ S. Flis, *Rok Wielkiego Astronoma (1). Ziemia rodzinna Kopernika*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 3 z 20–21 I, s. 2.

⁸¹ „Panorama Północy” 1973, nr 5 z 4 II, s. 7; „Panorama Północy” 1973, nr 7 z 18 II; „Panorama Północy” 1973, nr 8 z 25 II.

Kopernik. Syn polskiego Odrodzenia, nr 160 z 7–8 VII 1973, s. 1, 5). W olsztyńskiej prasie codziennej nie pomijano też doniesień na temat wydzwizgu rocznicy kopernikowskiej poza granicami państwa (np. *Wszystkie kontynenty czczą pamięć Kopernika*⁸²).

W lutym 1973 r. pojawiła się w „Gazecie Olsztyńskiej” notatka, w której autor sugerował, że coraz bardziej realne wydawało się zwrócenie Polsce dokumentów (tzw. biblioteki Kopernika) związanych z astronomem, wywiezionych z Warmii przez wojska Gustawa VI Adolfa na początku XVII w.⁸³ W tej sprawie w polskiej ambasadzie w Sztokholmie zorganizowane zostało specjalne spotkanie, w którym wzięli udział „przedstawiciele świata naukowego, dyplomaci, działacze kulturalni i dziennikarze”. Była wystawa poświęcona Kopernikowi, mówiono o publikacjach na ten temat w szwedzkiej prasie. To, że dokumenty wywiezione ponad 300 lat temu mogą zostać zwrócone Polsce, miała sugerować informacja, jakoby tamtejsi uczeni popierali pomysł oddania Polsce przy okazji obchodów rocznicowych „biblioteki Kopernika”.

Obchody Roku Kopernikowskiego zamierzano promować nie tylko poprzez publikacje. W marcu 1972 r. w Wydziale Kultury MRN przygotowano fundusze potrzebne na wyprodukowanie medalu pamiątkowego oraz wydanie „teki ekslibrysów” nawiązujących do postaci astronoma. Od grudnia tamtego roku rozprowadzano już metalowe znaczki z wizerunkiem Kopernika przypinane do ubrania. Elementem obchodów stał się też zaprzężony w cztery konie dylizans pocztowy, który wyruszył 8 maja 1973 r. z Olsztyna do Krakowa. Zarówno woźnica, jak i pocztylion oraz trębacz byli w strojach z epoki. Zamierzano też zorganizować olimpiadę telewizyjną podsumowującą wiedzę na temat Kopernika⁸⁴.

⁸² Zob. (PAP), *W pokłonie Kopernikowi. Relacje korespondentów PAP z Paryża, Berlina, Waszyngtonu*; A. Broniarek, *Kopernik w British Muzeum*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 3; R. Szczęsnowicz, *Nie tylko święto nauki (ZSRR)*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 39 z 15 II, s. 1.

⁸³ *Czy warmińska biblioteka Kopernika wróci do Polski?*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 46 z 23 II, s. 1.

⁸⁴ APO, Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/105, k. 184. Pismo z 7 III 1972; R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 228; B. Łukaszewicz, *Raptularz miejski. Olsztyn 1945–2005*, Olsztyn 2006, s. 275, 279.

W połowie września 1972 r. w olsztyńskim zamku zorganizowano uroczystość objęcia przez SSK „Pojezierze” patronatu nad samolotem pasażerskim latającym w barwach PLL „LOT”, którym możliwe było wykonywanie lotów transoceanicznych. Był to model Il-62, pierwszy z sześciu zakupionych przez Polskę w Związku Radzieckim⁸⁵. Nazwa dla nowo zakupionego samolotu – „Mikołaj Kopernik” – oczywiście także wpisywała się w obchody zbliżającej się rocznicy.

Rangę uroczystości na olsztyńskim zamku wyznaczał skład zaproszonych gości. Przyjechała niemal cała załoga samolotu z jego kapitanem Damianem Żuchowskim na czele. Był też ówczesny dyrektor PLL „LOT” Włodzimierz Wilamowski. Ministerstwo Spraw Zagranicznych reprezentował H. Urbaniak, a Towarzystwo Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” – jego sekretarz generalny S. Biniek. Ze strony olsztyńskich władz politycznych wystąpił I sekretarz KW PZPR Józef Buziński.

Gospodarzem spotkania był prezes SSK „Pojezierze” Bohdan Kurowski. Mówiąc o samolocie, nad którym „Pojezierze” objęło patronat, i o jego nazwie, wyraził przekonanie, że powinien stać się on ambasadorem „naszego unikalnego regionu”, miał zatem uzmysławiać ludziom na świecie powiązania wielkiego astronoma z Warmią i Mazurami. Kurowski dodał też, że załoga samolotu „Mikołaj Kopernik” „będzie mieć w nas podczas wszystkich lotów wiernych przyjaciół”⁸⁶. Dyrektor PLL „LOT” opowiedział natomiast o walorach technicznych nowego samolotu i o przewidywanych trasach jego lotów, wymienił przede wszystkim Stany Zjednoczone i Australię.

Podpisane zostało specjalne porozumienie między SSK „Pojezierze” a PLL „LOT”. Patronat „Pojezierza” sprowadzał się do regularnego dostarczania załodze samolotu wydawnictw dotyczących regionu Warmii i Mazur. Przekazano też portret Mikołaja Kopernika, który odtąd miał zdobić wnętrze samolotu. Załoga otrzymała również pamiątkowe znaczki z wizerunkiem astrono-

⁸⁵ Samolot ten uległ katastrofie 14 marca 1980 r. w okolicy Warszawy.

⁸⁶ (kkp), *Patronat Pojezierza nad samolotem „Kopernik”*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 40 z 30 IX – 1 X, s. 1.

ma, które zamierzano rozdawać pasażerom. Odebrano też od kierownictwa „Pojezierza” pamiątkowy dyplom. Ponadto załoga samolotu „Mikołaj Kopernik” została przyjęta do SKK „Pojezierze” w charakterze członków honorowych.

Już po głównych uroczystościach związanych z obchodami Roku Kopernikowskiego jesienią 1973 r. mówiono, że budowany właśnie nowy prom pasażerski, pływający na trasie Świnoujście–Ystad, także otrzyma imię Mikołaja Kopernika (ostatecznie zbudowany został w 1974 r.)⁸⁷.

Przed Bożym Narodzeniem w 1972 r. rozstrzygnięto konkurs na nazwę nowoczesnego kina (przystosowanego do prezentacji filmów panoramicznych), którego budowę zamierzano rozpocząć w mieście w następnym roku. Wybrano nazwę „Kopernik”. Budowa obiektu trwała wiele lat, a jego uroczyste otwarcie odbyło się dopiero przy okazji 510 rocznicy urodzin astronoma, czyli w 1983 r.⁸⁸

Sposobem na promocję uroczystości kopernikowskich był też konkurs rysunkowy dla dzieci pracowników olsztyńskiej administracji państwowej. Do konkursu zgłosiło się ponad czterdzieścioro dzieci, które przygotowały 87 prac wykonanych w różnorodnych technikach plastycznych. Rozstrzygnięcie konkursu odbyło się w gmachu Prezydium WRN w Olsztynie, a jedną z atrakcji miało być zwiedzanie planetarium.

Do propagowania Roku Kopernikowskiego włączyli się także lokalni plastycy, którzy wraz z artystami z województw białostockiego, bydgoskiego i gdańskiego uczestniczyli w trzech konkursach i dwóch międzynarodowych plenerach malarskich tematycznie związanych z obchodami rocznicy. Angażowali się też w zapewnienie odpowiedniego wystroju plastycznego nawiązującego do rocznicy w miejscowościach na Szlaku Kopernikowskim. Apelowano przy tym, by po zakończeniu obchodów nie zapomnieć o powstałych pracach plastycznych i żeby „eksponaty kopernikowskie nie trafiły do magazynów”. Zaproponowano, by Wydawnictwo RSW „Prasa–Książka–Ruch”, najlepiej w kooperacji z olsztyńskim SKK „Pojezierze”, przygotowało zestaw wido-

⁸⁷ *Historia. Statki i okręty w Polsce*, tekst B. Huras, Kluki 2014, s. 30.

⁸⁸ B. Łukasiewicz, op. cit., s. 276.

kówek, na których należało zaprezentować i uwiecznić „plastykę kopernikowską”. Pierwsze pocztówki tematycznie związane z Kopernikiem i miastami, w których przebywał, trafiły do sprzedaży wiosną 1973 r. Główny nakład widokówek (łącznie przygotowano 180 tys.) ukazujących miejsca związane ze Szlakiem Kopernikowskim pojawił się latem tego roku.

Znany artysta Bolesław Marschall przygotował monumentalną rzeźbę przedstawiającą głowę Mikołaja Kopernika. Została ona przekazana jako dar dla Polonii mieszkającej w Stanach Zjednoczonych. Z kolei w holu na pierwszym piętrze gmachu Prezydium WRN w Olsztynie powstał fresk nawiązujący do działalności Kopernika, niezwiązanej jednak z astronomią, zatytułowany „Lokacje łanów opuszczonych”. Jego autorem był olsztyński plastyk Henryk Oszczakiewicz⁸⁹.

Postacią Kopernika zamierzano zainteresować także żołnierzy zasadniczej służby wojskowej. Wiosną 1973 r. w jednostkach podległych Warszawskiemu Okręgowi Wojskowemu zainicjowano z tego powodu specjalny program imprez, dzięki którym żołnierze mieli „lepiej poznać dorobek nauki polskiej i jej wkład do skarbnicy wiedzy ogólnoludzkiej”⁹⁰. Były to szkolenia i przeróżne „imprezy kulturalno-oświatowe”. Przy tej okazji mówiono nie tylko o Koperniku i jego dokonaniach z dziedziny astronomii, ale spotkania takie wykorzystywano do przekazywania wiedzy „popularyzującej najnowsze osiągnięcia polskiej myśli technicznej”.

Z inicjatywy Zarządu Politycznego Warszawskiego Okręgu Wojskowego do Olsztyna przyjechała „grupa przodujących żołnierzy”, który mieli zająć się propagowaniem tej wiedzy w miejscowych jednostkach wojskowych. W olsztyńskim teatrze z tej okazji zorganizowano uroczystą akademię z udziałem m.in. przewodniczącego Prezydium WRN Sergiusza Rubczewskiego.

⁸⁹ [Fot. S. Moroz] „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 4 z 27–28 I, s. 2; *Jak zapoznać z plastyką kopernikowską?*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 46 z 23 II, s. 3; D. Śleszyńska, *Dzieci o Koperniku*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 181 z 1 VIII, s. 4; R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 229.

⁹⁰ (rych), *Żołnierze na szlaku kopernikowskim*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 44 z 21 II, s. 1.

Wysłuchano naukowej prelekcji dr. Jerzego Sikorskiego o dziejach myśli kopernikowskiej oraz obejrzano spektakl Józefa Grudy zatytułowany „Portret doktora Mikołaja”.

Tydzień przed inauguracją Roku Kopernikowskiego odbyło się plenarne posiedzenie Zarządu Głównego SSK „Pojezierze”, podczas którego podsumowano przygotowania o charakterze promocyjnym do zbliżających się obchodów rocznicy urodzin Kopernika⁹¹. Osobom szczególnie zaangażowanym w przygotowanie obchodów wręczono wówczas pamiątkowe medale. Zapowiedziano, że medale takie zostaną przekazane także przedstawicielom najwyższych władz państwowych i politycznych. Wymieniono przede wszystkim I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka, ówczesnego wicepremiera Józefa Tejchmę oraz Ryszarda Frelka – w 1973 r. członka Sekretariatu KC PZPR i kierownika Wydziału Zagranicznego KC PZPR. Medale miały być także rozdane przedstawicielom Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” oraz załodze samolotu PLL „LOT” „Mikołaj Kopernik”.

Z obchodami Roku Kopernikowskiego związane też były liczne odczyty, sesje i konferencje naukowe (w sumie ok. 500), których nie organizowano jednak w czasie głównych uroczystości. W drugiej połowie września 1972 r. w Olsztynie odbyła się ogólnopolska sesja literacko-naukowa „Kopernik – znaczenie jego dzieła dla literatury i nauki”, choć łączenie Kopernika z literaturą mogłoby wydawać się nie do końca trafne.

Spotkanie nieoficjalnie rozpoczynające obchody rocznicy urodzin Kopernika, nazwane w prasie „Kopernikowskim sympozjum literatów”, porównywane było do Zjazdu Pisarzy – Przyjaciół Warmii i Mazur z 1960 r i do późniejszego VIII Zjazdu Pisarzy Ziemi Zachodnich i Północnych z 1965 r.⁹² Obradowano w Olsztynie i we Fromborku, dzięki czemu uczestnicy konferencji mieli okazję „podziwiać walory krajobrazowe i historyczne Warmii”.

⁹¹ (js), *Ruch społeczno-kulturalny Warmii i Mazur, Kujaw i Pomorza w hołdzie Kopernikowi*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 36 z 12 II, s. 1.

⁹² *O należyte spożytkowanie doświadczeń*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 42 z 14–15 X, s. 1; J. Chłosta-Zielonka, *Życie literackie Warmii i Mazur w latach 1945–1989*, Olsztyn 2010, s. 155.

W sumie w obradach wzięło udział ok. 150 osób, przede wszystkim pisarzy, dziennikarzy i ludzi nauki. Byli także przedstawiciele ówczesnych władz politycznych i administracyjnych regionu oraz „delegaci władz centralnych”⁹³.

Na olsztyńskim zamku uczestników sesji powitali: prezes olsztyńskiego Oddziału Związku Literatów Polskich Leonard Turkowski, Halina Auderska – wiceprezes Zarządu Głównego Związku Literatów Polskich oraz Sergiusz Rubczewski – przewodniczący Prezydium WRN w Olsztynie. „Piękny i niepowtarzalny klimat dalszych obrad” zapewnił wykład prof. Bohdana Suchodolskiego. Olsztyńskie obrady zdominowały prelekcje odnoszące się do inspiracyjnej roli dzieła Kopernika w kontekście literatury polskiej. Stwierdzono m.in., że należy dążyć do tworzenia takich materiałów literackich, w których z powodzeniem będzie można połączyć „wartości estetyczne, jak i poznawcze” odnoszące się do postaci Kopernika. W czasie dyskusji głos zabierali przede wszystkim literaci, mówiący m.in. o „problemie tworzenia nowej poetyckiej – i nie tylko – wizji kosmosu, obrazu nieba, które dawniej tak pełne tajemnic, stawało się coraz mniej niezwykle”. W dyskusji udział wzięł m.in. Bogdan Ostromięcki – osoba spoza regionu oraz przedstawiciele olsztyńskiego środowiska: Władysław Ogrodziński i Stefan Połom. Głos w dyskusji zabrał też historyk z Torunia dr Janusz Małek.

Drugiego dnia obrad zorganizowano wyjazd do Fromborka. Tam dwa główne referaty wygłosili Edward Martuszeński i Jerzy Sikorski. Pierwszy mówił o piśmiennictwie Warmii i Mazur na tle literatury polskiej i w ogóle kultury narodowej. Oddalając się nieco od postaci astronoma, zwrócił uwagę zebranym, że niezbędne jest naukowe opracowanie problematyki związanej z literaturą Warmii i Mazur na przestrzeni wieków. Z kolei Jerzy Sikorski zaprezentował najnowsze wówczas ustalenia na temat warmińskiego okresu życia Kopernika. Jak zanotował reporter „Słowa na Warmii i Mazurach”, referat ten „był ładny i bogaty w szczegóły”, przybliżył słuchaczom wiele dotąd nieznanych aspektów z życia astronoma.

⁹³ R. Borkowski, *500-lecie urodzin Mikołaja Kopernika. Sesja literacko-naukowa*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 41 z 7–8 X, s. 4; B. Łukaszewicz, op. cit., s. 275.

Konferencję uznano powszechnie za udaną. Lokalna prasa oceniła potem, że zorganizowanie tak dużej imprezy przez Wydział Kultury Prezydium WRN, Oddział Związku Literatów Polskich w Olsztynie przy współudziale SSK „Pojezierze” dowiodło, iż Olsztyn jest w stanie stać się „jednym z największych ośrodków międzynarodowych obchodów Roku Kopernikowskiego” w nadchodzącym czasie⁹⁴.

Pół roku później, 9 i 10 lutego 1973 r. w olsztyńskim zamku odbyła się następna konferencja, której współorganizatorem był Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego oraz Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa⁹⁵. Uczestnicy reprezentowali ośrodki naukowe Warszawy, Krakowa, Torunia, Gdańska, Wrocławia i Poznania⁹⁶. Spotkanie otworzył ówczesny dyrektor Muzeum Mazurskiego Władysław Ogrodziński. Potem prof. Józef Burszta, doc. Wiesław Bieńkowski i doc. Edmund Wojnowski złożyli kwiaty przed ustawioną w krużgankach olsztyńskiego zamku rzeźbą Kopernika.

W czasie dwudniowych obrad referaty wygłosili: doc. Antoni Czachorowski, prof. dr Józef Mitkowski i dr Jerzy Sikorski (kolejno mówili o pobycie Kopernika w Toruniu, Krakowie i we Fromborku). Wysłuchano też wystąpień doc. Janiny Bieniarzówny, doc. Wiesława Bieńkowskiego oraz doc. Leszka Hajdukiewicza, dotyczących przede wszystkim związków religijnych, naukowych i kulturalnych Krakowa z Warmią i Mazurami. W jednym z referatów omówione zostały związki Warmiaków z Uniwersytetem Jagiellońskim. Zaprezentowano także film dokumentalny Zbigniewa Bochenka ukazujący postać Kopernika.

⁹⁴ R. Borkowski, op. cit.

⁹⁵ D. Jamiołkowska, *Sesja kopernikowska w Olsztynie*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1973, nr 3, s. 275–279; (d), *O Koperniku w Toruniu, Krakowie. Sesja naukowa na zamku olsztyńskim*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II; „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 55 z 6 III; (k), *Sesja naukowa dla uczczenia 500. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 7 z 17–18 II, s. 4; (d), *O Koperniku w Toruniu, Krakowie. Sesja naukowa na zamku olsztyńskim*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 35 z 10–11 II, s. 1, 2; B. Łukaszewicz, op. cit., s. 278.

⁹⁶ Wykaz uczestników konferencji w: R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 226.

Nieco ponad miesiąc później, 24 i 25 marca w baszcie zamkowej w Lidzbarku Warmińskim odbyło się seminarium młodych pisarzy zorganizowane przez Ośrodek Korespondencyjnego Klubu Młodych Pisarzy przy Zarządzie Wojewódzkim Związku Socjalistycznej Młodzieży Wiejskiej w Olsztynie⁹⁷. Celem spotkania miało być przybliżenie młodym pisarzom postaci astronoma. Referat zatytułowany „Kopernik a współczesny ruch humanistyczny” wygłosił literat, ale i działacz społeczno-polityczny Gerard Skok. Stefan Połom mówił natomiast o postaci astronoma w literaturze. Wskazał na trudność pisania o Koperniku, a jednocześnie na atrakcyjność tej tematyki. W czasie seminarium młodzi pisarze mieli też możliwość dyskusowania z twórcami z olsztyńskiego teatru. Mówiono zwłaszcza na temat przygotowanego w Teatrze im. Stefana Jaracza w Olsztynie spektaklu inspirowanego życiem i działalnością Kopernika. Choć zamierzenia były rozległe, spotkanie nie należało do udanych, głównie ze względu – jak napisano w prasie – na „zbyt małą aktywność młodego środowiska literackiego”. Wydaje się, że znaczenie miała też narzucona tematyka spotkania, raczej niewiele interesująca młodych twórców.

Podczas dwudniowych obrad Walnego Zjazdu Delegatów Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego (19 i 20 maja w Olsztynie i we Fromborku) także nawiązano do rocznicy, bowiem w czasie konferencji mówiono o reformie monetarnej Kopernika⁹⁸. Do postaci Kopernika nawiązywano też w czasie obrad I Sejmiku Nauki Olsztyńskiej, który odbył się 28 maja 1973 r. w Olsztynie.

W Olsztynie i we Fromborku 8 i 9 września 1973 r. odbyło się dwudniowe ogólnopolskie sympozjum naukowe pod nazwą „Kopernik i medycyna”, którego pomysłodawcą i przewodniczącym komitetu organizacyjnego był dr Andrzej Skrobacki⁹⁹. Udział

⁹⁷ R. Borkowski, *Seminarium Kopernikowskie w Lidzbarku*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 14 z 7–8 IV, s. 2.

⁹⁸ R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 226.

⁹⁹ Szerzej: S. Flis, *Kopernikowskie sympozjum lekarzy w Olsztynie i Fromborku*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1974, nr 1, s. 97–101; T. Wil., *Kopernik i medycyna. Sympozjum naukowe w Olsztynie i we Fromborku*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 215 z 10 IX, s. 1, 2.

w nim wzięli zarówno naukowcy, jak i lekarze, którzy wygłosili w sumie aż 22 referaty. W stolicy województwa obradowano w planetarium. W Archiwum Państwowym w Olsztynie przygotowano sesję naukową pt. „Rozwój administracyjny miast od Kopernika po dzień dzisiejszy”, a Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Miejska Biblioteka Publiczna przygotowały cykl prelekcji na temat Kopernika. We wrześniu 1973 r. na terenie województwa olsztyńskiego odbyło się też kilka wycieczek, w których uczestniczyli delegaci Nadzwyczajnego Kongresu Międzynarodowej Unii Astronomicznej „Colloquia Copernicana”. W grudniu 1973 r. w olsztyńskim zamku odbyła się konferencja „Sztuka Pomorza i Warmii w czasach Kopernika 1450–1550”, skierowana przede wszystkim do historyków sztuki¹⁰⁰.

* * *

Analiza dostępnych materiałów wskazuje, że do promocji pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika władze centralne i lokalne przywiązywały nie mniejszą wagę niż do samych przygotowań. Szeroki, wielotorowy zakres prowadzonych prac – co charakterystyczne – przyczynił się nie tylko do uwypuklenia sfery związanej bezpośrednio z postacią astronoma, ale też wpłynął na pozytywną zmianę wizerunku miejscowości na Szlaku Kopernikowskim, w tym renowację obiektów zabytkowych, poprawę jakości dróg, a także rozbudowę lokalnej infrastruktury turystycznej. Wśród działań mających na celu promowanie postaci Mikołaja Kopernika należy wymienić szereg publikacji naukowych (m.in. przygotowanych przez olsztyńskie Wydawnictwo „Pojezierze”), konferencje naukowe z udziałem najwybitniejszych badaczy epoki Kopernika, odczyty, ale też działania na gruncie literackim i dziennikarskim, jak również organizowanie plenerów malarских nawiązujących do postaci astronoma. Rozpisano konkursy na pomniki Kopernika, a swoistą formą promocji było objęcie patronatu przez SSK „Pojezierze” nad samolotem PLL „LOT” „Mikołaj Kopernik”.

¹⁰⁰ R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 228.

Główne uroczystości w roku 1973

Najbardziej spektakularnym wydarzeniem związanym z obchodami Roku Kopernikowskiego w Olsztynie było otwarcie Planetarium Lotów Kosmicznych. Początkowo, jeszcze w drugiej połowie lat 60., przewidywano, że „gdzieś w Polsce” powinno powstać Centralne Obserwatorium Astronomiczne z dwumetrowym teleskopem¹⁰¹. Ostatecznie zaniechano realizacji tego pomysłu, a zdecydowano o wybudowaniu planetarium właśnie w stolicy Warmii i Mazur. W niemałym stopniu idea ta wypłynęła ze środowiska ludzi zaangażowanych w działalność SSK „Pojezierze”. We wrześniu 1969 r., podczas narady w Wydziale Propagandy KW PZPR w Olsztynie prezes SSK „Pojezierze” Bohdan Kurowski mówił o potrzebie wybudowania w mieście planetarium, ale także o zamiarze usypania „gdzieś na Warmii” kopca upamiętniającego postać Kopernika (później ustalono wprawdzie, że kopiec powinien powstać w samym Olsztynie, ale pomysłu nigdy nie zrealizowano)¹⁰².

Prezes działającego w tamtych latach w Londynie Towarzystwa Przyjaciół Warmii i Mazur, Henryk Archutowski, zobowiązał się zebrać w swoim środowisku ok. 10–20 tys. dol., które miały być przeznaczone właśnie na budowę olsztyńskiego planetarium¹⁰³.

¹⁰¹ Uchwała nr 57/67 Rady Ministrów z dnia 23 III 1967 w sprawie obchodów 500-nej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika.

¹⁰² APO, KW PZPR, sygn. 1141/2419. Obchody 500-lecia urodzin MK. Udział harcerzy w „Operacji 1001-Frombork”. Program odsłonięcia pomnika we Fromborku. 1969–1973, k. 1–8. Protokół z posiedzenia zorganizowanego przez Wydział Propagandy KW PZPR, Olsztyn 9 IX 1969.

¹⁰³ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 212–253. Informacja w sprawie przygotowań województwa do obchodów 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika oraz Zjazdu Literatów Polskich, jako integralnej części obchodów kopernikowskich [wraz z siedmioma załącznikami], Olsztyn 10 VIII 1971.

Potem, gdy okazało się, że obiekt ten będzie sfinansowany z funduszy państwowych, Archutowski zaproponował, by zebrane pieniądze przeznaczyć na wykonanie „akcentu rzeźbiarskiego lub wyposażenie jakiegoś obiektu”. W dostępnym materiale brak jednak informacji, jak dalej potoczyły się losy zadeklarowanego wsparcia przez Brytyjczyków polskiego pochodzenia. Wiemy natomiast, że polichromię w atrium planetarium wykonał nieodpłatnie polski artysta plastyk Stefan Knapp z Londynu¹⁰⁴.

Prace przy wznoszeniu olsztyńskiego planetarium, którego głównym projektantem był inż. Ludomir Gośławski z olsztyńskiego Miasto-Projektu, trwały ok. trzech lat. W zasadzie nie napotymano na większe problemy, choć nie udało się uniknąć pewnych opóźnień. W uchwale plenum WK FJN z listopada 1971 r. zakładano, że termin przekazania do eksploatacji planetarium nastąpi 31 stycznia 1972 r.¹⁰⁵ Wiosną 1972 r. zapewniano, że będzie ono gotowe na 15 stycznia roku następnego. W połowie kwietnia 1972 r. odbył się montaż żelbetonowego stropu, a miesiąc później wykonano kopułę (początkowo zakładano, że prace przy jej montażu wykonają specjaliści z NRD; ostatecznie zadanie to powierzono polskim wykonawcom, choć specjalistyczne, stalowe „płaskowniki”, przywieziono zza Odry). Późną wiosną 1972 r. gotowe już były (w stanie surowym) pomieszczenia późniejszej kawiarni i sali ekspozycyjnej olsztyńskiego BWA. W tym czasie w lokalnej prasie napisano, że prace przy budowie planetarium „wyprzedzają o prawie miesiąc przewidziany plan”, mimo że pracowało tam wówczas zaledwie 36 osób¹⁰⁶. We wrześniu 1972 r. do pomieszczeń planetarium mieli wejść specjaliści od optyki z zakładów Carl Zeiss w Jenie. Harmonogram robót spowodował, że zaczęto się spieszyć, bo montaż aparatury należało wykonać nie

¹⁰⁴ S. Oszczak, *Planetarium Lotów Kosmicznych w Olsztynie*, „Urania” 1974, nr 2, s. 38; ZMiL, *Warmia i Mazury w hołdzie Mikołajowi Kopernikowi*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 3.

¹⁰⁵ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 92. Program działania w związku z obchodami 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Uchwała Plenum Wojewódzkiego Komitetu FJN w Olsztynie, XI 1971.

¹⁰⁶ (śrut), *Na budowie planetarium*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 22 z 27–28 V, s. 1.

w warunkach „stanu surowego”, ale w pomieszczeniach w pełni wykonanych pod względem budowlanym.

Choć jeszcze wiosną 1972 r. wstępnie zagospodarowywano tereny wokół przyszłego planetarium, to nie udało się wyeliminować opóźnień. Jak to niejednokrotnie w historii powojennego Olsztyna bywało, także tym razem wiele prac wykończeniowych realizowanych z niemałym pośpiechem powierzono wojsku. Jeszcze trzy dni przed głównymi uroczystościami w strugach padającego deszczu ze śniegiem teren wokół obiektu porządkowali żołnierze z olsztyńskiego garnizonu. Przez kolejne dni pracowały tam 30-osobowe grupy, co w lokalnej prasie nazwano „czynami podjętymi dla uczczenia Roku Kopernikowskiego”¹⁰⁷. W istocie pomagali pracownikom zieleni miejskiej, którzy nie byli w stanie zdążyć z wykonaniem zadania.

Kilka dni przed uroczystościami trwały także gorączkowe prace przy konfigurowaniu specjalistycznych urządzeń optycznych. Przyjechali specjaliści z Niemiec wschodnich, którzy przekazali wiedzę na temat obsługi tej nieznanej wcześniej w Olsztynie aparatury. Przygotowywali się również pracownicy z olsztyńskiej rozgłośni radiowej, do których należało zilustrowanie muzyczne i akustyczne inauguracyjnego widowiska. Jeden z aktorów olsztyńskiego teatru miał natomiast pełnić rolę lektora prowadzącego prezentację¹⁰⁸.

W weekendowej edycji „Gazety Olsztyńskiej”, poprzedzającej poniedziałkowe uroczystości, Kopernikowi poświęcono szczególnie wiele miejsca. Wydanie otwierał tekst olsztyńskiego historyka dr. Jerzego Sikorskiego, zawierający rozważania na temat miejsca Fromborka w życiu astronoma. Także w tym numerze znalazł się obszerny materiał dr. Janusza Małłka z Torunia, w którym badacz zajął się m.in. kwestią znajomości przez Kopernika języka polskiego¹⁰⁹.

¹⁰⁷ H. Furtak, *Żołnierze swojemu miastu*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 1.

¹⁰⁸ W. Białkowski, *Nocą w planetarium*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 1, 2.

¹⁰⁹ J. Sikorski, *Fromborskie niebo Kopernika*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 1, 5; J. Małłek, *Czy uczony przemawiał po polsku?*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 1, 5.

Mimo nie najlepszej pogody, 19 lutego 1973 r. o godzinie 11 przed planetarium zgromadziło się bardzo wiele osób, w tym ok. dwa tysiące młodych ludzi ze szkół średnich. Reporter „Gazety Olsztyńskiej” relację zaczął od stwierdzenia, że były tam „uczen-nice szkoły pielęgniarzkiej w białych czepkach. Jest młodzież z różnych olsztyńskich szkół średnich”. Dopiero dalej nadmieniał: „Są też twórcy i budowniczości obiektu”. Wspomniał o transpa-rentach widocznych przed planetarium z widniejącymi na nich hasłami: „Dla tej ziemi żył i działał Mikołaj Kopernik”, „Mikołaj Kopernik – chluba nauki i sława Polski”, „Nauka polska w służ-bie prawdy i postępu”¹¹⁰.

Uroczystość otworzył pierwszy dyrektor placówki dr Stanisław Oszczak. Powitał przedstawicieli władz centralnych i wojewódz-kich oraz gości z zagranicy, zwłaszcza prezesa Rady Astronomicz-nej Związku Radzieckiego prof. Aleksieja Michajłowa i dyrekto-ra zakładów Zeissa w Jenie Norberta Neurode. Oszczak mówił m.in., że obiekt ten jest swoistym wyrazem hołdu dla astrono-ma, a jednocześnie „nowoczesnym ośrodkiem upowszechniania kultury i nauki, [...] żywym pomnikiem Kopernika”¹¹¹. Aktu oficjalnego otwarcia dokonali wspólnie minister kultury i sztu-ki Stanisław Wroński, I sekretarz KW PZPR w Olsztynie Jó-zef Buziński oraz przewodniczący Prezydium WRN Sergiusz Rubczewski. Następnie przy dźwiękach orkiestry wojskowej go-ście przeszli do wnętrza obiektu. Tam, jak zanotował reporter, „w głównym hallu rzucał się w oczy oryginalny wystrój pla-styczny, efektowna architektura, bogactwo okładzin ściennych”. Wśród zwiedzających pomieszczenia było także ok. 50 dzienni-karzy, również zagranicznych.

W dalszej części obiektu ulokowano salę ekspozycyjną olsz-tyńskiego BWA oraz kawiarnię „Andromeda”, zaprojektowaną, jak i cały obiekt, przez inż. Ludomira Gośławskiego. Nazwę ka-wiarni wybrali mieszkańcy Warmii i Mazur w plebiscycie zor-ganizowanym przez „Gazetę Olsztyńską”. W dniu otwarcia po

¹¹⁰ ZMiL, *Warmia i Mazury...*, s. 1, 3.

¹¹¹ Ibidem, s. 1.

siedzibie BWA oprowadzał gości ówczesny dyrektor tej placówki, olsztyński artysta plastyk Hieronim Skurpski. W kawiarni wzniesiono uroczysty toast za „pomyślną działalność Planetarium w dziele upowszechniania kultury i nauki”¹¹².

W planetarium zaplanowano na ten dzień cztery pokazy. Pierwszy, tzw. inauguracyjny, przygotowano dla 220 osób, następny zorganizowano dla dziennikarzy, a dwa kolejne dla młodzieży z wybranych olsztyńskich szkół, których uczniowie pomagali przy pracach porządkowych¹¹³. Zwykłe pokazy rozpoczęto dopiero od połowy marca 1973 r.

Także tego dnia, 19 lutego 1973 r., w Muzeum Mazurskim w Olsztynie ówczesny dyrektor tej placówki Władysław Ogrodziński otworzył wystawę zatytułowaną „Warmia i Mazury od czasów Kopernika po dzień dzisiejszy”, ukazującą m.in. „działalność publiczną Kopernika, osadniczą i polityczną”¹¹⁴. Jako pierwsi zwiedzili ją przybyli do Olsztyna na uroczystości przedstawiciele władz oraz dziennikarze. Osobno prezentowano ekspozycje określane jako „sztuka z czasów Kopernika”, numizmaty, książki lokacyjne, ale też rzeźby, malarstwo, wyroby artystyczne oraz 12 starodruków, o których napisano: „Wiadomo, że te właśnie tytuły posiadał Mikołaj Kopernik w swym księgozbiore”. Szczególnym zainteresowaniem cieszyła się część wystawy, gdzie prezentowano instrumenty astronomiczne z epoki Kopernika, w tym m.in. 16 oryginalnych zegarów słonecznych „równikowych” i „pięściennych” oraz dwa globusy nieba pochodzące jednak z XVII w. (ekspozycje te sprowadzono specjalnie na tę okazję

¹¹² Z. Dudzińska, *Łącznie z Planetarium – salon wystawowy BWA*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 3; ZMiL, *Warmia i Mazury...*; zob. też: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 53 z 3–4 III, s. 4 (ilustracje).

¹¹³ W. Białkowski, op. cit.

¹¹⁴ Ponadto dla zwiedzających dostępne były także dwie inne ekspozycje: „Olsztyn i okolice w pradziejach” oraz „Środowisko przyrodnicze Polski północno-wschodniej”. Z. Dudzińska, *Od Kopernika po dzień dzisiejszy. Wystawy w Muzeum Mazurskim*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 39 z 15 II, s. 3; j.ch., *Przed uroczystościami...*, s. 1. Na temat innych wystaw zorganizowanych z okazji obchodów zob. R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 232–234.

z Muzeum Przemysłu Artystycznego w Pradze i z placówek w Berlinie i w Warszawie)¹¹⁵.

W dalszych salach zaprezentowano część wystawy ukazującą historię ziemi warmińsko-mazurskiej na przestrzeni wieków, a nie samego Kopernika i jego dokonania.

Prezentując np. „losy ludności polskiej na Warmii w latach 1772–1945”, starano się nawiązać do postaci astronoma poprzez przypomnienie wcześniejszej działalności osadniczej Kopernika. Odzwierciedlenie na wystawie znalazła także XIX-wieczna i późniejsza „walka o polskość tych terenów”. Kulminacyjnym punktem ekspozycji było zaprezentowanie eksponatów „ujętych w trzech aspektach: wyzwolenie przez Armię Radziecką, zasiedlanie i zagospodarowywanie”. Twórcy wystawy przekonywali, że chodziło o to, by turyści odwiedzający miasto przy okazji obchodów rocznicowych zapoznali się także ze skomplikowaną historią tych ziem.

Obchody Roku Kopernikowskiego miał też uświetnić film fabularny, który początkowo zamierzano zrealizować w kooperacji z kinematografią włoską. Ostatecznie powstał film polski, do którego produkcji zaangażowano wielu popularnych aktorów, a reżyserię powierzono Ewie i Czesławowi Petelskim. Centrala Wynajmu Filmów zdecydowała, by film zatytułowany „Kopernik” promować także poprzez prezentację strojów i rekwizytów użytych przy produkcji filmu. Wielką wystawę pod nazwą „Kopernik – film” zaplanowano we Fromborku. Zanim to nastąpiło, część eksponatów zdobiła okna wystawowe warszawskiego Domu Towarowego „Centrum”, co także stanowić miało formę promocji filmu¹¹⁶. W połowie lutego 1973 r. z twórcami filmu spotkał się członek Biura Politycznego, sekretarz KC PZPR Jan Szydlak. Podziękował za „stworzenie dzieła wszechstronnie przedstawiającego portret wybitnego uczonego i wielkiego Polaka”¹¹⁷.

¹¹⁵ KKP., *Wystawa kopernikowska na Zamku*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 8 z 24–25 II, s. 1.

¹¹⁶ (czo), *Filmowe „Kopernikana” na wystawie we Fromborku*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 48 z 26 II, s. 3.

¹¹⁷ J. Szydlak spotkał się z twórcami filmu „Kopernik”, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 39 z 15 II, s. 1. Na temat filmu „Kopernik” zob. też: W. Moszyński, *Jakim go zobaczymy*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 6.

„Kopernik” po raz pierwszy został zaprezentowany 22 stycznia 1973 r. w Warszawie na pokazie specjalnym dla dziennikarzy. Prapremierę dla publiczności zorganizowano 12 lutego w Toruniu, a dwa dni później film wyświetlano w stolicy. Olsztyńska premiera odbyła się w rocznicę urodzin Kopernika – wieczorem 19 lutego 1973 r.¹¹⁸ Zanim odbył się główny pokaz, w dwóch olsztyńskich kinach „Polonia” i „Awangarda” zorganizowano przedpremierowe projekcje dla młodzieży szkolnej. Pokazy odbyły się w godzinach 12.30 i 15.15. Podobnie jak w przypadku seansów w planetarium, tu także chodziło o formę podziękowania uczniom olsztyńskich szkół za aktywność w przygotowywaniu miasta do obchodów rocznicowych. Głównie do młodych ludzi adresowany był także spektakl w olsztyńskim teatrze zatytułowany „Portret Doktora Mikołaja”¹¹⁹.

Do Olsztyna przyjechali twórcy filmu, małżeństwo Petelskich, operator Stefan Matyjaszkiewicz oraz odtwórca roli Kopernika Andrzej Kopiczyński (nie dojechał zapowiadany wcześniej Czesław Wołłejko grający rolę biskupa Łukasza Watzenrode). Na tę okazję sala kina „Polonia” została specjalnie udekorowana. Reporter „Gazety Olsztyńskiej” zanotował, że „zebrał się komplet widzów, a gości i publiczność powitał członek Komitetu Obchodów Roku Kopernikowskiego, sekretarz Komitetu Miejskiego i Powiatowego PZPR Bolesław Karpowicz”¹²⁰.

Filmowcy krótko opowiedzieli o pracy nad filmem, m.in. o dniach zdjęciowych w Braniewie, Lidzbarku Warmińskim i we Fromborku. Andrzej Kopiczyński przypomniał natomiast o swojej pracy przed laty w olsztyńskim teatrze. Oprócz spotkania z widzami przed premierą, wcześniej artyści mieli zaplanowane dwa inne spotkania: z olsztyńską młodzieżą szkolną i z mieszkańcami Olsztyna w nowo oddanym do użytku KMPiK usytuowanym w centrum miasta¹²¹.

¹¹⁸ *Premiera filmu „Kopernik” w Olsztynie*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 19 z 23 I, s. 1.

¹¹⁹ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 130. Program uroczystości z 19 II 1973.

¹²⁰ (czo), *Uroczysta premiera filmu „Kopernik”*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 1.

¹²¹ (czo), *Olsztyńska premiera „Kopernika” z udziałem twórców filmu*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 1.

Także tego dnia odbyła się wieczorna gala zorganizowana w siedzibie szkoły muzycznej. Celem było podsumowanie obchodów olsztyńskich oraz uhonorowanie budowniczych planetarium. Jednak dla środowisk kulturalnych Olsztyna, w tym zwłaszcza dla miłośników muzyki klasycznej, najważniejsza stała się uroczystość przemianowania miejscowej orkiestry symfonicznej na Państwową Filharmonię Olsztyńską im. Feliksa Nowowiejskiego¹²². Gości powitał przewodniczący WK FJN Juliusz Malewski. Mówił o doniosłości rocznicy urodzin Kopernika, o Filharmonii Olsztyńskiej i o planetarium. Ze stolicy przybył minister kultury i sztuki Stanisław Wroński, a miejscowe władze reprezentował I sekretarz KW PZPR Józef Buziński oraz przewodniczący Prezydium WRN w Olsztynie Sergiusz Rubczewski.

Na inaugurację działalności Filharmonii Olsztyńskiej przygotowane zostało „monumentalne dzieło ku czci Mikołaja Kopernika” – oratorium „De revolutionibus”. Muzykę do słów Stefana Połoma skomponował Tadeusz Paciorkiewicz. Orkiestrą dyrygował Janusz Przybylski. Wystąpił też chór międzyuczelniany z Warszawy oraz chór chłopięcy z Poznania¹²³. Początkowo organizatorzy zakładali, że utwór poświęcony Mikołajowi Kopernikowi skomponuje Bolesław Szabelski (uczeń Karola Szymanowskiego), a koncert uświetni swoim występem pianista Witold Małcużyński, na stałe zamieszkały w Paryżu.

Koncert poprzedziła uroczystość wręczenia odznaczeń (jednego Krzyża Kawalerskiego oraz złotych, srebrnych i brązowych Krzyży Zasługi, a także odznak honorowych „Zasłużonym dla Warmii i Mazur”). Wyróżniono przede wszystkim osoby zaangażowa-

¹²² O planach związanych z obchodami kopernikowskimi, mówiono jesienią 1970 r. w czasie wspólnego posiedzenia Komisji Kultury MRN i Powiatowej Rady Narodowej w Olsztynie – APO, Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/105, k. 116. Protokół z zebrania, 26 X 1970.

¹²³ Na temat oratorium zob. H. Judzińska, „*Ogień jest wśród Nas...*”, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 6; H. Judzińska, [rozmowa] *Z twórcą oratorium <De Revolutionibus>*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 42 z 19 II, s. 3; j.s., [b.t.], „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 3; W. Jarmołowicz, *Oratorium De Revolutionibus*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 47 z 24–25 II, s. 6.

ne w powstanie planetarium. Ich zasługą było – jak podkreślono w prasie – „szybkie i terminowe oddanie do użytku tego obiektu”. Wyróżniono także niektórych członków Państwowej Orkiestry Symfonicznej „za zasługi w długoletniej pracy artystycznej”¹²⁴. Przekształcenie orkiestry w filharmonię skutkowało przede wszystkim zwiększeniem liczby etatów podstawowych do 100 osób¹²⁵.

Także 19 lutego w III Liceum Ogólnokształcącym w Olsztynie noszącym imię Mikołaja Kopernika (od 12 czerwca 1971 r.¹²⁶) zorganizowano uroczystą wieczornicę, której tematem przewodnim były miasta związane z astronomem. Przygotowano występ chóru szkolnego oraz finał konkursu o życiu Kopernika, a także nagrody dla laureatów olimpiady biologiczno-chemicznej. Rozstrzygnięto także konkurs na nowy wizerunek tarczy szkolnej nawiązującej do patrona¹²⁷. Już od jesieni 1972 r. redakcja „Panoramy Północy” zachęcała młodzież ze szkół noszących imię Kopernika, by podejmowała zobowiązania uczczenia pięćsetnej rocznicy urodzin astronoma¹²⁸. Zazwyczaj bez problemów uczniowie angażowali się w realizację różnych pomysłów, a patronat nad akcją przejął Związek Harcerstwa Polskiego.

Na nieco mniejszą skalę uroczystości zorganizowano w dniu urodzin Kopernika poza stolicą województwa. W południe z tarasu Wieży Wodnej we Fromborku rozległ się hejnał oznaczający oficjalną inaugurację Roku Kopernikowskiego¹²⁹. Do miasteczka przybywały głównie wycieczki młodzieżowe, a w lokalnej księgarni rozpoczęto sprzedaż albumowej publikacji dotyczącej Fromborka. Głównym punktem uroczystości 19 lutego była akademія

¹²⁴ *Oni zostali wyróżnieni*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 1.

¹²⁵ Przewidywano, że w latach 80. w Filharmonii Olsztyńskiej będzie zatrudnionych 160 osób. Także wówczas miał być utworzony etatowy chór filharmonii – APO, Prezydium WRN w Olsztynie, sygn. 444, Wydział Kultury, t. 95, k. 9. Program rozwoju kultury w województwie olsztyńskim w latach 1971–1975 oraz założeń prognostycznych na lata 1975–1980 i 1980–1990.

¹²⁶ Nie najwcześniej w województwie, bo już od roku 1945 imię Mikołaja Kopernika nosiła szkoła podstawowa w Lidzbarku Warmińskim.

¹²⁷ (ZB), [relacja z Olsztyna], „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 3.

¹²⁸ (jh), *Ich Patron*, „Panorama Północy” 1973, nr 3 z 21 I, s. 16.

¹²⁹ (ZB), [relacja z Fromborka], „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 3.

zorganizowana w auli nowej szkoły we Fromborku. Byli przedstawiciele władz i harcerze zaangażowani w trwającą od kilku lat „Operację 1001-Frombork”, której celem w głównej mierze było zagospodarowanie miasteczka i nadanie mu estetycznego wyglądu. Podczas uroczystości młodzież zaprezentowała samodzielnie przygotowany „montaż słowno-muzyczny” przybliżający postać astronoma. Potem, mimo zimowej aury, uliczkami Fromborka przeszedł „wielobarwny pochód młodzieżowy”.

Kilka dni przed rocznicą urodzin w muzeum fromborskim zwołano uroczyste wyjazdowe posiedzenie Powiatowej Rady Narodowej w Braniewie, które poprowadził jej przewodniczący Jerzy Chojnowski¹³⁰. W sesji wziął udział Marian Gotowiec, przewodniczący WK FJN. Był także historyk z Torunia prof. Marian Biskup. Radni wysłuchali jego wykładu dotyczącego pobytu Kopernika na Warmii. Wręczone zostały okolicznościowe medale, a uroczystość uświetnił występ zespołu Capella Bydgosiensis. W czasie uroczystości ze szczególnym uznaniem mówiono o harcerzach, którzy znacząco wsparli renowację i uporządkowanie miasteczka.

Uroczystości rocznicowe odbyły się także w Węgorzewie, gdzie ulicami miasta przemaszerowali uczniowie Szkoły Podstawowej nr 1 noszącej imię Mikołaja Kopernika. W placówce tej odsłonięto wykonaną z miedzianej blachy tablicę pamiątkową poświęconą astronomowi¹³¹.

O atrakcjach i planowanych uroczystościach poza Olsztynem, przygotowanych z myślą o turystach, wspominał w styczniu 1973 r. kierownik Wydziału Kultury Prezydium WRN w Olsztynie Eugeniusz Zawadzki¹³². I faktycznie, w dokumentach istnieje zapis, że w okresie od lutego do grudnia 1973 r. w miejscowościach związanych ze Szlakiem Kopernikowskim odbyło się ok. 300 przeróżnych imprez, występów, odczytów i wystaw¹³³. Szcze-

¹³⁰ (jer), *Mieszkańcy ziemi braniewskiej złożyli hołd Wielkiemu Uczonemu*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 1.

¹³¹ (ZB), [relacja z Węgorzewa], „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 3

¹³² j.ch., *Przed uroczystościami...*, s.1.

¹³³ R. Hryciuk, A. Sołoma, op. cit., s. 230.

gólnie bogata była oferta w czerwcu i w lipcu 1973 r. Zorganizowano wówczas wiele imprez, występów zespołów artystycznych i harcerskich, a także spotkania anonsowane jako „wieczory balad i romansów”. Były też plenerowe imprezy estradowe, koncerty, spektakle Olsztyńskiej Pantomimy, festyny, kiermasze, występy zespołów regionalnych. W Olsztynie zaplanowano wystawę scenografii i kostiumów ze sztuk teatralnych związanych z postacią Kopernika, w siedzibie BWA otwarto wystawę prac olsztyńskich artystów nawiązujących do postaci astronoma i czasów, w których żył, przygotowano recital organowy Jana Jargonia oraz występ francuskiego artysty Bernarda Michelina, a w olsztyńskim zamku odbył się koncert zespołu muzyki dawnej „Cantor Anticus”. Odczyty na temat Kopernika dla uczniów klas VI–VIII organizowano w bibliotekach szkolnych. W olsztyńskim Starym Ratuszu otwarto wystawę o tematyce związanej z postacią Mikołaja Kopernika. Organizowano spotkania z przewodnikami PTTK na temat działalności astronoma, a dla młodzieży przygotowano quizy o tematyce kopernikowskiej. W szkołach wykonywano albumy poświęcone astronomowi. Wycieczki szkolne organizowane w 1973 r. miały uwzględniać Szlak Kopernikowski. Przygotowano „repertuar kopernikowski” dla teatralnych zespołów amatorskich. W stolicy województwa zorganizowano też „pochód młodzieży olsztyńskiej symbolizujący korowód mieszczan z okresu Renesansu”¹³⁴.

Ponowne szczególne zainteresowanie rocznicą kopernikowską nastąpiło na początku wakacji 1973 r., gdy szykowano się do zaplanowanych początkowo na 13 lipca centralnych uroczystości we Fromborku, które miały być połączone ze zlotem harcerskim. Wakacyjne obchody rocznicy kopernikowskiej miały przebiegać w ramach Tygodnia Kopernika. Przewidywano szereg imprez „o charakterze wychowawczo-poznawczym” i „relaksowo-turystycznym”, skierowanych w głównej mierze do ludzi młodych,

¹³⁴ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 226–229. Notatka w sprawie uroczystości kopernikowskich, które mają być organizowane w lipcu 1973 [J. Andruszkiewicz], Olsztyn, 25 XI 1972; APO, Prezydium MRN w Olsztynie, sygn. 458/239, k. 5–15. Plan obchodów 500. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika [b.d.].

ale i do turystów. Mimo że w samym Olsztynie poza otwarciem planetarium, premierą filmu i koncertem w filharmonii także na kolejne miesiące 1973 r. przygotowano szereg atrakcji, to jednak ze względu na rangę zaproszonych gości o uroczystościach we Fromborku miała usłyszeć cała Polska.

W połowie lipca 1973 r. weekendowe wydanie „Gazety Olsztyńskiej”, w dużej części poświęcone Kopernikowi i uroczystościom fromborskim, otwierał tekst olsztyńskiego filozofa Witolda Tulibackiego, który jednak nie zajął się dokonaniem Kopernika z dziedziny astronomii, ale podjął rozważania nad nowatorską, konsekwentnie stosowaną przez astronoma metodą badawczą, która w efekcie przyniosła tak znakomite rezultaty, co – jak zwrócił uwagę – w dużej mierze możliwe było dzięki nowoczesnemu podejściu do badań, nieopierającym się na średniowiecznej systematyce nauki¹³⁵.

Uroczystości fromborskie, w założeniu o zasięgu ogólnokrajowym, zakładały szczególny charakter. Miasteczkiem miała „zawładnąć młodzież”, a dominować „śpiew, taniec i zabawa”. Tym sposobem chciano uhonorować przede wszystkim harcerzy, od drugiej połowy lat 60. szczególnie aktywnie uczestniczących w porządkowaniu i zagospodarowywaniu miasteczka w ramach akcji „Operacja 1001-Frombork”¹³⁶.

Pierwszy sekretarz KW PZPR w Olsztynie Tadeusz Białkowski w marcu 1969 r. otrzymał od Hanny Strzały, ówczesnej szefowej sztabu „Operacji 1001”, szczegółową informację podsumowującą cel obecności harcerzy we Fromborku w latach 1967–1973¹³⁷. Natomiast harcerze streścili kilkuletnie przygotowania do obchodów pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika we Fromborku już 25 lutego 1973 r. Sprawozdanie z działań złożyli hm. Henryk Leśniowski oraz hm. Barbara Bogdańska, szefowa Harcerskiego Szta-

¹³⁵ W. Tulibacki, *Czytając „De revolutionibus”*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 166 z 14–15 VII, s. 1, 3.

¹³⁶ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2418, k. 20–21. [Zbigniew Podemski] Informacja o przebiegu prac wykonanych w roku 1966 i 1967 przez ZHP na rzecz porządkowania i rozbudowy miasta Fromborka w ramach akcji harcerskiej „Operacja 1001-Frombork”, 29 V 1968.

¹³⁷ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2419, k. 143–150. Informacja Sztabu Operacji, Olsztyn 5 III 1969.

bu Kopernikowskiego. Rangę tego spotkania utwierdziła wizyta ówczesnego I sekretarza KW PZPR w Olsztynie Józefa Buzińskiego¹³⁸. Ogółem w „Operacji 1001-Frombork” wzięło udział około 3,5 tys. harcerzy, ok. 100 z nich nadano później honorowe obywatelstwo miasta. Tylko w 1967 r. 3842 młodych ludzi wykonało w mieście prace o wartości ok. 650 tys. zł. Harcerze, choć podsumowali swoje kilkuletnie zaangażowanie, nie zamierzali zaniechać dalszych działań w kolejnych miesiącach.

Podobnie jak w lutym, także w lipcu hejnał z Wieży Wodnej we Fromborku oznajmił początek uroczystości. Trzydniową imprezę (w dniach 13–15 lipca 1973 r.) nazwano „Kopernikowskim Latem ZHP we Fromborku” lub zamiennie „Harcerskim Zlotem Młodych Budowniczych Fromborka”. Podsumowaniem zlotu miała być „główna manifestacja” zrealizowana ostatecznie 16 lipca¹³⁹. W czasie przygotowań wyrażano obawę, że infrastruktura Fromborka nie jest przystosowana do przyjazdu większej liczby turystów niż 20 tys. (według niektórych szacunków przewidywano, że latem 1973 r. w niewielkim Fromborku dziennie będzie przebywać ok. 10 tys. gości). Chodziło zwłaszcza o bazę noclegową, zaopatrzenia sklepów i niedostateczną liczbę sanitariatów (np. w głównym wiecu miało wziąć udział 15 tys. osób, nieco mniej w czasie zgromadzenia pod pomnikiem Kopernika).

We Fromborku odbywały się przeróżne imprezy, w tym przegląd zespołów artystycznych, grupowe zwiedzanie Wzgórza Kopernikowskiego i tamtejszego Muzeum im. Mikołaja Kopernika, które także w następnych latach uzyskiwało wsparcie ze strony warszawskiego Muzeum Techniki¹⁴⁰. Były raporty z wykonanych zadań harcerskich, defilady, przemówienia kierownictwa harcer-

¹³⁸ (dan), *Harcerze Warmii i Mazur w hołdzie Kopernikowi*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 49 z 27 II, s. 5.

¹³⁹ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2419, k. 67–72. Program uroczystego odsłonięcia pomnika Mikołaja Kopernika we Fromborku oraz harcerskiego Zlotu Młodych Budowniczych Fromborka, Olsztyn, 31 V 1973.

¹⁴⁰ APO, Prezydium WRN w Olsztynie, sygn. 444, Wydział Kultury, t. 95. Program rozwoju kultury. 1971–1975, Wybór zagadnień z zakresu rozwoju i upowszechniania kultury w województwie olsztyńskim proponowanych na posiedzenie Kolegium Ministerstwa Kultury i Sztuki, Olsztyn 10 V 1974 [n.l.].

skiego oraz festyn pod nazwą „Kopernikanie XX wieku”. Podczas uroczystości harcerze złożyli specjalny „Meldunek”, którego adresatem byli: „Towarzysz I Sekretarz Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Towarzysz Przewodniczący Rady Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz Towarzysz Premier”¹⁴¹. Była też parada jachtów na wodach Zalewu Wiślanego, „parada młodości”, czyli defilada przed trybuną, na której stali przywódcy państwa. Odbył się także uroczyste posiedzenie Rady Narodowej we Fromborku, podczas którego nadawano tytuły honorowych obywateli miasta. Nie wiadomo natomiast, czy zrealizowano pomysł, by zaprosić na uroczystości starszego lejtnanta Jewstigniejewa i innych żołnierzy radzieckich, którzy zdobywali Frombork i Braniewo. W sierpniu 1973 r. zamierzano zaprosić do Fromborka przedstawicieli Polonii.

We Fromborku planowano zorganizowanie aż 12 wystaw związanych i z samym Kopernikiem, i z miastem. Atrakcją było zainstalowane tzw. wahadło Foucaulta, dowodzące obrotowego ruchu Ziemi wokół własnej osi. W tamtejszym muzeum eksponowano m.in. prace nagrodzone w ogólnopolskim konkursie plastycznym. Zainteresowanie zwiedzających wzbudzała forma przestrzenna o średnicy 2 m przedstawiająca postać Kopernika otoczoną metalową konstrukcją, wyobrażającą wirujące sklepienie niebieskie z centralnie położonym Słońcem. Rzeźbę tę ostatecznie ustawiono w Braniewie na skrzyżowaniu dróg prowadzących z Olsztyna do Fromborka.

Zaproszenie do Fromborka przyjęli przedstawiciele najwyższych władz. Poza I sekretarzem KC PZPR Edwardem Gierkiem i premierem Piotrem Jaroszewiczem – osób wówczas najważniejszych i najbardziej rozpoznawalnych w kraju, przyjechali także ówczesny przewodniczący Rady Państwa Henryk Jabłoński, Edward Babiuch, Stefan Olszowski i Jerzy Łukaszewicz. Władze województwa olsztyńskiego reprezentował I sekretarz KW PZPR Józef Buziński oraz przewodniczący Prezydium WRN w Olsztynie Sergiusz Rubczewski. Gości powitali gospodarze powiatu braniewskiego i miasta Fromborka.

¹⁴¹ *Harcerski meldunek*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 167 z 16 VII, s. 1.

Nazajutrz po uroczystościach wydanie „Gazety Olsztyńskiej”, choć „tylko” poniedziałkowe, zyskało rangę magazynu. Całą pierwszą i trzecią stronę (bez wyjątku) zdominowały wieści o obchodach nad Zalewem Wiślanym. Wzrok przykuwał przede wszystkim tytuł wydrukowany dużą czcionką: „Frombork przywrócony narodowej kulturze” i dalej – również niemałą czcionką: „Patriotyczna manifestacja z udziałem przedstawicieli najwyższych władz partyjnych i państwowych. Odsłonięcie pomnika Mikołaja Kopernika. Order Sztandaru Pracy I klasy dla Związku Harcerstwa Polskiego. Parada młodości”¹⁴².

Z obchodami pięćsetnej rocznicy urodzin Kopernika ściśle wiązała się też idea zorganizowania Rajdu Kopernikowskiego, choć pierwotnie impreza ta miała mieć nieco inną formę i nazwę. Jeszcze na początku września 1969 r. władze SSK „Pojezierze” zaproponowały zorganizowanie „imprezy turystyczno-poznawczej”, nazwanej roboczo „Bieg o odznakę kopernikańską”¹⁴³. W czasie zebrania zorganizowanego przez Wydział Propagandy KW PZPR w Olsztynie o pomysły poinformował zebranych Bohdan Kurowski, ówczesny prezes SKK „Pojezierze”. Jego zdaniem cele „polityczne i dydaktyczne” tej imprezy wydawały się być bezsporne, bo organizacja biegów miała trwać od szykowanego wówczas VI Zjazdu PZPR do rozpoczęcia obchodów XXX-lecia powstania PRL w lipcu 1974 r. Tym sposobem – zdaniem Kurowskiego – młodzież miała zostać zainteresowana „nie tylko przeszłością, ale i współczesnością”. Dodał też, że tu, w Olsztynie, z okazji rocznicy kopernikowskiej można planować wiele, choć i tak „decydować będą najwyższe czynniki”.

Prócz samej wędrowki przewidywano też zorganizowanie wielkiego zlotu dla uczestników „Biegu”, nie wiadano jednak, jak zainteresować młodzież udziałem w tego typu imprezie. Mało atrakcyjne wydawało się przekonanie, że „udział w Biegu” miał być formą wyróżnienia dla osób, które zdecydują się w „nim

¹⁴² „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 167 z 16 VII (Magazyn). Materiały na temat uroczystości do tego wydania przygotowali: D. Kołodziej-Głuchowska i T. Ostaszewski, a reproduktowane w prasie zdjęcia wykonał we Fromborku R. Czerniewski.

¹⁴³ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2419, k. 1–8. Protokół z posiedzenia zorganizowanego przez Wydział Propagandy KW PZPR, Olsztyn 9 IX 1969.

uczestniczyć”. Od razu też pojawiły się sugestie, by w następnych latach organizować kolejne edycje tego spotkania, ale wyłącznie jesienią, bo latem – jak przekonywano – „młodzież wiejska nie będzie mogła w pełni wziąć udziału w imprezie”. W czasie zebrania na początku września 1969 r. Kazimierz Holicz z Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki zgłosił wątpliwość, czy „program gospodarczy imprezy jest programem realnym”, zwłaszcza że niektóre z imprez zaproponowanych przez SSK „Pojezierze” mogły się dublować z innymi zaplanowanymi przez PTTK, związki zawodowe i FJN.

Mimo nasuwających się wątpliwości, od pomysłu nie odstąpiono. Podczas następnego posiedzenia zespołu do spraw opracowania regulaminu tej imprezy zmieniona została jej nazwa. Odtąd mówiono o „Rajdzie turystycznym o zdobycie odznaki Mikołaja Kopernika”, przez następne lata znanego jako Rajd Kopernikowski, którego program miał „ściśle nawiązywać do idei obchodów rocznicy”¹⁴⁴. Planowano udział ok. 25 tys. „młodzieży szkolnej ze Związku Młodzieży Socjalistycznej, Związku Młodzieży Wiejskiej i Związku Harcerstwa Polskiego”. Siedmiodniowy rajd miał zakończyć się w Lidzbarku Warmińskim, co też później zostało zrealizowane nad Jeziorem Wielochowskim¹⁴⁵. Główna impreza miała się odbyć w maju i w czerwcu 1973 r., a na lata 1971–1972 planowano enigmatycznie brzmiące „realizacje zadań Rajdu”¹⁴⁶. 17 czerwca 1972 r. rozpoczął się w Olsztynie Ogólnopolski Rajd Szlakiem Mikołaja Kopernika¹⁴⁷. Inną imprezą był Centralny Harcerski Rajd Kopernikowski, który odbył się w dniach 3–16 lipca 1973 r. Jego finał ustanowiono we Fromborku.

¹⁴⁴ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 106. Program działania w związku z obchodami 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Uchwała Plenum Wojewódzkiego Komitetu FJN w Olsztynie, XI 1971.

¹⁴⁵ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2419, k. 82. Imprezy centralne rajdu [1973].

¹⁴⁶ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2419, k. 9. Protokół z posiedzenia zespołu, Olsztyn, 30 IX 1969; k. 10–16. Wstępny projekt regulaminu ogólnopolskiej imprezy turystycznej pod nazwą „Rajd Turystyczny o zdobycie Odznaki Mikołaja Kopernika” [1969].

¹⁴⁷ B. Łukaszewicz, op. cit., s. 280.

Niektórych zamierzeń związanych z obchodami Roku Kopernikowskiego nie udało się zrealizować. Chodziło zwłaszcza o renowację obiektów zabytkowych i o infrastrukturę turystyczną. W kolejnych miesiącach przygotowań zdarzało się, że trzeba było korygować decyzje podejmowane wcześniej. Początkowo planowano np. odsłonięcie pomnika Mikołaja Kopernika w Olsztynie, a nie we Fromborku. Także w stolicy województwa miało powstać duże muzeum kopernikowskie, a w dniu otwarcia planetarium na ścianie obiektu miała zawisnąć tablica pamiątkowa poświęcona astronomowi. Zakładano też, że z okazji rozpoczęcia Roku Kopernikowskiego zostanie zapalony znicz, który będzie się palił do końca 1973 r. Także w ramach działań związanych z uroczystościami w Dobrym Mieście zamierzano otworzyć muzeum archeologiczne, w Reszlu muzeum tkaniny ludowej, a w Kętrzynie muzeum rolnictwa. Uwagę zwracał także zaplanowany na wiosnę 1973 r. przegląd filmów fabularnych i dokumentalnych odnoszących się do epoki Kopernika, a także planowany w Olsztynie na ten rok Ogólnopolski Zjazd Literatów. Nie udało się też zaprosić na uroczystości delegacji z tych miast włoskich, w których przed wiekami przebywał Kopernik. Zamierzano już od 1969 r. tworzyć „ze środków społecznych” szkolne „gabinety kopernikowskie”, które miały być wyposażone w aparaturę z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych i chemicznych¹⁴⁸.

* * *

Po wieloletnich przygotowaniach uroczystości związane z pięćsetną rocznicą urodzin Mikołaja Kopernika w istocie objęły cały rok 1973. Główne obchody podzielono na dwa etapy. Pierwszy, związany z datą urodzin astronoma, odbył się w lutym, a główne uroczystości zorganizowano w Olsztynie. Przy okazji właśnie

¹⁴⁸ APO, KW PZPR, sygn. 1141/2417, k. 43. Projekt planu obchodu Roku Kopernikowskiego na Warmii i Mazurach [b.d.]; k. 57, 63. Program obchodów kopernikowskich na lata 1970–1973; k. 57. Uwagi do projektu uchwały Rady Ministrów w sprawie obchodów 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika [b.d.]; k. 105. Program działania w związku z obchodami 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Uchwała Plenum Wojewódzkiego Komitetu FJN w Olsztynie, XI 1971.

wówczas otwarto planetarium. Drugi etap zaplanowano w wakacje. Uroczystości zlokalizowano we Fromborku – mieście, w którym astronom spędził długą część życia. Zarówno w Olsztynie, jak i we Fromborku w obchodach udział wzięli, oprócz lokalnych władz administracyjnych i partyjnych, także przedstawiciele kierownictwa państwa. Szczególnie we Fromborku licznie uczestniczyli w spotkaniu ludzie młodzi, zwłaszcza harcerze. Choć główne wydarzenia związane z rocznicą podzielone zostały na dwie części, to przeróżne imprezy związane z jubileuszem odbywały się przez cały rok w wielu miejscowościach regionu, nie tylko zresztą na ziemi warmińskiej, z którą tradycyjnie wiązano postać astronoma. Uroczystościom patronowała prasa, także ogólnokrajowa, odbywało się wiele przeróżnych imprez kulturalnych, a trwałym akcentem obchodzonej rocznicy, prócz wspomnianego planetarium, był też film fabularny „Kopernik” z udziałem wielu znanych wówczas i popularnych aktorów.

Obchody kościelne

Inny charakter od świeckich uroczystości miały obchody kopernikowskie zorganizowane przez Kościół katolicki. Decyzję o przygotowaniu kościelnych obchodów pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika podjęła 124. Plenarna Konferencja Episkopatu Polski w dniu 2 czerwca 1972 r. na wniosek bp. warmińskiego dr. Józefa Drzazgi. Dekret powołujący diecezjalną komisję przygotowawczą i komisję wykonawczą do spraw organizacji obchodów wydał bp Drzazga 19 lutego 1972 r. Stał on jednocześnie na czele obu komisji, do których weszli też biskupi warmińscy pomocniczy: dr Jan Obłąk i dr Julian Wojtkowski. We wspomnianym dekreście bp Drzazga zapisał m.in.: „W ogólnoswiatowych obchodach ku czci genialnego astronoma Mikołaja Kopernika nie może zabraknąć Diecezji Warmińskiej, do której należał jako kanonik Warmińskiej Kapituły Katedralnej, gdzie spędził dojrzałe lata swego życia pełniąc funkcje kościelne i pisząc swe wiekopomne dzieło *O obrotach ciał niebieskich*, gdzie wreszcie Bóg powołał go do wieczności i gdzie został pochowany”¹⁴⁹. Formalnie więc przygotowania diecezjalne do kościelnych obchodów rozpoczęły się na rok przed pięćsetną rocznicą urodzin Mikołaja Kopernika.

W kolejnych miesiącach diecezjalna komisja przygotowawcza odbyła szereg posiedzeń, podczas których omawiany był stan prac związanych z obchodami rocznicowymi. Ustalone zostały także zadania i zakres prac poszczególnych sekcji wchodzących w skład komisji. Tematyka przygotowań do obchodów kopernikowskich była również poruszana podczas posiedzeń Rady Kapłańskiej¹⁵⁰. W efekcie działań podjętych przez powyższe gremia został przygotowany program kościelnych obchodów diecezjalnych. Komisja

¹⁴⁹ Zob. „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1972, nr 2–3, s. 49 i nast.

¹⁵⁰ M. Borzyszkowski, op. cit., s. 492.

wykonawcza zajęła się natomiast bezpośrednimi działaniami zmierzającymi do realizacji poszczególnych punktów tego programu.

Obchody kościelne pięćsetnej rocznicy urodzin najwybitniejszego kanonika warmińskiego zainaugurowano w niedzielę 18 lutego 1973 r., a więc na dzień przed początkiem oficjalnych świeczkich uroczystości w Olsztynie¹⁵¹. Mszę św. w intencji Mikołaja Kopernika, otwierającą diecezjalne obchody jubileuszowe, poprowadził w kościele katedralnym św. Jakuba bp warmiński ks. dr Józef Drzazga. W stallach zasiedli kanonicy Warmińskiej Kapituły Katedralnej na czele z jej prepozytem bp. dr. Janem Obląkiem i dziekanem bp. dr. Julianem Wojtkowskim. Kościół wypełnili wykładowcy i alumni Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” na czele z rektorem ks. prof. Henrykiem Turkiem, siostry zakonne oraz wierni olsztyńskich parafii¹⁵². W słowie wstępnym uroczystości bp Drzazga zaprezentował postać wielkiego astronoma i jego związki z Warmią, podkreślając, że był on nie tylko człowiekiem nauki, ale również osobą duchowną – kanonikiem kapituły warmińskiej¹⁵³. Odnosząc się do postaci Mikołaja Kopernika, stwierdził: „Można bez przesady powiedzieć, że studia i odkrycia Kopernika były możliwe tylko dzięki kościołowi warmińskiemu, który zapewnił mu nie tylko wykształcenie, ale i możliwość swobodnego prowadzenia badań”¹⁵⁴. W dalszej części swego wystąpienia bp Drzazga omówił poglądy teologiczne i światopogląd chrześcijański Kopernika, a także wyraził nadzieję, że uroczystości jubileuszowe przybliżą społeczeństwu postać Kopernika „zarówno jako uczonego, jak i wiernego syna Kościoła katolickiego”¹⁵⁵.

Następnie o religijności Mikołaja Kopernika mówił ks. bp dr Jan Obląk. W początkowej części swej prelekcji stwierdził: „Do powszechnych hołdów włącza się też Kościół katolicki i oddaje cześć Mikołajowi Kopernikowi, jako swemu wiernemu synowi,

¹⁵¹ SW, *Olsztyńska inauguracja kościelnych obchodów ku czci Mikołaja Kopernika*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 9 z 3–4 III, s. 1.

¹⁵² M. Borzyszkowski, op. cit., s. 492.

¹⁵³ SW, *Olsztyńska inauguracja...*, s. 1.

¹⁵⁴ Cyt. za: M. Borzyszkowski, op. cit., s. 493.

¹⁵⁵ Ibidem.

duchownemu Diecezji Warmińskiej i kanonikowi Kapituły Katedralnej we Fromborku, który Warmię kochał nad życie, a Polskę, Ojczyznę swoją, opromienił chwałą nieśmiertelną”¹⁵⁶. Następnie przedstawił rodzinne tradycje religijne Kopernika, jego postawę katolicką i kościelną¹⁵⁷.

W kolejnej, artystycznej części uroczystości młodzież recytowała fragmenty literackie związane z postacią Kopernika oraz wysłuchano występów połączonych chórów olsztyńskich. Było to jednocześnie zainaugurowanie ogólnopolskich, kościelnych obchodów okrągłej rocznicy urodzin Kopernika. Główne uroczystości z udziałem Episkopatu Polski zapowiedziano na 17 czerwca 1973 r.¹⁵⁸

Ważnym punktem kościelnych obchodów kopernikowskich były także cykliczne wykłady przybliżające warmińskiemu duchowieństwu i wiernym postać wielkiego astronoma. Przez trzy kolejne niedziele marca 1973 r. w kościele pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Olsztynie ks. prof. Marian Borzyszkowski wygłaszał prelekcje z cyklu „Kopernik i Kościół”. Oprócz odczytu dotyczącego życia i działalności astronoma kolejne referaty dotyczyły rozważań zatytułowanych: „Kopernik jako chrześcijanin” oraz „Kościół wobec heliocentryzmu Kopernika”¹⁵⁹.

Ogólnopolskie uroczystości kościelne dla uczczenia pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika rozpoczęły się 17 czerwca 1973 r. we Fromborku. Jak już wspomniano, organizację obchodów zleciła uchwała 124. Plenarnej Konferencji Episkopatu Polski. W skład ogólnopolskiego kościelnego komitetu organizacyjnego weszli: ks. kard. Karol Wojtyła z Krakowa – przewodniczący, ks. bp warmiński Józef Drzazga – wiceprzewodniczący oraz członkowie: bp Lech Kaczmarek z Gdańska, bp Zygfryd Kowalski z Pelplina, bp Jan Obłak z Olsztyna, bp Jan Pietraszko z Krakowa, bp Kazimierz Majdański z Włocławka, ks. prof. dr Marian Rechowicz z Lublina, prof. dr Adam Vetulani z Krakowa, prof. dr

¹⁵⁶ Cyt. za: ibidem.

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ SW, *Olsztyńska inauguracja...*, s. 1; M. Borzyszkowski, op. cit., s. 493.

¹⁵⁹ *Kopernik i Kościół*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 14 z 7–8 IV, s. 2.

Stefan Swieżawski z Warszawy, bp Zbigniew Kraszewski z Warszawy, doc. dr Mieczysław Markowski z Krakowa, ks. doc. dr Michał Heller z Tarnowa i ks. doc. dr Tadeusz Pawluk z Olsztyna¹⁶⁰. Wspomniany komitet zajął się ustaleniem programu ogólnopolskich obchodów kościelnych i ich organizacją.

Do Fromborka na obchody jubileuszowe przybył Episkopat Polski na czele z kard. Stefanem Wyszyńskim, prymasem Polski, oraz zagraniczni goście: abp Wiednia kard. Franz König, abp Emanuele Clarizio z Rzymu – przewodniczący Papieskiej Komisji Duszpasterstwa Turystyki i Emigracji, abp Marian Oblak z Zadaru, bp Władysław Rubin z Rzymu i bp Luigi Dardani z Bolonii¹⁶¹. Diecezja warmińska była reprezentowana przez bp. Józefa Drzazgę, Warmińską Kapitułę Katedralną z jej prepozytem bp. Janem Obląkiem oraz jej dziekanem bp. Julianem Wojtkowskim, Kapitułę Kolegiacką z Dobrego Miasta, Warmińskie Seminarium Duchowne „Hosianum”, duchowieństwo diecezjalne i zakonne, siostry zakonne i licznie zgromadzonych wiernych¹⁶².

Obchody rozpoczęła publiczna sesja Episkopatu Polski w katedrze fromborskiej. Za stołem prezydialnym miejsca zajęli kardynałowie: Stefan Wyszyński, Franz König, Karol Wojtyła, Bolesław Kominek, abp Antoni Baraniak i bp warmiński Józef Drzazga. Uroczystego otwarcia sesji dokonał ks. kard. Wyszyński. Na program sesji złożyły się: wykład bp. dr. Jana Obląka: „Mikołaj Kopernik – życie działalność”, recytacja fragmentów *O obrotach sfer niebieskich* w wykonaniu ks. mgr. Kazimierza Orzechowskiego, wykład prof. Stefana Swieżawskiego z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego nt. „Myśl chrześcijańska w czasach Mikołaja Kopernika”¹⁶³.

Po sesji uczestnicy uroczystości zwiedzili ekspozycję poświęconą Mikołajowi Kopernikowi w odnowionym kapitularku. Znalazło się tam wiele pamiątek kopernikowskich, m.in. bezcenne rękopisy Kopernika z ówczesnego Archiwum Diecezji Warmiń-

¹⁶⁰ M. Borzyszkowski, op. cit., s. 494.

¹⁶¹ J. Oblak, *Kościół katolicki w Polsce w hołdzie Mikołajowi Kopernikowi z okazji 500-nej rocznicy jego urodzin*, „Studia Warmińskie” 1974, nr 11, s. 538.

¹⁶² M. Borzyszkowski, op. cit., s. 494.

¹⁶³ J. Oblak, *Kościół katolicki...*, s. 538.

skiej. Następnie odbyło się nabożeństwo na placu katedralnym koncelebrowane przez biskupów Szlaku Kopernikowskiego pod przewodnictwem kard. Karola Wojtyły. Kazanie wygłosił prymas Wyszyński. Po mszy głos zabrał abp Emanuele Clarizio¹⁶⁴.

Ogólnopolskie uroczystości kościelne zakończyły się tego samego dnia w Olsztynie w katedrze św. Jakuba. Uroczystą mszę celebrował kard. Bolesław Kominek z Wrocławia, a kazanie wygłosił prymas Wyszyński. Pod koniec mszy głos zabrał abp Wiednia Franz König, dziękując za serdeczne przyjęcie we Fromborku i w Olsztynie¹⁶⁵.

Warto wspomnieć, że centralne uroczystości kościelne obchodów pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika objęły cały kraj. W wielu diecezjach zorganizowano obchody lokalne. W całej zaś Polsce 17 czerwca 1973 r. odczytano w parafiach list Episkopatu Polski o Mikołaju Koperniku. Zapisano w nim m.in.: „Dążeniem człowieka jest szukanie we wszystkim prawdy”. W liście biskupi wezwali wiernych do kierowania się prawdą, która nie sprzeciwia się wierze, „sprawy bowiem świeckie i sprawy wiary wywodzą swój początek od tego samego Boga”. Podkreślano, że Kopernik był człowiekiem nauki, ale też i głębokiej wiary oraz wiernym synem Kościoła katolickiego¹⁶⁶.

Charakter obchodów kościelnych znacznie różnił się od uroczystości państwowych. Podczas uroczystości kościelnych głównym bohaterem był Mikołaj Kopernik – kanonik kapituły warmińskiej. Poza osiągnięciami naukowymi silnie akcentowano jego głęboką wiarę w Boga oraz to, że był osobą duchowną. W argumentacjach nierzadko pojawiało się stwierdzenie mówiące o tym, że zdobycie wykształcenia Kopernika i w efekcie jego odkrycia naukowe nie byłyby możliwe bez wsparcia Kościoła¹⁶⁷.

¹⁶⁴ Ibidem, s. 537–538; M. Borzyszkowski, op. cit., s. 495.

¹⁶⁵ M. Borzyszkowski, op. cit., s. 497–498.

¹⁶⁶ Cyt. za: J. Obłąk, *Kościół katolicki...*, s. 537–538.

¹⁶⁷ Na temat obchodów kościelnych pięćsetnej rocznicy urodzin Kopernika na Warmii zob. także: A. Kopiczko, *Obchody kościelne 500-lecia urodzin*, [w:] *Mikołaj Kopernik i Warmia...*, s. 385–494.

* * *

W obchodach rocznicy urodzin Kopernika zorganizowanych przez Diecezję Warmińską udział wzięło wielu dostojników kościelnych, na czele z prymasem kard. Stefanem Wyszyńskim. Uroczystości zainaugurowano też w lutym 1973 r., ale dzień wcześniej niż obchody świeckie. Druga część uroczystości kościelnych odbyła się także we Fromborku, jednak w czerwcu, by nie kolidowały z uroczystościami oficjalnymi – państwowymi, a ich charakter znacznie różnił się od uroczystości świeckich. Nie pomijając zasług Kopernika dla nauki, przede wszystkim uwagę zwracano na fakt, że był kanonikiem.

Zakończenie

Obchody związane z rocznicą urodzin Mikołaja Kopernika w roku 1973 w województwie olsztyńskim podzielono na dwie główne części (w lutym w Olsztynie i w lipcu we Fromborku). Były to imprezy największe i najbardziej nagłośnione, choć także w pozostałych miesiącach tego roku, jak również w innych miejscowościach Warmii nie zapominano o rocznicy Kopernika.

Przygotowania do obchodów pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika trwały wyjątkowo długo. W Olsztynie, jak wynika z materiałów archiwalnych, zajmowano się tym już od stycznia 1965 r. To, że w okresie tym nastąpił przełom polityczny w kraju, a w województwie w tym czasie zmieniło się aż trzech pierwszych sekretarzy KW PZPR, nie miało większego znaczenia dla procesu przygotowań. Także gruntowna zmiana składu Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Obchodów Roku Kopernikowskiego przeprowadzona pod koniec 1972 r., uwzględniająca zmiany w obsadzie kluczowych stanowisk w lokalnym aparacie władzy, także nie miała większego wydźwięku i raczej nie została powszechnie zauważona.

W oficjalnych relacjach i doniesieniach powstających przy okazji przygotowań do świeckich obchodów pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, ale i w sprawozdaniach z samych uroczystości, zarówno tych zorganizowanych w Olsztynie w lutym, jak i tych w lipcu we Fromborku, nie zajmowano się pochodzeniem Kopernika, ani tym, że był kanonikiem. Najczęściej pisano i mówiono po prostu o „polskim uczonym”. Trzy dni przed uroczystościami w Olsztynie na pierwszej stronie w lokalnej prasie podawano m.in., że Kopernik, tworząc we Fromborku swoje najważniejsze dzieło, „znalazł sprzyjający racjonalnej myśli klimat ludzi świątłych, którzy pomogli mu przedrzeć się do prawdy przez

gąszcz tradycyjnych wyobrażeń”¹⁶⁸. Bez jakichkolwiek wyjaśnień, prób komentarza bądź interpretacji tego stwierdzenia.

W skali ogólnokrajowej obchody pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, poza wyrażeniem hołdu i czci, stały się okazją do działań propagandowych mających na celu z jednej strony ukazanie światu postaci Kopernika jako polskiego astronoma, a z drugiej wykazanie, że władze PRL doskonale radzą sobie z organizacją tego typu przedsięwzięć.

Dla województwa olsztyńskiego uroczystości stały się w dużej mierze sposobem na podniesienie poziomu lokalnej infrastruktury, polepszenie standardu dróg w obrębie Szlaku Kopernikowskiego oraz uporządkowanie miejscowości. Sam szlak rozpropagowany podczas Roku Kopernikowskiego stał się w kolejnych latach celem podróży wielu turystów, grup zorganizowanych i niezorganizowanych, ważną i popularną trasą, która trafiła na mapę turystyczną Polski¹⁶⁹.

Poza tym to właśnie dzięki tej rocznicy powstało w Olsztynie planetarium, obiekt faktycznie wyjątkowy, ze znakomitym wyposażeniem, jeden z niewielu w kraju i nie tak powszechny na świecie. Po 1973 r. przez szereg lat to właśnie olsztyńskie planetarium kojarzyło się i przypominało o obchodach urodzin Mikołaja Kopernika oraz o związkach kanonika-astronoma z Warmią, choć jednocześnie trudno odnieść wrażenie, by w następnych latach postać Kopernika stała się jednoznaczną wizytówką regionu¹⁷⁰.

Wspomnieć należy, że okrągła rocznica urodzin Kopernika stała się elementem specyficznej rywalizacji o pamięć wielkiego astronoma między władzami komunistycznymi a Kościołem katolickim. Z jednej strony starano się przedstawiać Kopernika jako uczonego, który dla dobra nauki nie bał się zakwestionować przyjętej wówczas wiedzy na temat wszechświata, stojąc

¹⁶⁸ (jer), *Mieszkańcy ziemi braniewskiej złożyli hołd Wielkiemu Uczonemu*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 1.

¹⁶⁹ J. Karczewska, D. Karczewski, *Szlak Kopernikowski – zapomniany turystyczny klasyk*, „Turystyka Kulturowa” 2019, nr 2 (marzec–kwiecień), s. 7–20.

¹⁷⁰ APO, Prezydium WRN w Olsztynie, sygn. 444, Wydział Kultury, t. 95, k. 1–41. Program rozwoju kultury w województwie olsztyńskim w latach 1971–1975 oraz założeń prognostycznych na lata 1975–1980 i 1980–1990.

w kontrze wobec porządku uznawanego przez Kościół, a z drugiej, podczas uroczystości kościelnych, przedstawiano go jako „wiernego syna Kościoła”, duchownego, kanonika, osobę głębokiej wiary. Odmienne cele przyświecały państwowym i kościelnym obchodom rocznicowym. W nurcie oficjalnej propagandy władze starały się wykorzystać jubileusz przede wszystkim do własnych celów, legitymizacji obozu politycznego, który włączając się w obchody, chciał podkreślić nawiązanie do wspólnych, ogólnopolskich tradycji. Obchody były też okazją do mobilizacji społeczeństwa wokół celów wytyczonych przez PZPR i jednocześnie ograniczenia wpływu Kościoła na społeczeństwo. Oficjalne uroczystości rocznicowe, których pierwotnym celem miało być uczczenie wielkiego astronoma, stopniowo nabrały innego charakteru, a ich głównym bohaterem przestawał być Kopernik. Jego miejsce zastępowali główni „aktorzy” starannie wyreżyserowanych uroczystości – przedstawiciele partii i władz państwowych. Najlepszym przykładem takiego podejścia do rocznicy urodzin Kopernika były centralne uroczystości zorganizowane we Fromborku w niedzielę 15 lipca 1973 r., w których uczestniczyli najwyżsi przedstawiciele władz partyjnych i państwowych. Podobnie jak w 1960 r. i w 1966 r., także w roku 1973 bohaterowie historyczni w pewnym stopniu musieli ustąpić miejsca współczesności, kreacji dokonań Polski Ludowej, w przypadku Warmii i Mazur liczonych od 1945 r. W „Gazecie Olsztyńskiej”, lokalnym organie KW PZPR, w opisie tzw. parady młodości – jednego z punktów obchodów, podczas którego harcerze maszerowali we Fromborku przed trybuną honorową, na której miejsca zajęli m.in. I sekretarz KC Edward Gierek, przewodniczący Rady Państwa Henryk Jabłoński i premier Piotr Jaroszewicz, zanotowano: „Szli i szli, tańczyli, śpiewali, wiwatowali na cześć obecnych na trybunie gości”. Kopernik schodził więc na drugi plan. Obiektem czci oddawanej przez uczestników uroczystości nie był astronom, lecz partyjni dygnitarze. Kopernik był pretekstem do zorganizowania wielkiej imprezy ku czci ówczesnej władzy i jej programu. Czyn społeczny harcerzy w ramach „Operacji 1001-Frombork”, polegający na odgruzowaniu miasta, odrestaurowaniu wielu budynków, skwerów, zieleńców itp., zinterpretowano następująco: „Obiekty te, to swia-

dektwo pracy wykonanej przez harcerzy, wzorowo zrealizowanego czynu młodych, świadectwo ich woli uczestniczenia w realizacji programu wysuniętego przez VII Plenum KC Partii”¹⁷¹. Sami zaś przedstawiciele władz harcerskich w swym meldunku skierowanym do najwyższych władz partyjno-rządowych zapewniali: „W tym mieście w jedno zespoliły się nasze harcerskie serca, myśli i czyny, z urzeczywistnianiem najszczytniejszych ideałów socjalizmu”¹⁷². Ideologiczny wymiar państwowych uroczystości rocznicowych nie może budzić więc wątpliwości.

Jak już wcześniej wspomniano, w odmiennej formie zorganizowano uroczystości kościelne, podczas których kładziono też odmienne akcenty. Miały one charakter religijny. Ukierunkowane były przede wszystkim na mobilizację wiernych, wskazanie, że nauka i rozwój intelektualny nie muszą kłócić się z głęboką wiarą w Boga. Kopernik miał być tego przykładem. W większym też stopniu był głównym bohaterem obchodów, w przeciwieństwie do uroczystości państwowych.

¹⁷¹ D. Kołodziej-Głuchowska, T. Ostaszewski, *Frombork przywrócony narodowej kulturze*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 167 z 16 VII, s. 1, 3.

¹⁷² *Harcerski meldunek...*, s. 1.

Conclusions

In Olsztyn voivodeship, the celebrations commemorating Nicolaus Copernicus' birth anniversary were divided into two main parts. The first series of events was held in Olsztyn in February, and the second part of the program took place in Frombork in July. These key events received the greatest publicity, but celebratory events staged in other months and in other towns of the region also attracted media interest.

The preparations for the events celebrating the 500th birth anniversary of Nicolaus Copernicus lasted several years. According to archive materials, preparatory efforts in Olsztyn began already in July 1965. The fact that Poland had experienced a political crisis and three first secretaries of the Regional Committee of the Polish United Workers' Party had been replaced in rapid succession during that period had little bearing on the preparatory efforts. Following the change in leadership in the local structure of the communist party, the Regional Committee for Organizing the Celebrations of the Year of Copernicus was thoroughly restructured in late 1972, but this event was not widely commented on, and it did not stall the preparations.

References to Copernicus' nationality or the fact that he was a cannon of the Warmian Chapter were not made in official reports and speeches that accompanied the preparations for the secular celebrations of the astronomer's 500th birth anniversary or during the jubilee events held in Olsztyn (in February) and Frombork (in July). In most of these reports, Copernicus was described simply as a "Polish scientist". Three days before the jubilee celebrations, an article published on the front page of a local newspaper in Olsztyn argued that Copernicus wrote his seminal work in Frombork where "he encountered a community of rational and open-minded people who enabled the great astronomer

to break free of traditional concepts and find the truth”¹. No additional explanations, commentaries or interpretations were offered in support of this argument.

The celebrations commemorating the 500th birth anniversary of Nicolaus Copernicus were organized throughout Poland to portray Copernicus as the great Polish astronomer in the international arena, but also to demonstrate that the government of the PPR was fully capable of organizing large-scale events.

In Olsztyn voivodeship, the planned jubilee events created ample opportunities for improving the local infrastructure, modernizing roads along the Copernicus Trail, and enhancing the appearance of local towns. The Copernicus Trail was widely promoted in the Year of Copernicus, and in the following years, it became one of the main tourist trails in Poland which attracted both individual visitors and organized groups².

The Olsztyn planetarium, a unique facility with state-of-the-art equipment in Poland and the world at the time, was launched in 1973 as one of the greatest attractions in the anniversary program. For many years, the planetarium was a reminder of the jubilee celebrations and the astronomer’s links with Warmia. Despite the above, there is little evidence to indicate that Copernicus was regarded as the main symbol of the region in later years³.

The milestone anniversary of Copernicus’ birth anniversary fueled the rivalry between the communist authorities and the Catholic church. In the official narrative, Copernicus was portrayed as a courageous scientist who was not afraid to undermine the church doctrine and the commonly held belief that the Earth was the center of the universe. At the same time, during church

¹ (jer), *Mieszkańcy ziemi braniewskiej złożyli hołd Wielkiemu Uczonemu*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, No. 40, 16 February, p. 1.

² J. Karczewska, D. Karczewski, *Szlak Kopernikowski – zapomniany turystyczny klasyk*, „Turystyka Kulturowa” 2019, No. 2 (March – April), pp. 7–20.

³ State Archive in Olsztyn, Presidium of the Regional National Council in Olsztyn, file No. 444, Wydział Kultury, vol. 95, 1–41. Program rozwoju kultury w województwie olsztyńskim w latach 1971–1975 oraz założeń prognostycznych na lata 1975–1980 i 1980–1990.

celebrations, Copernicus was referred to as the “faithful son of the church”, a member of the clergy, a canon, and a man of deep faith. The jubilee events organized by the state and the church pushed different agendas. The authorities attempted to use the anniversary to establish the official political narrative, legitimize their authority, and demonstrate that the jubilee events make a direct reference to shared national traditions. The jubilee events were also an opportunity to mobilize the public around the goals of the Polish United Workers’ Party and to limit the social influence of the Catholic church. The official celebrations were initially planned to honor the great astronomer, but their underlying tone changed over time, and Copernicus gradually ceased to be the main hero. The organized events were carefully scripted, and the main focus was shifted to other “actors”, namely party and state officials. This approach to Copernicus’ birth anniversary was well evidenced by the main celebrations of 15 July 1973 in Frombork which involved the highest party and state officials. Similarly to 1960 and 1966, historical figures were to a certain degree replaced by contemporary events, namely the events that had taken place since the beginning of communist rule in 1945. In 1973, the celebrations in Frombork involved a youth parade during which the scouts marched in front of the main platform seating the First Secretary of the Central Committee Edward Gierek, the Chairman of the Council of State Henryk Jabłoński, and Prime Minister Piotr Jaroszewicz. This is how “Gazeta Olsztyńska” daily, the main media outlet of the Regional Committee of the Polish United Workers’ Party, reported on the parade: “The scouts marched on, dancing, singing, and cheering in honor of the guests on the platform”. Therefore, Copernicus was pushed into the background. The participants paid homage to party dignitaries, not the famous astronomer. Although this message could not be communicated directly in a communist newspaper, the article implied that Copernicus was merely a pretext for staging mass celebrations in honor of the authorities and their political program. “Operation 1001-Frombork” was a campaign during which the scouts cleared the city of war rubble and restored numerous buildings and green squares. Their efforts were recognized

in the article which reported that: “These buildings and objects give testimony to the arduous efforts made by young people, their highest standards of excellence, and their willingness to participate in the program initiated by the 7th Plenary Session of the Party’s Central Committee”⁴. In a report addressed to top party officials, scout authorities assured that “the scouts united their hearts, thoughts, and actions in this city to manifest their dedication to the pursuit of the glorious ideals of socialism”⁵. These reports leave no doubt that the events commemorating Copernicus’ birth anniversary had a clearly ideological undertone.

As previously indicated, church celebrations differed from the official state events and accentuated different aspects. Church ceremonies were largely religious in nature, and their purpose was to mobilize the congregation and to demonstrate that science and intellectual development do not contradict deep faith in God. Copernicus was presented as a historical figure who epitomized this attitude. Copernicus was also the main focus of religious events, in contrast to state celebrations where the astronomer was overshadowed by party officials and the communist propaganda.

⁴ D. Kołodziej-Głuchowska, T. Ostaszewski, *Frombork przywrócony narodowej kulturze*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, No. 167, 16 July, p. 1, 3.

⁵ *Harcerski meldunek*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, No. 167, 16 July, p. 1.

Wypisy z prasy olsztyńskiej

Na budowie planetarium

14 maja stan budowy olsztyńskiego planetarium wyprzedzał prawie o miesiąc przewidziany plan. Tak duże tempo robót, tym bardziej zasługuje na szczególną uwagę, że przy realizacji całej inwestycji zatrudnionych jest zaledwie 36 robotników. W połowie kwietnia przystąpiono na budowie do montażu stropu żelbetonowego pod widownię planetarium. 15 maja wykonawca budowy przystąpił do montowania kopuły i pokrycia dachu.

Jeszcze kilka miesięcy temu wiadomo było, że zarówno kopułę zewnętrzną jak i wewnętrzną planetarium mieli montować fachowcy z Jeny. W kwietniu przebywali w NRD główni konsultanci tej inwestycji. Uzgodniono wówczas, że wykonawcami montażu będą Polacy. Nakłada to na przedsiębiorstwo wykonawcze dodatkowe, niezwykle odpowiedzialne zadania. Konstrukcje płaskowników stalowych, z których ma być wykonana kopuła, nadeszły do Olsztyna z NRD już w kwietniu.

Planetarium musi być gotowe do przyjęcia specjalistów z firmy Zeissa w Jenie już we wrześniu. Bowiem montaż aparatury odbywać się powinien nie w stanie surowym budowy, ale po ukończeniu wszystkich robót, łącznie z wystrojem plastycznym, meblami, parkietem i ostatnią kosmetyką. Fachowcy z firmy Zeissa z dniem 1 września br. już będą w Olsztynie przygotowywali się do rozpoczęcia swoich robót.

W kwietniu wykonano też na budowie planetarium montaż konstrukcji stropodachu pod część kawiarnianą i salę ekspozycyjną BWA. Przystąpiono też do prac związanych z zagospodarowaniem terenu otaczającego planetarium. Chodzi tu o chodniki, dróżki, tarasy i trawniki.

Planetarium, którego projektantem jest inż. L. Gosławski, gotowe ma być na dzień 15 stycznia 1973 roku, w którym to przewidziane jest jego uroczyste otwarcie w związku z rozpoczęciem obchodów Roku Kopernikowskiego.

(śrut)

Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 22 z 27–28 V, s. 1.

Patronat Pojezierza nad samolotem „Kopernik”

W sali kopernikowskiej olsztyńskiego Zamku w sobotę 17 września odbyła się uroczystość objęcia patronatu przez Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze” nad samolotem pasażerskim nazwanym imieniem Mikołaja Kopernika. Na uroczystość przybyła załoga „Kopernika” na czele z kapitanem **Damianem Żuchowskim**¹⁷³ oraz dyrektor Polskich Linii Lotniczych **mgr inż. Włodzimierz Wilanowski**. W uroczystościach wziął udział I sekretarz KW PZPR w Olsztynie **Józef Buziński** oraz przedstawiciel Ministerstwa Spraw Zagranicznych **H. Urbanik** i sekretarz generalny Towarzystwa „Polonia” **S. Biniek**.

Licznie zebranych gości powitał prezes „Pojezierza” red. *Bohdan Kurowski*, który m.in. powiedział: *„Sądzimy, że właśnie „Kopernik” przyczyni się do rozbudzenia dużego zainteresowania na świecie naszym unikalnym regionem, zaś jego załoga będzie mieć w nas podczas wszystkich lotów wiernych przyjaciół”*.

Następnie podpisane zostało porozumienie między PLL i SS-K „Pojezierze”. W porozumieniu tym „Pojezierze” zobowiązuje się dostarczyć załodze „Kopernika” wydawnictw, publikacji i wystaw dotyczących Warmii i Mazur oraz znaczków pamiątkowych z wizerunkiem Kopernika dla pasażerów. Poza tym przekazano załodze portret Mikołaja Kopernika, który będzie zdobił wnętrze samolotu.

Dyrektor PLL Wilanowski poinformował zebranych o statku powietrznym „Kopernik”, który będzie odbywał regularne loty do Nowego Jorku, a jeszcze w tym roku polecą także do Australii. Na pokładzie samolotu znajduje się 160 miejsc pasażerskich.

Na zakończenie uroczystości załoga „Kopernika” otrzymała od „Pojezierza” dyplom i przyjęta została w poczet honorowych członków Stowarzyszenia.

(kkp)

Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 40 z 30 IX – 1 X, s. 1.

¹⁷³ Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

500-lecie urodzin Mikołaja Kopernika. *Sesja literacko-naukowa*

CZTERDZIEŚCI lat życia Wielkiego Astronoma, jednej z największych postaci renesansu związane było z Warmią. Tu napisał „De revolutionibus”, tu prowadził obserwacje, tu posługiwał się swoją wszechstronną wiedzą. Ogólnopolska sesja literacko-naukowa zorganizowana w dniach 22-24 września br. właśnie na Warmii, zainaugurowała obchody 500 rocznicy jego urodzin.

„Kopernik – znaczenie jego dzieła dla literatury i nauki” – to temat, który zgromadził w Olsztynie blisko 150 literatów, dziennikarzy i naukowców z całego kraju. Przez dwa dni słuchali oni referatów i toczyli dyskusje, których echa – być może – znajdą nowy wyraz w dziełach literackich i dalszych badaniach naukowych.

Otwarcie obrad sesji nastąpiło w salach olsztyńskiego zamku, w którym mieszkał i pracował Mikołaj Kopernik. Pisarzy i poetów, naukowców, dziennikarzy i przedstawicieli władz centralnych i wojewódzkich powitali kolejno prezes olsztyńskiego oddziału ZLP **Leonard Turkowski**¹⁷⁴, przewodniczący PWRN w Olsztynie **Sergiusz Rubczewski**, wiceprezes ZG ZLP **Halina Auderska**.

Pierwszy referat pt. „Mikołaj Kopernik – miejsce Ziemi we wszechświecie i los człowieka” wygłosił prof. dr Bohdan Suchodolski. Ów esej o drogach ludzkiego poznania, o związaniu człowieczego losu ze słońcem i gwiazdami, o trudach człowieka budującego sobie „państwo słońca” był przepojony głęboką i piękną wiarą humanisty w ludzką przyszłość. Stworzył piękny i niepowtarzalny klimat dalszych obrad.

W kolejnym wystąpieniu Ryszard Matuszewski podzieli się uwagami o funkcji inspiracyjnej tematu kopernikowskiego w literaturze polskiej. Poparte ogromną erudycją wywody zawierające omówienie wszystkich polskich utworów literackich związanych z Kopernikiem zakończył mówca pytaniem o kształt i treść przyszłych dzieł poświęconych tej postaci i stwierdzeniem, iż ciągle otwarty pozostaje problem takiej formy literackiej, która łączyłaby w sobie zarówno wartości estetyczne, jak i poznawcze.

¹⁷⁴ Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

Dyskutanci Bogdan Ostroręcki, Władysław Ogrodziński, Stefan Połom i Janusz Małek nawiązując z reguły do poprzednich referatów wzbogacili ich treść o własne uwagi i przemyślenia, a także o cenne postulaty związane z obchodami rocznicy kopernikowskiej. Szczególnie osobisty charakter miały wypowiedzi poetów: Ostroręckiego i Połoma. Obaj poruszali problem tworzenia nowej poetyckiej – i nie tylko – wizji kosmosu, obrazu nieba, które dawniej tak pełne tajemnic staje się coraz mniej niezwykle, a zatem coraz trudniejsze do nazywania językiem poezji.

Miejscem obrad drugiego dnia sesji był Frombork. Tu red. **Edward Martuszeński** przedstawił zebranym znaczenie piśmiennictwa Warmii i Mazur w dorobku kultury polskiej, a **Jerzy Sikorski** ukazał w świetle najnowszych badań warmiński okres życia Mikołaja Kopernika. Edward Martuszeński wskazał na potrzebę całościowego opracowania literatury Warmii i Mazur udowadniając, że jej znaczenie w polskiej kulturze ogólnonarodowej jest niebagatelne. Ładny bogaty w szczegóły biografia Mikołaja Kopernika referat Jerzego Sikorskiego ukazał słuchaczom wiele spraw z życia Astronoma, których dotychczasowa twórczość poświęcona Kopernikowi nie umiała, bądź nie mogła zauważyć. Obydwa te referaty cechowała duża wartość naukowa.

Na pochwałę zasługuje strona organizacyjna sesji. Uczestnikom zapewniono możliwość zwiedzania Olsztyna i Fromborka, a także innych atrakcyjnych miejscowości naszego województwa. Zadbano o upowszechnienie wydawnictw poświęconych naszemu regionowi, szczególnie wydawnictw „Pojezierza”. W stoisku olsztyńskiego wydawnictwa można było nabyć książki już dawno niedostępne na rynku. Współpraca olsztyńskich dziennikarzy, a szczególnie zespołu redakcji miesięcznika „Warmia i Mazury” umożliwiła sprawne i błyskawiczne informowanie o przebiegu obrad i dyskusji.

W sumie wydaje się, że impreza zorganizowana przez Wydział Kultury WRN w Olsztynie i Olsztyński Oddział ZLP zasługuje na najwyższe uznanie. Nie tylko spełniła pokładane w niej nadzieje, ale także dowiodła, że stać olsztyńskie władze kulturalne na wielki i skuteczny wysiłek. Stać je na to, aby Olsztyn stał się jednym z największych ośrodków międzynarodowych obchodów Roku Kopernikowskiego.

RYSZARD BORKOWSKI

Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 41 z 7–8 X, s. 4.

Przed uroczystościami kopernikowskimi

Za dwa tygodnie rozpoczną się w Olsztynie oficjalne uroczystości kopernikowskie. Zainauguruje je sesja naukowa przygotowana przez miejscowe środowisko humanistyczne. W Muzeum Mazurskim zostaną otwarte wystawy poświęcone życiu i twórczości Wielkiego Astronoma oraz ekspozycja ukazująca walkę ludu Warmii i Mazur o zachowanie polskości w latach poprzedzających wybuch drugiej wojny światowej tak, aby ci, którzy w lutym przyjadą do Olsztyna poznali też tę niedawną historię regionu.

Za trzy tygodnie natomiast Olsztyn będzie świadkiem jeszcze wspanialszych uroczystości. W ciągu jednego dnia tj. 19 lutego br. zbiegną się trzy centralne punkty całego programu, a więc nastąpi otwarcie wzniesionego w ciągu roku planetarium lotów kosmicznych z aparaturą Zeissa z Jeny (będzie to jednocześnie placówka upowszechniania kultury z salonem Biura Wystaw Artystycznych i kawiarnią). Olsztyńska Orkiestra Symfoniczna im. F. Nowowiejskiego wykona specjalnie skomponowane Oratorium Kopernikowskie Paciorkiewiczza (jednocześnie nasza orkiestra zostanie przemianowana na Filharmonię Olsztyńską), wieczorem natomiast, i to jest trzeci punkt programu, w kinie „Polonia” odbędzie się premiera filmu Ewy i Czesława Petelskich „Kopernik”.

– Tyle w Olsztynie, a co odbędzie się w pozostałych miastach na Szlaku Kopernikowskim? – Z tym pytaniem zwróciliśmy się do zastępcy Wydziału Kultury Prez. WRN – EUGENIUSZA ZAWADZKIEGO¹⁷⁵.

– Uroczystości Kopernikowskie stały się okazją do szeregu inicjatyw tak o charakterze gospodarczym, jak i kulturalnym. W miarę możliwości poprawiliśmy wygląd obiektów na Szlaku Kopernikowskim, budowaliśmy nowe, staraliśmy się na całym świecie popularyzować piękno ziemi warmińskiej, na której Kopernik spędził tyle lat swego życia. Czy zrobiliśmy wszystko? Dzisiaj trzeba powiedzieć, że niewiele zdołamy nadrobić. Do lipca br. przygotowany będzie na przyjęcie gości Frombork. To co zrobiono w miasteczku nad

¹⁷⁵ Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

Zalewem kosztowało nas blisko 200 mln złotych. Podczas lipcowych uroczystości zostanie, jak wiadomo, odsłonięty pomnik Mikołaja Kopernika dłuta Mieczysława Weltera (model otrzymał pierwszą nagrodę na konkursie). Jednocześnie czynnych będzie dwanaście wystaw, m.in. biograficzna Kopernika, Frombork w pradziejach, rekwizytów z epoki Wielkiego Astronoma. Ponadto zainstalowane zostanie tzw. wahadło Foucaulta, wyznaczające ruch ziemi; będzie też czynna galeria malarstwa współczesnego, które stanowią pokłosie czterech konkursów kopernikowskich. Już dzisiaj zastanawiamy się nad możliwościami wykorzystania bazy noclegowej w okresie martwego sezonu. Na pewno w okresie lata trudno będzie o miejsce noclegowe we Fromborku, ale jesienią i wiosną niektóre z trwałych obiektów przejmie w tymczasowe władanie miejscowe sanatorium. Dlatego opłacalne mogą okazać się remonty, dość sprawnie wykonywane przez grupy budowlane PTTK.

Znacznie uboższe, i tego nie ma co ukrywać, okazały się nasze dokonania w **Braniewie**, gdzie ostatecznie zostanie odrestaurowany pałac Potockich a kościół św. Katarzyny odpowiednio zabezpieczony stanowić będzie trwałą ruinę. W **Ornecie** zakończymy odbudowę oryginalnego ratusza i renowację zabytkowego kościoła z XIV wieku, a w **Dobrym Mieście** jeszcze w styczniu w tzw. Wieży BocianieJ otwarty został klub Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Pojezierze” z efektownym wyposażeniem. Pozostawiam na koniec **Lidzbark Warmiński**, bo w tym mieście jakby na przekór szczególnemu zapotrzebowaniu uczyniono najmniej. A więc renowacja zabytkowego zamku biskupów warmińskich będzie ukończona dopiero za cztery lata. Ten piękny zabytek może być jedynie odnowiony etapami. Całość będzie nas kosztowała 40 milionów zł. Do uroczystości kopernikowskich, do tych lipcowych, zamierza się jedynie przygotować parter wraz z ekspozycją „Wielcy mieszkańcy lidzbarskiego zamku”; więcej budowlani nie zdążą zrobić. A szkoda. W planach zagospodarowania Lidzbarka umieszczone są również projekty utworzenia ośrodka rekreacyjnego opodal Oranżerii, gdzie znajdowały się bogate ogrody biskupie.

Za tydzień omówimy wydawnictwa kopernikowskie, które pojawiły się ostatnio na półkach księgarskich.

j.ch.

Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 41 z 27–28 I, s. 1.

Sesja naukowa na zamku olsztyńskim. O Koperniku w Toruniu, Krakowie

Wkroczyliśmy w Rok Kopernikowski. W lutym br. mija 500 rocznica urodzin wielkiego astronoma, który około 40 lat spędził na naszej ziemi i sprawił, że ziemia ta wraz z jego imieniem słynie dziś na całym świecie.

Pierwszą tegoroczną uroczystością Roku Kopernikowskiego jest trwająca właśnie (9 i 10 bm.) – w Sali Kromerowskiej zamku olsztyńskiego – sesja naukowa dla uczczenia 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Organizatorami jej są **Muzeum Mazurskie**¹⁷⁶ oraz **Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego** w Olsztynie, przy współudziale Towarzystwa Miłośników Historii Krakowa. Rozpoczęła się ona wczoraj podniosłym akcentem – złożeniem wiązanki kwiatów pod rzeźbą Kopernika, znajdującą się w krużgankach olsztyńskiego zamku. Następnie przewodnictwo obrad objął prezes rady naukowej Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, prof. dr **Józef Burszta**, witając przybyłych przedstawicieli ośrodków naukowych z **Warszawy, Krakowa, Torunia, Gdańska, Wrocławia, Poznania i Olsztyna**. Podkreślił również znaczenie sesji odbywającej się w Olsztynie – i to właśnie na zamku, w którym Mikołaj Kopernik żył, pracował i bronił go przed Krzyżakami.

Na dalszy przebieg sesji w godzinach przedpołudniowych złożyły się trzy referaty. Pierwszy – pt. „**Mikołaj Kopernik w Toruniu**” – wygłosił **doc. dr Antoni Czacharowski**, który omówił m.in. rodowód Kopernika oraz stosunki polityczne i społeczne w jego rodzinnym mieście, rzutujące na późniejszą działalność wielkiego astronoma i Polaka. Po pierwszym referacie przewodnictwo obrad objął **doc. dr Mirosław Latuch** z Warszawy.

Z drugim referatem – „**Mikołaj Kopernik w Krakowie**” – wystąpił **prof. dr Józef Mitkowski**. Wskazał on m.in. na znaczenie Krakowa jako wielkiego, prężnego i dynamicznego centrum polityki międzynarodowej i ośrodka ówczesnego życia umysłowe-

¹⁷⁶ Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

go i kulturalnego. – Kopernik, który studiował w Krakowie przez cztery lata, związał się z nim i utrzymywał kontakty przez całe życie. Tam właśnie otrzymał przygotowanie naukowe, tam zrodziły się jego zainteresowania i zmiłowania – podkreślił referent. Trzeci referat – „**Mikołaj Kopernik we Fromborku**” – wygłosił **mgr Jerzy Sikorski**, który mówił o tym, jak to – po pobycie Kopernika w Lidzbarku, przy boku biskupa Watzenrode – we Fromborku, tym „najdalszym krańcu Europy” i „najdalszym zakątku ziemi”, przy licznych obowiązkach administracyjnych, sprawowanych z ramienia kapituły warmińskiej, tworzył Kopernik swe nieśmiertelne dzieło, głosząc „a cóż piękniejszego nad niebo”.

W godzinach popołudniowych wygłoszono dalsze dwa referaty. **Doc. dr Wiesław Bienkowski** mówił o „**Związkach naukowych i kulturalnych Krakowa z Warmią i Mazurami w XIX i XX wieku**”, zaś **prof. dr Józef Mitkowski** – o „**Warmii w historiografii krakowskiej**”. Obradom przewodniczyli kolejno **prof. dr Józef Mitkowski** i **doc. dr Wacław Odynec**. Podczas przerwy obiadowej uczestnicy sesji uczestniczyli w prapremierze filmu dokumentalnego Zbigniewa Bochenka „Mikołaj Kopernik”.

Dziś, tj. w sobotę, dalszy ciąg obrad. Nastąpi też otwarcie wystawy „Warmia i Mazury od czasów Kopernika po dzień dzisiejszy” w salach Muzeum Mazurskiego w Olsztynie.

(d)

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 35 z 10–11 II, s. 1–2.

*Ruch społeczno-kulturalny Warmii i Mazur, Kujaw
i Pomorza w hołdzie Kopernikowi*
(INFORMACJA WŁASNA)

Zbliżamy się do kulminacyjnego momentu obchodów 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika. Każdy dzień przynosi nowe wydarzenia i imprezy. W niedzielę Stowarzyszenie „Pojezierze” na plenarnym posiedzeniu Zarządu Głównego omówiło dotychczasowy wkład ruchu społeczno-kulturalnego Warmii i Mazur w przygotowanie wielkiego jubileuszu oraz podsumowało współpracę „Pojezierza” z Towarzystwem „Polonia” i Polskimi Liniami Lotniczymi „LOT”.

Ruch społeczno-kulturalny naszego województwa wniósł wiele inicjatyw w uświetnienie 500-lecia urodzin Kopernika. Z inspiracji „Pojezierza” wzniesione zostało w Olsztynie Planetarium Lotów Kosmicznych, które za tydzień zostanie udostępnione społeczeństwu. „Pojezierze” nawiązało liczne kontakty z Polakami mieszkającymi na obczyźnie, przekazując do wielu krajów i wydawnictwa o Koperniku.

Niedzielne posiedzenie zarządu z udziałem władz i zaproszonych gości połączone zostało z uroczystością wręczenia pamiątkowych medali instytucjom i działaczom szczególnie zasłużonym w organizowanie obchodów. Medal wybity (według projektu Barbary Lis-Romańczuk) na zlecenie Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Pojezierze” i Kujawsko-Pomorskiego Towarzystwa Kulturalnego zawiera napis „Ruch społeczno-kulturalny Warmii i Mazur, Kujaw i Pomorza w hołdzie Kopernikowi”.

Wśród działaczy wyróżnionych medalem znaleźli się Edward GIEREK, Józef Tejchma, Ryszard Frelek, Józef Buziński, przedstawiciele ministerstw, towarzystwa „Polonia”, miejscowi działacze i twórcy, załoga samolotu „Kopernik”, nad którą „Pojezierze” sprawuje opiekę, instytucje i organizacje, a wśród nich redakcja „Gazety Olsztyńskiej”. Dziękujemy za wyróżnienie¹⁷⁷.

(js)

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 36 z 12 II, s. 1.

¹⁷⁷ Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

Wystawy w Muzeum Mazurskim. Od Kopernika po dzień dzisiejszy

W ramach uroczystości kopernikowskich otwarto w Muzeum Mazurskim w Olsztynie trzy wystawy. Zajmijmy się tu głównie jedną noszącą tytuł „Warmia i Mazury od czasów Kopernika po dzień dzisiejszy”, jest ona bowiem wkładem olsztyńskiego muzeum w obchody Roku Kopernikowskiego. Wystawa ta mieści się w dostojnych pomieszczeniach zamku, w tych pomieszczeniach, które służyły kiedyś wielkiemu astronomowi podczas pobytu w Olsztynie. Fakt ten na pewno wzrusza zwiedzających, kroczymy przecież ścieżkami znakomitego mieszkańca olsztyńskiego zamku.

Wystawa składa się z dwóch części. Pierwsza – w krużganku, Izbie Kopernika, Sali Administratorów i dawnej kaplicy – charakteryzuje działalność publiczną Kopernika: osadniczą i polityczną. W krużganku mamy m.in. tablicę astronomiczną, facsimile aktu II pokoju toruńskiego, oryginał zwornika gotyckiego z herbami Warmii, zbiór numizmatów z epoki astronoma, ale przede wszystkim księgi lokacyjne i ów słynny list kapituły warmińskiej do króla Zygmunta I napisany własnoręcznie przez Mikołaja Kopernika w Olsztynie w 1520 roku. Izba Kopernika nawiązuje swymi eksponatami do ówczesnego wnętrza mieszkalnego, a ozdobą jej są cztery meble gotyckie z epoki, wypożyczone z Muzeum Narodowego. W Sali Administratorów eksponuje się sztukę doby Kopernika. Z obiektów związanych z astronomem znajdujemy tam kapę biskupa Watzenrodego, tablicę nagrobną Pawła Legendorfa, rzeźbę św. Andrzeja, kielich gotycki. Wreszcie w dawnej kaplicy mieści się wystawa pt. „Instrumenty astronomiczne i starodruki z XV-XVIII wieku ze zbiorów praskich”. Składa się na nią 16 oryginalnych zegarów słonecznych, 2 globusy nieba z XVII wieku i 12 starodruków, o których wiadomo, że te właśnie tytuły posiadał Mikołaj Kopernik w swym księgozbiorze. Wszystkie eksponaty pochodzą z Narodowego Muzeum Techniki, Muzeum Piśmiennictwa Czeskiego i Muzeum Przemysłu Artystycznego w Pradze.

Druga część wystawy – w salach barokowych – przedstawia losy ludności polskiej na Warmii w latach 1772-1945 i nawią-

zuje m.in. do działalności osadniczej Kopernika. Sala pierwsza obejmuje okres po zaborze tej ziemi i podkreśla polski jej charakter. Służą temu m.in. eksponaty etnograficzne, stroje, rekwizyty obrzędowe, przedmioty artystyczno-użytkowe. Znajdują się tu też dzieła tych, którzy walczyli o zachowanie polskości na Warmii i Mazurach, np. Gizewiusza – „Polska kwestia językowa w Prusiech”, facsimile listu Mrągowskiego do Adama Mickiewicza. Rewelacyjnie wręcz przedstawia się zbiór zapisów polskich pieśni ludowych; najstarszy opracowany przez Michała Tomaszuka, pochodzi z 1798 roku, ostatni zaś (nie licząc powojennych) przygotował w latach trzydziestych naszego stulecia Augustyn Steffen. Do eksponatów, które wymienić trzeba tu koniecznie, należy też polski tekst patentu zaborczego Fryderyka II, rękopisy Kętrzyńskiego i Sembrzyckiego oraz 4 tkaniny mazurskie z polskimi napisami wypożyczone z Muzeum Etnograficznego w Berlinie.

Dalszy ciąg wystawy mówi o walce o polskość w okresie przed 1918 rokiem. Wiele miejsca poświęca się tu powiązaniom mieszkańców naszego regionu z powstaniami polskimi, a służą temu militaria pochodzące z Muzeum Wojska Polskiego, pamiątki powstańcze itp. Pokazuje się też szeroko polską działalność oświatową w tym okresie, postacie bojowników polskości, wreszcie – na podstawie licznych druków, zdjęć, wydawnictw itp. – sprawy plebiscytu 1920 roku. Z okresem tym wiąże się następny – od plebiscytu do końca II wojny światowej. Wystawione eksponaty obrazują działalność organizacji ruchu polskiego na Warmii i Mazurach, martyrologię miejscowej ludności, robotników przymusowych i jeńców wojennych. Do najbardziej charakterystycznych eksponatów należą meble z polskich placówek oświatowych i kulturalnych, sztandary i emblematy organizacyjne Związku Polaków w Niemczech, dokumenty walki o polskość, pamiątki obozowe i jenieckie.

Wystawa kończy się akcentem: wyzwolenie – ujętym w trzech aspektach: wyzwolenie przez Armię Radziecką, zasiedlanie i zagospodarowanie. Jest tu pierwsza flaga polska, którą wywieszono w Olsztynie w 1945 roku, jest sztandar KW PPR, sztandary różnych organizacji, pierwsze druki i wydawnictwa, jest też unikalna ikonografia zniszczeń wojennych Olsztyna. Podkreślić na-

leży, że poczynając od plebiscytu, operuje się na wystawie niemal wyłącznie eksponatami oryginalnymi. Pochodzą one zarówno ze zbiorów własnych muzeum, bądź zostały wypożyczone od wielu osób i instytucji. M.in. znajduje się tu unikalny komplet płyt z Kongresu Związku Polaków w Niemczech z 1938 roku, który należy do znanej działaczki Władysławy Knosaliny i na którego podstawie odtworzono – w ramach uroczystości 50-lecia Związku Polaków w Niemczech – przebieg tego Kongresu.

W sumie otrzymaliśmy wystawę bardzo bogatą i interesującą, zorganizowaną zaś przy ogromnym wkładzie i zaangażowaniu Muzeum Mazurskiego w Olsztynie. Wiadomo, że eksponaty związane bezpośrednio z Kopernikiem są nieliczne, trochę więcej mamy tych z jego epoki, ale i tu daleko do zaspokojenia potrzeb. Cenną inicjatywą było więc sięgnięcie do pomocy muzeów w Pradze, Berlinie, Warszawie. Dobrze też się dzieje, że Muzeum Mazurskie – przy prezentowaniu czasów już współczesnych – korzysta ze współpracy z miejscową ludnością, w której posiadaniu znajduje się wiele pamiątek i dokumentów.

Dwie pozostałe wystawy, o których wspomnieliśmy na wstępie, to: „Olsztyn i okolice w pradziejach” oraz „Środowisko przyrodnicze Polski północno-wschodniej”.

ZOFIA DUDZIŃSKA

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 39 z 15 II, s. 3.

Olsztyńska premiera „Kopernika” z udziałem twórców filmu

Jedną z licznych imprez inaugurujących w poniedziałek, 19 bm., obchody Roku Kopernikowskiego w Olsztynie będzie uroczysta premiera filmu „Kopernik” z udziałem jego twórców. Przybędą na nią reżyserzy: **Ewa i Czesław PETELSCY**¹⁷⁸, aktorzy: kreujący tytułową postać Wielkiego Astronoma **Andrzej KOPICZYŃSKI** i odtwórca roli biskupa Łukasza Watzenrode – **Czesław WOŁŁEJKO**, autor zdjęć – operator **Stefan MATYJASZKIEWICZ** i kierownik produkcji **Wiesław GRZELCZAK**. Spotkają się oni z olsztyńskimi widzami w kinie „Polonia” przed inauguracyjnym seansem o godzinie 20-tej.

Twórcy filmu będą również w poniedziałek gośćmi olsztyńskiej młodzieży. O godzinie 15.15 spotkają się w kinie „Polonia” z młodzieżą szkolną, a o godz. 16.00 przybędą na spotkanie środowiskowe do Międzynarodowego Klubu Prasy i Książki.

(czo)

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 1.

¹⁷⁸ Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

Żołnierze swojemu miastu

W pomieszczeniach olsztyńskiego planetarium trwają prace wykończeniowe. Na placu zastają grupę żołnierzy zatrudnionych przy upiększaniu terenu otaczającego budynek. Bardzo chwali sobie żołnierską pomoc technik z Zarządu Zieleni Miejskiej Antoni Chmielewski. W ramach czynów podjętych dla uczczenia Roku Kopernika przez trzy dni pracują tu trzydziestoosobowe grupy żołnierzy z jednostek naszego garnizonu.

W szczególnie trudnych warunkach atmosferycznych pracowała grupa dowodzona przez sierżanta Mieczysława Kunkowskiego. Padał deszcz ze śniegiem, dmuchał silny wiatr. Mimo to żołnierze pracowali z zapalem. Wyróżnić należy: szer. Jana Iderucha, Kazimierza Cholewo, Stanisława Furtaka i Andrzeja Gajdemskiego.

Z grupy dowodzonej przez plut. Tadeusza Zgorzelskiego i plut. Stanisława Kadyka wyróżnili się: kpr. Grzegorz Karpiński, szer. Ryszard Sichodolski i Marek Białek.

Zadania postawione przez brygadzystę Zarządu Zieleni Miejskiej Tadeusza Stepniewskiego żołnierze wykonali wzorowo, przyczyniając się do szybszego uporządkowania otoczenia okazałego gmachu.

Henryk FURTAK

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 1.

Wywiad tygodnia. Łącznie z planetarium – salon wystawowy BWA

Wypisy z prasy olsztyńskiej

19 bm., podczas uroczystości Roku Kopernikowskiego, razem z planetarium otwarta zostanie nowa siedziba Biura Wystaw Artystycznych, znajdująca się w tym samym obiekcie. To, że BWA dorobiło się nowej siedziby, a tym samym Olsztyn – salonu wystawowego, jest zasługą znanego działacza, plastyka i kierownika Biura Hieronima Skurpskiego.

Z HIERONIMEM SKURPSKIM rozmawiamy właśnie o tych nowych warunkach. Dotychczasowe pomieszczenie w zamku miało 100 m kw., obecnie powierzchnia ekspozycyjna będzie 5 razy większa. To umożliwi rozwinięcie znacznie szerszej niż dotychczas działalności. – A jak przedstawiała się dotychczas ta działalność – pytamy.

– BWA organizuje rocznie ponad 50 ekspozycji: około 20 pochodzi z Centralnego Biura Wystaw Artystycznych, pozostałe są własne. W olsztyńskim salonie urządziliśmy do 15 wystaw; wszystkim towarzyszyły starannie opracowane katalogi, pokazujące twórcę i jego dzieło zarówno od strony artystycznej, jak i reprezentowanego przezeń środowiska. Do katalogów przywiązujemy dużą uwagę, poświęcamy im około 20 arkuszy rocznie.

Dążąc do jak najszerzego upowszechnienia sztuki, eksponujemy nasze wystawy w olsztyńskim Klubie Międzynarodowej Książki i Prasy, w klubach zakładowych, szkołach, wyższych uczelniach Olsztyna, w powiatowych domach kultury itp. W ubiegłym roku Biuro Wystaw Artystycznych zorganizowało łącznie 51 wystaw w 173 punktach, zaś liczba zwiedzających sięgała 200.000.

Równoległe z akcją wystawienniczą prowadzimy szeroką działalność oświatową i to wspólnie z wieloma instytucjami takimi jak TWP¹⁷⁹, wydział kultury Prez. MRN, WKZZ¹⁸⁰, kuratorium szkolne. Jedną z form tej działalności były np. „Piątki w BWA – Studium estetyki” dla młodzieży klas licealnych. Młodzież spo-

¹⁷⁹ TWP – Towarzystwo Wiedzy Powszechnej.

¹⁸⁰ WKZZ – Wojewódzka Komisja Związków Zawodowych.

tykała się z plastykami i historykami sztuki, a spotkania te, połączone z dyskusjami o wystawach, miały na celu kształtowanie zmysłu estetycznego młodych ludzi. Inną formą były „Spotkania z plastyką”, które polegały na eksponowaniu zestawu złożonego z 10-15 oryginalnych prac olsztyńskich plastyków w klubach „Ruchu”¹⁸¹. W otwarciu tych wystaw uczestniczyli nieraz plastycy, choć unikają oni raczej tego rodzaju spotkań. Organizowaliśmy ponadto w klubach wystawy oświatowe, pokazując bardzo piękne reprodukcje polskich twórców, jak Wyspiański, Wyczółkowski, Gieryski. Każda z wystaw obejmowała charakterystykę twórcy i jego dzieła.

– W jaki sposób nowy salon wystawowy wpłynie na dalszą działalność BWA?

– Odpowiem na to na przykładzie pierwszej, eksponowanej tam wystawy. Złożą się na nią prace olsztyńskich plastyków – i po raz pierwszy będziemy mogli zdobyć się na dużą, retrospektywną ekspozycję prezentującą drogi rozwojowe naszego środowiska plastycznego. Pokaże ona m.in. plon konkursów kopernikowskich.

Znacznie lepsze warunki lokalowe, posiadanie magazynów, których dotychczas w ogóle nie było – to wszystko pozwoli nam na eksponowanie wielkich i różnorodnych wystaw zarówno krajowych, jak i zagranicznych.

Rzecz jasna, że pierwszy okres naszej pracy będzie okresem rozruchu, że nowy program wymaga przygotowania. Mogę jednak już dziś zasygnalizować dalsze tegoroczne wystawy w nowym salonie. W lipcu pokażemy tkaninę artystyczną poświęconą m.in. Kopernikowi, następnie prezentować będzie swe prace warszawskie środowisko plastyczne, a ściślej profesorowie ASP, Markowski i Dominik, zaś w dalszej kolejności urządzimy wystawę jubileuszową Juliana Dadleza z okazji 80 rocznicy urodzin tego popularnego artysty.

¹⁸¹ Chodzi o kluby Zjednoczenia Przedsiębiorstw Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch”, które w 1973 r. weszło w skład Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa–Książka–Ruch”. Przedsiębiorstwo było monopolistą w kolportażu prasy. Zajmowało się także kolportażem książek oraz działalnością poligraficzną i handlem detalicznym.

Rozszerzy się też znacznie nasza akcja oświatowa. Urządzać będziemy – wspólnie z kuratorium i „Filmosem”¹⁸² – projekcje filmowe na temat sztuki w najszerszym tego słowa znaczeniu. Wprowadzimy dyskusje z krytykami i historykami sztuki. Oczywiście zachowamy też dotychczasowe formy, w tym studium estetyki. Tego rodzaju działalność umożliwi nam specjalna sala oświatowa, wprawdzie wspólna z planetarium, ale otwierająca i przed nami szerokie możliwości. Bliskie sąsiedztwo planetarium wydaje mi się w ogóle szczęśliwym powiązaniem. Wyobrażam sobie np. współpracę pod hasłem „technika i sztuka”; jest to tematyka, której drogi w naszych czasach się rozeszły, ale ostatnio poszukuje się w tych dziedzinach zjawisk i form integrujących.

Dysponując salonem, inaczej mówiąc – galerią wystawową w Olsztynie, nie zaniedbamy i terenu. Wychodzi on nam zresztą naprzeciw, np. w Nowym Mieście, Mrągowie czy Nidzicy, a więc tam, gdzie istnieje odpowiednia baza lokalowa, wysuwa się koncepcja tworzenia filii BWA. Jest to koncepcja słuszna, jej realizacja pozwoli na szersze i pełniejsze upowszechnienie sztuki i wychowania estetycznego.

Rozm. Z. Dudzińska

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 3.

¹⁸² „Filmos” – Centrala Filmów Oświatowych, zajmująca się rozpowszechnianiem filmów oświatowych, powstała w 1961 r. „Filmos” zajmował się wypożyczeniem filmów na taśmie 16 mm do szkół, domów kultury, zakładów pracy, świetlic itp. W 1974 r. „Filmos” został połączony z Centralą Wynajmu Filmów, w wyniku czego powstała Centrala Rozpowszechniania Filmów. Szerzej zob. E. Sowiński, *Produkcja i dystrybucja filmów instruktażowych i popularnonaukowych na przykładzie działalności Wytwórni Filmów Oświatowych w latach 1962–1989*, [w:] *Od edukacji filmowej do edukacji audiowizualnej. Teorie i praktyki*, red. E. Ciszewska, K. Klejsa, Łódź 2016, s. 217–232.

Na Warmii i Mazurach

Wkroczyliśmy w Rok Kopernikowski. W całym świecie, kraju, a i w naszym województwie odbywa się wiele uroczystości, którymi czci się 500-lecie urodzin wielkiego astronoma. **Oficjalna inauguracja Roku Kopernikowskiego na Warmii i Mazurach odbędzie się 19 bm. – w dniu urodzin Mikołaja Kopernika. Uroczystość ta będzie miała charakter manifestacji, a przewiduje się, że weźmie w niej udział ponad 2 tys. osób, w tym młodzież a także przedstawiciele świata nauki i kultury z CSRS¹⁸³, NRD¹⁸⁴ i ZSRR¹⁸⁵, reprezentanci województw bydgoskiego, gdańskiego, warszawskiego, białostockiego i krakowskiego¹⁸⁶.**

Uroczystość rozpocznie się o godz. 11, a głównym jej punktem stanie się otwarcie nowo wybudowanego Planetarium Lotów Kosmicznych w Olsztynie. W dalszej części nastąpi otwarcie wystawy prac plastyków olsztyńskich w nowym salonie Biura Wystaw Artystycznych.

W godzinach popołudniowych program obejmuje zwiedzanie wystaw w Muzeum Mazurskim. O godz. 17.30 w sali koncertowej Państwowej Szkoły Muzycznej nastąpi część oficjalna, podczas której ogłosi się m.in. decyzję o przemianowaniu Państwowej Orkiestry Symfonicznej im. Feliksa Nowowiejskiego na Olsztyńską Filharmonię. Na zakończenie uroczystości Olsztyńska Filharmonia z udziałem chórów z Warszawy i Poznania zaprezentuje światowe prawykonanie oratorium „De revolutionibus” Tadeusza Paciorkiewicza¹⁸⁷.

W godzinach wieczornych w kinie „Polonia” odbędzie się premiera filmu „Kopernik” z udziałem aktorów i realizatorów.

(d)

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 1.

¹⁸³ CSRS – Czechosłowacka Republika Socjalistyczna

¹⁸⁴ NRD – Niemiecka Republika Demokratyczna

¹⁸⁵ ZSRR – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

¹⁸⁶ Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

¹⁸⁷ Oratorium „De Revolutionibus” powstało w 1972 r. Autorem muzyki jest Tadeusz Paciorkiewicz, a autorem słów Stefan Połom. Oratorium składa się z trzech części: „Almagest”, „De Revolutionibus” i „Kosmos”. 19 lutego 1973 r. nastąpiło prawykonanie oratorium w języku łacińskim (przekł. Wiktor Steffen) w Filharmonii im. Feliksa Nowowiejskiego w Olsztynie, pod batutą Janusza Przybylskiego.

Program
Uroczystości 500 rocznicy urodzin
MIKOŁAJA KOPERNIKA
(Olsztyn 19 luty 1973 r.)

- godz. 11.30 – otwarcie Planetarium Lotów Kosmicznych
- godz. 13.00 – otwarcie wystawy olsztyńskich plastyków w nowym Salonie Biura Wystaw Artystycznych (Planetarium)
- godz. 15.30 – sale Muzeum Mazurskiego (zamek) zwiedzanie wystaw: „Warmia i Mazury od czasów Kopernika po dzień dzisiejszy”, „Instrumenty astronomiczne i starodruki z XV-XVIII wieku ze zbiorów praskich”, „Środowisko przyrodnicze Polski północno-wschodniej”
- godz. 17.00 – uroczysta akademicka w Sali koncertowej Szkoły Muzycznej, w trakcie której m.in. zostaną wręczone odznaczenia regionalne i pamiątkowe medale budowniczym Planetarium
- godz. 18.00 – Światowe prawykonanie Oratorium „De revolutionibus” T. Paciorkiewicza i S. Połoma przez Olsztyńską Filharmonię z udziałem chórów z Warszawy i Poznania
- godz. 19.30 – w kinie „Polonia” prapremiera filmu „Kopernik” z udziałem aktorów i realizatorów filmu

Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 7 z 17–18 II, s. 1.

Kopernikana olsztyńskiego „Pojezierza”

Nie ma drugiej oficyny w kraju z tak bogatym zestawem już wydanych bądź przygotowanych do wydania książek o tematyce kopernikowskiej, jak olsztyńskie „Pojezierze”. Wydawnictwo to, jak wiadomo, przez wiele lat borykało się z różnego rodzaju trudnościami. Nie miało statusu, ani należnych oficynie wydawniczej środków materialnych, książki jednak z emblematem „Pojezierza” pojawiały się na półkach księgarskich. Z każdym rokiem coraz więcej. W 1973 roku już dwadzieścia siedem. Tak w ubiegłym roku jak i w bieżącym trzon planów wydawniczych stanowiły pozycje poświęcone Mikołajowi Kopernikowi bądź jego epoce lub miastom, w których żył i tworzył Wielki Astronom. Redakcja nasza zwróciła się do dyrektora Wydawnictwa „Pojezierze” mgr. Andrzeja Wakara z prośbą o omówienie pozycji związanych z Rokiem Kopernikowskim.

– Przewidujemy wydanie dwudziestu tytułów, są to pozycje, które bezpośrednio wiążą się z życiem i twórczością Kopernika oraz książki traktujące o epoce albo miejscowościach związanych z dokonaniem wielkiego humanisty epoki Odrodzenia.

Przypomnę najpierw książki już wydane, a więc **prof. dra Mariana Biskupa „Lokacje łańców opuszczonych Mikołaja Kopernika”**¹⁸⁸ (pozycję tę przygotował Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego), drugie wydanie powieści olsztyńskiego pisarza Leonarda Turkowskiego „Niebo i ziemia”, tomiki poezji **Tadeusza Chrościelewskiego („Hipokrene warmińska”), Jana Sobczyka („Astronom z czarną różą”)**. Ukazał się również album poświęcony Fromborkowi oraz oryginalne wydanie na pozór skromnej książki **„Frombork w rysunkach Hieronima Skurpskiego”**, a ponadto dość efektowny folder pt. **„Szlakiem Kopernika”** z tekstem **Władysława Ogrodzińskiego**.

Jeśli chodzi o kopernikana, które wyjdą z naszej oficyny jeszcze w tym roku, to trzeba umieścić je w odpowiednie zestawy. Zaczniemy od poezji: jeszcze w kwietniu na półkach księgarskich

¹⁸⁸ Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

ukazą się wiersze niedawno zmarłego prozaika **Stefana Flukowskiego** zatytułowane „**Oko Byka**”, ponadto antologia poezji polskiej o Mikołaju Koperniku „**Słoneczna Kantata**” w wyborze **Matyldy Wiśniewskiej** ze wstępem **Ryszarda Matuszewskiego**. Mniej więcej w tym samym czasie „**Pieśni**” **Jana Dantyszka** w przekładzie **Anny Kamińskiej**, a skoro już napomknąłem o pozycjach z epoki Kopernika, choć to nie poezja, wypada wymienić dwie prace **Marcina Kromera**: „**Polonia**” w przekładzie **Stefana Kozikowskiego** i opracowaniu **Romana Marchwińskiego** oraz „**Historię prawdziwą o żalosnej przygodzie księcia finlandzkiego Jana i Królowie polskiej Katarzynie**”. Jest to, jak twierdzi prof. Julian Krzyżanowski, pierwsza powieść w języku polskim, która została napisana na terenie Polski północnej.

Do tej samej kategorii zaliczyć należy **Stanisława Murzynowskiego** „**Historię straszliwą o Franciszku Spirze**” wraz z ortografią polską w opracowaniu **Janusza Małłka**. Ukaże się również oczekiwane „**Prywatne życie Mikołaja Kopernika**” **Jerzego Sikorskiego**, kolejny tom „**Komentarzy fromborskich**” (trzon tomu stanowią referaty **Bogdana Suchodolskiego** i **Ryszarda Matuszewskiego** wygłoszone na sesji Kopernikowskiej w roku ubiegłym), monografia powiatu i miasta Braniewa, dalsze dwa tomy monografii Olsztyna, z których drugi tom obejmujący lata 1945-70 opracował **Czesław Browiński**, a trzeci zatytułowany „**Olsztyn w fotografii**” jest dziełem **Wacława Kapusty** (pierwszy tom obejmujący lata 1353-1945 opracował Andrzej Wakar – przypom. j.c.), a ponadto piękny album zatytułowany „**Olsztyńskie**”, drukowany w Lipsku z tekstem **Tadeusza Ostojkiego** i zdjęciami **Wacława Kapusty**.

– **Może zechciałby Pan, Dyrektorze, powiedzieć o pozostałych pozycjach, które w tym roku zostaną wydane?**

– Tak jak w roku minionym przewidujemy wznowienia oraz prace olsztyńskich pisarzy. Jeśli chodzi o wznowienia to zaplanowane zostało kolejne wydanie **Jerzego Jantara** „**Wilczy szaniec**”, **Ireny Kwintowej** „**Dar królowej róż**”, powieści sensacyjnej **Tadeusza Ostaszewskiego**, antologii „**Warmia i Mazury w oczach poetów**” w opracowaniu **Edwarda Martuszewskiego**, **Maryny Okęckiej-Bromkowej** „**Sekretarzyk babuni**”. Wreszcie poja-

wią się zapowiadane „Dzieci Jerominów” Ernsta Wiecherta w tłumaczeniu Tadeusza Ostojkiego i Jerzego Ptaszyńskiego, „Dziennik lotnika Dywizjonu 301” – Witolda Jaroszyka, nowe powieści Klemensa Oleksika oraz Henryka Panasa („Wędług Judasza”), opowiadania Tadeusza Ostojkiego zatytułowane „Binduga”. Pojawi się ponadto na półkach księgarskich książka Marii Zientary-Malewskiej „Działacze spod znaku Rodła”, pierwsze po wojnie wydanie powieści mazurskiej Jana Wszebo-ra „Głos krwi i ziemi”, wybór satyr Michała Lengowskiego w opracowaniu Władysława Gębika, kolejny tom poezji Aleksandra Rymkiewicza „Olsztyński wrzos”. Jestem przekonany, że w tym roku zdołamy w całości zrealizować nasze plany wydawnicze. Ministerstwo Kultury i Sztuki przyznało nam należny status wydawnictwa. Nie sądzę więc, aby braki w przydziale papieru zminimalizowały zestaw zaplanowanych do wydania pozycji.

Rozmawiał J. Ch.

Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 7 z 17–18 II, s. 3.

Postać Mikołaja Kopernika odżywa na ekranie. Zobaczymy go w filmie, którego realizacją polska kinematografia włączyła się do organizowanych na całym świecie obchodów 500 rocznicy urodzin jednego z największych geniuszy epoki Odrodzenia. Prapremiera filmu odbyła się w poniedziałek¹⁸⁹ w rodzinnym mieście astronoma, w Toruniu. W czwartek¹⁹⁰ odbył się uroczysty pokaz w Berlinie z udziałem twórców i aktorów (film powstał we współpracy z kinematografią NRD), w najbliższy poniedziałek 19 bm. odbędzie się olsztyńska premiera, a w dniu 1 marca premiera światowa w Paryżu.

Jakim jest Kopernik, którego zobaczymy na ekranie? Twórcy filmu skupili się na okresie czterdziestu lat życia i pracy wielkiego astronoma, od chwili kiedy jako niespełna dziesiętnastoletni młodzieniec podejmuje studia w Akademii Krakowskiej, do czasu, kiedy jako stary i osamotniony człowiek kończy swe wiekopomne dzieło „De Revolutionibus”, a wkrótce i życie... Film wskrzesza postać astronoma na szeroko zarysowanym tle epoki, w jakiej żył, obfitującej przecież w jakże ważne dla Polski i Europy wydarzenia. Jest filmem nie tylko biograficznym, ale i historycznym. Poznajemy w nim zarówno naukę, jak i publiczną działalność Kopernika, najpierw u boku wuja, biskupa warmińskiego Łukasza Watzenrode, potem jako administratora dóbr kapituły warmińskiej, kontynuującego dzieło obrony polskości tych ziem przed silnym naporem krzyżackim.

Podstawą filmu jest scenariusz napisany przez Jerzego Broszkiewicza i Zdzisława Skowrońskiego. Podstawą, bowiem już w czasie realizacji sięgano często zarówno do wcześniejszych opracowań (np. noweli filmowych o Koperniku napisanych przez Broszkiewicza przed... kilkunasty laty, które nie wzbudziły wówczas zainteresowania i nie zostały zaakceptowane!), jak też i do materiałów źródłowych udostępnionych przez naukowców – znawców tej epoki.

¹⁸⁹ 12 II 1973.

¹⁹⁰ 15 II 1973.

Film powstał w zespole „Iluzjon” przy współpracy grupy „Roter Kreis” berlińskiego studia wytwórni „DEFA”, reżyserię powierzono Ewie i Czesławowi Petelskim, twórcom takich filmów, jak „Baza ludzi umarłych”, „Ogniomistrz Kaleń”, „Naganiacz”, „Czarne skrzydła”, „Jarzębina czerwona” i inne.

Przystępując do realizacji „Kopernika” w roku 1970 Petelscy stwierdzili w wywiadzie prasowym: „Kiedy Kopernik był studentem, palono na stosie Savonarolę. Były to czasy ogromnych kontrastów pomiędzy rozwijającą się gwałtownie nauką a zastanym życiem społecznym. Interesująca jest więc w postaci Kopernika i pasja uczonego, który przeciwstawić się musi całemu światu, i dramat człowieka dokonywającego wyboru. Nie bez znaczenia jest także jego postawa Polaka. W najważniejszym przecież okresie swego życia umiał pogodzić działalność naukową z działalnością obywatelską. Społeczna wiedza o tym jednym z największych Polaków jest wciąż za mała”.

Tytułową rolę kreuje znany dobrze publiczności olsztyńskiej z wcześniejszych występów na scenie olsztyńskiego Teatru im. Stefana Jaracza Andrzej Kopiczyński. Otrzymał ją w wyniku próbnych zdjęć, w których uczestniczyło wielu bardzo dobrych i znanych aktorów. Zdaniem reżyserów wywiązał się znakomicie z trudnego przecież zadania wcielenia się w postać wielkiego uczonego na przestrzeni... czterdziestu lat jego życia, od młodości, do schorowanego starca.

Pełna obsada liczy kilkadziesiąt osób, nawet role drugoplanowe powierzono doświadczonym aktorom. Trudno zresztą mówić o drugoplanowości, bowiem Petelscy nawet do najmniejszych epizodów przywiązują olbrzymią wagę, a w tym filmie dbali o to szczególnie.

Praca nad Kopernikiem, którego zrealizowano w kolorze i aż w trzech wersjach technicznych, na taśmie 70 mm, 35 mm (panorama) i 16 mm, a więc umożliwiających wyświetlanie go zarówno w najnowocześniejszych kinoteatrach, jak i w kinach wiejskich, trwała trzy lata. Sceny plenerowe i we wnętrzach naturalnych realizowano w kilkunastu miastach i miejscowościach Polski, NRD, Czechosłowacji. Polska sceneria to przede wszystkim zamki w Lidzbarku Warmińskim i Malborku, katedra we Fromborku,

krakowskie Stare Miasto. Wspaniały zamek renesansowy w Telin na Morawach przemienił się w pałac kardynała d'Este w Ferrarze, niemieckie miasteczko Taugermüntre w... roztańczony w czasie karnawału Elbląg, a Grota Łokietka w Ojcowie w... lochy Inkwizycji. W trosce o jak najwierniejsze utrzymanie realiów użyto kilku tysięcy specjalnie wykonanych rekwizytów. Są wśród nich tak unikalne obiekty, jak komplet aptekarskich i lekarskich kolb, próbek i innych naczyń stanowiących niezbędne wyposażenie pracowni średniowiecznego medyka, jakim także był Kopernik. Wykonało je, według zachowanych wzorów, laboratorium Zakładów Doświadczalnych Przemysłu Szklarskiego w Krakowie. Natomiast łódzki plastik jest twórcą pieczołowicie zrekonstruowanych (wg projektu dr. Jana Bieniewskiego) narzędzi astronomicznych Kopernika. Przy okazji sprostowano (zakorzeniony głównie dzięki obrazowi Jana Matejki) pogląd, jakoby Mikołaj Kopernik posługiwał się już lunetą...

Władysław Moszyński

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 6.

Warmia i Mazury w hołdzie Mikołajowi Kopernikowi

- Pierwsze w Europie Planetarium Lotów Kosmicznych
- Odznaczenia państwowe i regionalne dla budowniczych
- Oratorium „De Revolutionibus” w wykonaniu orkiestry Filharmonii Olsztyńskiej

(OBSŁUGA WŁASNA)

19 lutego 1973 r., godzina 11. Przed nowym obiektem Planetarium Lotów Kosmicznych w Olsztynie zgromadziły się tłumy. Są uczennice szkoły pielęgniarstwa w białych czepkach. Jest młodzież z różnych olsztyńskich szkół średnich, są też twórcy i budowniczowie obiektu. Niektórzy trzymają transparenty i tablice z hasłami: „I dla tej ziemi żył i działał Kopernik”... „Mikołaj Kopernik – chluba nauki i sława Polaków”... „Nauka polska w służbie prawdy i postępu”...

Rozpoczyna się uroczystość inauguracyjna na Warmii i Mazurach – obchody 500-lecia urodzin Kopernika. W dniu tym, 19 lutego Anno Domini 1473 urodził się nasz wielki astronom i w dniu tym pięćset lat później nasza ziemia, na której spędził i tworzył przez lat prawie 40, złoży należny mu hołd. Uroczystość otwiera dyrektor planetarium, dr **Stanisław Oszczak**¹⁹¹: – „Wyrazem hołdu... jest oddawane dzisiaj do użytku Planetarium Lotów Kosmicznych – nowoczesny ośrodek upowszechniania kultury i nauki. Obiekt ten będzie żywym pomnikiem Kopernika. Każdego dnia w umysłach setek młodych ludzi, uczestniczących w astronomicznych projekcjach planetarium, dokonywać się będzie na nowo wielkie odkrycie uczonego”... Dyrektor Oszczak wita następnie przybyłych na uroczystość przedstawicieli centralnych i wojewódzkich władz partyjnych i państwowych oraz gości, wśród których jest prezes Rady Astronomicznej Związku Radzieckiego prof. **Aleksiej Michajłow**, przedstawiciele zakładów Zeissa w Jenie z dyrektorem **Norbertem Neurode**, delegaci innych wo-

¹⁹¹ Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

jewódtw i reprezentanci świata nauki. Otwarcia planetarium dokonują: minister kultury i sztuki **Stanisław Wroński**, I sekretarz KW PZPR w Olsztynie **Józef Buziński** i przewodniczący Prez. Wojewódzkiej Rady Narodowej, **Sergiusz Rubczewski**.

Przy dźwiękach orkiestry wojskowej, goście przeszli do planetarium. Obiekt prezentuje się wspaniale. W głównym hallu rzuca się w oczy oryginalny wystrój plastyczny, efektowna architektura, bogactwo okładzin ściennych. Najdrobniejszy szczegół jest tu wyważony, skomponowany z całością architektury. Główny projektant obiektu, którego kubatura wynosi prawie 13.000 m³, architekt **Ludomir Goślawski** z olsztyńskiego „Miastoprojektu”, może być dumny ze swego dzieła. Wiele słów pochwały należy się również członkom zespołu pracującego pod jego kierownictwem oraz budowniczym tego pięknego pomnika, wzniesionego przez społeczeństwo Warmii i Mazur naszemu wielkiemu rodakowi.

W czasie zwiedzania planetarium przez gości, wśród których jest prawie 50 dziennikarzy zagranicznych, akredytowanych w Polsce oraz przez przedstawicieli olsztyńskiego społeczeństwa, wracam myślą do pierwszych dni budowy i ludzi z nią związanych – pracowników Olsztyńskiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Przemysłowego. To właśnie im miasto zawdzięcza tak szybką realizację obiektu, wzniesionego w ciągu zaledwie 14 miesięcy, zamiast 32, jakby to wynikało z obowiązujących dla tego rodzaju budowli norm. Robotami budowlano-montażowymi kierował od pierwszych do ostatnich dni **Jan Bartosik**. Przypomnijmy nazwiska najbardziej zasłużonych robotników: majstra **Mariana Skwierczyńskiego** i **Tomasza Panfilowa**, murarzy **Władysława Butkiewicza**, **Mieczysława Jarmułowicza** i **Romana Sidwy**. Przypomnijmy brygadę montującą szkielet kopuły planetarium: **Feliksa Rupacza**, **Piotra Swizka**, **Henryka Korshenricha**, **Ryszarda Żelaznego**. Osiem ton elementów konstrukcji szkieletowej ludzie ci zmontowali w rekordowo krótkim czasie i ku pełnemu zadowoleniu specjalistów z Jeny, odpowiedzialnych za wykonawstwo. W dniach poprzedzających uroczyste otwarcie planetarium, gorące chwile przeżywali lastrykarze oraz parkieciarze: **Roman** i **Zygmunt Sygwałdowie**. Nie schodzili z budowy ani w dzień, ani w nocy w ciągu czterech dni. Zdążyli.

Słowa wdzięczności i uznania należą się również specjalistom z zakładów Zeissa w Jenie, montującym aparaturę projekcyjną. Była to niesłychanie żmudna, a zarazem odpowiedzialna praca. Wystarczy powiedzieć, że w aparaturze rzutowej musieli oni dostroić do obrazów i efektów akustycznych ponad 1200 soczewek. Dodajmy, że te precyzyjne prace wykonywano niemal w ciemnościach, często w nocy, bo wymagał tego pośpiech. W ekipie montażowej znajdowali się inżynierowie: **Peter Vorkäufer, Brendt Flechsig, Wolfgang Köhler** oraz **dr Ludwig Meier**.

Tyle o budowlanych. Ale planetarium, to również sala wystawowa BWA oraz kawiarnia. Biuro Wystaw Artystycznych długo czekało na tak wspaiały i funkcjonalny salon. Zebranych gości powitał i oprowadzał po wystawie dyr. BWA **Hieronim Skurpski**. W kawiarni, urządzonej z wyjątkowym smakiem artystycznym i uznanej za jedną z najpiękniejszych tego rodzaju placówek gastronomicznych w kraju, wzniesiony został toast za pomyślną działalność planetarium w dziele upowszechniania kultury i nauki. Goście obejrzel również piękne i barwne panneau w patio planetarium, ufundowane przez artystę Andrzeja Knappa¹⁹² z Londynu, a następnie przeszli do rotundy planetarium. Tu dyr. Norbert Neurode w imieniu 4-osobowej delegacji z zakładów Zeissa w Jenie powitał gości oraz zapewnił zebranych, iż udział zakładu Zeissa w budowie tak nowoczesnej placówki astronomicznej w Olsztynie stanowi dla jego konstruktorów dużą satysfakcję. Norbert Neurode wyraził życzenie, by ta pierwsza placówka naukowa tego typu w Europie, służyła z pożytkiem mieszkańcom Warmii i Mazur. Na ręce Norberta Neurode Prezydium WRN przekazało dyrekcji zakładów Zeissa w Jenie list z podziękowaniami i życzeniami dalszych sukcesów. Z kolei zabrał głos prezes Rady Astronomicznej ZSRR, członek rzeczywisty Akademii Nauk w Moskwie prof. A. Michajłow. Stwierdził on m.in., iż Mikołaj Kopernik zapoczątkował w nauce nową erę i że to właśnie dzięki warmińskiemu geniuszowi przetarte zostały szlaki kosmiczne na Księżyc. Następnie odbył się pokaz, który obejrzało prawie 200 osób. O treści seansów napiszemy przy innej okazji. Mieszkańców

¹⁹² Właściwie: Stefan Knapp (1921–1996).

województwa olsztyńskiego możemy zapewnić, iż zarówno pod względem ilustracyjnym, akustycznym i muzycznym jest to widowisko pasjonujące. Różnica między tradycyjnym planetarium a olsztyńskim jest istotna. W tradycyjnym, punktem odniesienia jest Ziemia. Natomiast zaprojektowana przez zakłady Zeissa aparatura umożliwia oglądanie wszechświata z punktu dowolnego (z Marsa lub Księżyca) i z dowolnej odległości.

We wczesnych godzinach popołudniowych przedstawiciele władz oraz goście zwiedzili wystawy w Muzeum Mazurskim. Po wystawach oprowadzał ich dyrektor muzeum Władysław Ogrodziński. Szczególne zainteresowanie wzbudziła wystawa pt. „Warmia i Mazury od Kopernika po dzień dzisiejszy”.

ZMiL

WIECZOREM w gmachu Szkoły Muzycznej dalszy ciąg olsztyńskich uroczystości 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika. Na estradzie zespół olsztyńskiej Orkiestry Symfonicznej im. Feliksa Nowowiejskiego, warszawski Chór Międzyuczelniany i Poznański Chór Chłopięcy, soliści. Na widowni cały kulturalny Olsztyn, przedstawiciele władz z ministrem kultury i sztuki Stanisławem Wrońskim, gospodarze województwa z I sekretarzem KW PZPR Józefem Buzińskim i przewodniczącym Prez. WRN Sergiuszem Rubczewskim, goście z wielu województw, delegacje zagraniczne. W pierwszych rzędach zajęli miejsca budowniczowie planetarium.

Orkiestra gra „Mazurka Dąbrowskiego”. Galowy koncert połączony z uroczystością nadania Państwowej Orkiestrze Symfonicznej miana Państwowej Filharmonii im. Feliksa Nowowiejskiego, otwiera Juliusz Malewski, witając zebranych i podkreślając doniosłość kulturalną dwóch ważnych uroczystości: 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika i wielkiego awansu olsztyńskiej placówki muzycznej.

Następnie zbiera głos minister kultury i sztuki Stanisław Wroński. (Przemówienie ministra Wrońskiego publikujemy obok). Kierownik wydziału Kultury Prez. WRN Piotr Sokołowski odczytuje uchwałę Rady Państwa o przyznaniu wysokich odznaczeń budowniczym planetarium i członkom orkiestry symfonicznej

oraz uchwałę Prez. WRN o przyznaniu odznak „Zasłużonym dla Warmii i Mazur” osobom wyróżniającym się przy budowie planetarium i przy organizowaniu uroczystości kopernikowskich.

Minister kultury i sztuki Stanisław Wroński, I sekretarz KW Józef Buziński i przewodniczący Prez. WRN Sergiusz Rubczewski wręczają odznaczenia państwowe i odznaki regionalne. Listę odznaczonych podajemy na str. 1. Zastępca przewodniczącego Prez. WRN Czesław Szadziejewicz odczytuje uchwałę Wojewódzkiej Rady Narodowej o przemianowaniu Państwowej Orkiestry Symfonicznej na Państwową Filharmonię Olsztyńską im. Feliksa Nowowiejskiego.

Rozpoczyna się koncert. Światowe prawykonanie oratorium „De revolutionibus” skomponowane przez Tadeusza Paciorkiewicza do tekstu Stefana Połoma w przekładzie na łacinę Wiktora Steffena wykonują: zespół Filharmonii Olsztyńskiej pod dyrekcją Janusza Przybylskiego, Warszawski Chór Międzyuczelniany pod kierownictwem Janusza Dąbrowskiego, Poznański Chór Chłopięcy przygotowany przez dyrektora Jerzego Kurczewskiego, oraz soliści: Bożena Betley (sopran), Aleksandra Imalska (alt), Roman Werliński (tenor), Leonard Andrzej Mróz (bas), Andrzej Chorośński (organy) i Aleksander Bardini (narrator).

Monumentalne dzieło ku czci Mikołaja Kopernika przyjęte zostało przez słuchaczy nadzwyczaj gorąco. Na estradzie pojawiły się ogromne kosze kwiatów, brawami nagradzano autorów i wykonawców, delegacje młodzieży składały gratulacje i podziękowania.

j.s.

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 1, 3.

Godne miejsce Olsztyna na kulturalnej mapie Polski. Omówienie wystąpienia min. St. Wrońskiego

W ramach uroczystości 500-lecia urodzin wielkiego astronoma przed kilku godzinami tu, w Olsztynie, zostało udostępnione społeczeństwu Planetarium Lotów Kosmicznych i przyległe do niego sale Biura Wystaw Artystycznych. Zespół ten służyć ma upowszechnieniu wiedzy o wszechświecie, a więc jednej z nauk ścisłych. Równocześnie dzięki ekspozycji różnych rodzajów sztuk plastycznych będzie on wywoływać wzruszenie, pobudzać głębokie doznania estetyczne. Ten moment sojuszu nauki i sztuki jest jednym z istotnych wyrazów nowoczesności zawartej w socjalizmie. Pęd ludzkości do przełamywania barier tajemnic przyrody, kult konkretnych zdobyczy nauki, służącej postępowi społecznemu, szacunek dla ciągłości tradycji i zarazem uczestnictwo sztuki w kształtowaniu człowieka nowatora, wzmacnia siłę jego intelektu i wyobraźni. Twórczość naukowa wspiera twórczość artystyczną, ale i na odwrót.

Wielkie odkrycia i wydarzenia zawsze inspirowały twórców kultury i sztuki. Nie jest więc rzeczą przypadku, że w programie uroczystości kopernikowskich znalazła się także muzyka. Jeden z utworów powstałych w związku z wiekopomnym odkryciem Kopernika za chwilę usłyszymy. Będzie to światowe prawykonanie oratorium „De Revolutionibus”, skomponowanego przez Tadeusza Paciorkiewicza z tekstem Stefana Połoma, którym za ten akt twórczy serdecznie dziękuję.

Dzieło to zademonstruje Państwowa Orkiestra Symfoniczna z Olsztyna, która z tą chwilą na mocy decyzji Prezydium WRN przekształciła się w Państwową Filharmonię imienia Feliksa Nowowiejskiego.

Imię tego wielkiego kompozytora, syna tej ziemi, autora „Legendy Bałtyku” i „Roty” przypomina trudne lata zmagania ludu Warmii i Mazur z naporem germanizmu. Przywodzi to nam na myśl także sytuację sprzed pięciu stuleci, gdy Mikołaj Kopernik bronił tych ziem przed brutalną samowolą krzyżacką. Postać genialnego astronoma i wielkiego kompozytora łączą się więc z ziemią olsztyńską. Są to więzy nie tylko naukowe i artystyczne, ale

i obywatelsko-patriotyczne. Obaj niezależnie od wyników swej pracy zapisali się w historii Polski jako wierni synowie swej ziemi ojczystej. Dlatego wolno nam w ramach uroczystości kopernikowskich łączyć te postacie i zwracać uwagę także na innych wielkich synów Warmii i Mazur.

Jestem niezwykle rad, że mogę wyrazić uznanie dla władz olsztyńskich i licznej rzeszy działaczy kultury, którzy zatroszczyli się w okresie przygotowań do kopernikowskiego jubileuszu o pomnożenie ilości czynnych placówek kulturalnych, o zaktywizowanie istniejących i zabezpieczenie licznych pomników historycznych.

Program przygotowań obchodów kopernikowskich, który w myśl uchwały Rady Ministrów realizowaliśmy wspólnie, stanowi wyraz czci i hołdu dla symbolu ciągłości postępu, jakim jest Mikołaj Kopernik. To, że człowiek po raz pierwszy wzniósł się poza orbitę ziemską i stanął na Księżycu stanowi konsekwencję dociekań umysłu ludzkiego. W ich łańcuchu odkrycie Kopernika zajmowało czołowe miejsce. Chcąc jak najbardziej uhonorować tę rocznicę staraliśmy się przygotować dla licznych gości i rzesz turystów z kraju i całego świata tzw. Szlak Kopernikowski. Podjęliśmy szeroko zakrojone prace przede wszystkim w tych miejscowościach, w których żył i działał nasz wielki rodak, a mianowicie: przy zabytkach architektury miasta Torunia, przy zespole warowni we Fromborku, przy zamku w Lidzbarku Warmińskim oraz tutaj, przy zamku olsztyńskim, gdzie zachował się jedyny autentyczny instrument, którym posługiwał się Kopernik, tj. tabula astronomica. Ponadto pracami objęte zostały takie miejscowości jak Nowe Miasto, Orneta, Lubawa, Olsztynek, Dobre Miasto, Pieniężno, Pasłęk, Braniewo, a dalej – Chełmno, Świecie, Brodnica, Golub-Dobrzyń, Grudziądz, Elbląg i Malbork. Ale nie tylko przy zabytkowych obiektach koncentrowano wysiłki na przestrzeni lat. Powstały nowe inwestycje tak bardzo potrzebne dla dalszego rozwoju nauki polskiej – nowe gmachy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, obiekty związane z nową bazą turystyczną na Szlaku Kopernikowskim, placówki muzealne i punkty wystawowe poświęcone epoce, w której żył wielki astronom.

Do tej inwestycji należy także i cały zespół budynków wspomnianego już planetarium.

Nadanie godności filharmonii dotychczasowej orkiestrze symfonicznej w Olsztynie stanowi przejaw awansu kulturalnego regionu, jest wyrazem uznania za dotychczasowe osiągnięcia na polu krzewienia kultury muzycznej przez ten zespół i podkreśla jak ważne miejsce na kulturalnej mapie Polski zajmuje stolica Warmii i Mazur.

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 3.

Oni zostali wyróżnieni

Twórcom i budowniczym Planetarium Lotów Kosmicznych, którzy przyczynili się do szybkiego i terminowego oddania do użytku tego obiektu Rada Państwa przyznała wysokie odznaczenia. Odznaczenia państwowe przyznane zostały również pracownikom Państwowej Orkiestry Symfonicznej za zasługi w długoletniej pracy artystycznej.

KRZYŻ KAWALERSKI ORDERU ODRODZENIA POLSKI¹⁹³ otrzymał **Józef Rzeźnikowski**, **ZŁOTE KRZYŻE ZASŁUGI** otrzymali: Jan Bartosik, Ludomir Gośławski, Bazyli Sawczuk. **SREBRNE KRZYŻE ZASŁUGI** otrzymali: **Stanisław Feller**, **Tadeusz Kocimski**, **Adam Nikolon**, **Lucjan Orzechowski**, **Wacław Osiński**, **Alojzy Poleszczuk**, **Ryszard Poprawski**, **Janusz Przybylski**, **Antoni Turczyński**, **Alicja Wałęga**. **BRĄZOWE KRZYŻE ZASŁUGI** otrzymali: **Bruno Bartnik**, **Franciszek Dulisch**, **Wojciech Raszkiewicz**, **Piotr Świzek**.

Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie nadało odznaki honorowe „**ZASŁUŻONYM DLA WARMII I MAZUR**” grupie wyróżnionych budowniczych planetarium. Złote odznaki otrzymali: **Zdzisław Biegański**, **Wiesława Bujdens**, **Stanisław Biniak**, **Franciszek Dulisch**, **Ludomir Gośławski**, **Tadeusz Kordaczuk**, **Henryk Korshenrich**, **Ryszard Kowalski**, **Stanisław Kozak**, **Franciszek Masalski**, **Stanisław Maszczyk**, **Wiesław Nidaszkowski**, **Władysław Olbryś**, **Helena Pauksztó**, **Jan Pietraszko**, **Bogdan Pietrzak**, **Tadeusz Piotrowski**, **Helmuth Piwek**, **Janusz Sakowicz**, **Ryszard Sidwa**, **Paweł Sobieszczyk**, **Henryk Subaczewski**, **Wanda Tumulczuk**, **Janusz Walerzak**, **Marian Waśniewski**, **Czesław Zabolewicz**. Srebrne odznaki otrzymali: **Jerzy Bruszewski**, **Władysław Butkiewicz**, **Marian Skwierczyński**.

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 1, 3.

¹⁹³ Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

Radiowy turniej kopernikowski trwa

Z okazji 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika Polskie Radio przy współudziale radiofonii ZSRR, NRD, Czechosłowacji, Bułgarii i Węgier zorganizowało Międzynarodowy Radiowy Turniej Młodych Słuchaczy. Oczywiście biorą w nim także udział harcerze i zuchy Olsztyńskiej Chorągwi ZHP.

Radiowy turniej obejmuje cykl audycji 25-30 – minutowych, które nadawane są od 6 do 24 lutego o godzinie 15 w każdy wtorek, czwartek i sobotę w „Godzinie dla dziewcząt i chłopców”. Tematyka audycji jest bardzo szeroka: od zagadnień związanych bezpośrednio z biografią Mikołaja Kopernika i epoką renesansu, poprzez próby ukazania rozwoju myśli kopernikowskiej, aż po współczesne osiągnięcia nauki w dziedzinie podboju kosmosu. Każda audycja połączona jest ze specjalnymi zadaniami konkursowymi, które wykonywać mogą zespoły lub indywidualni słuchacze.

Nadesłane do Polskiego Radia w Warszawie rozwiązania zadań będą oceniane przez specjalne jury z udziałem przedstawicieli ZHP, pism harcerskich i władz oświatowych. Autorów najlepszych prac spotka wiele satysfakcji: udział w ogólnopolskim zakończeniu turnieju „Kopernik – nauka – przyszłość”, nagrody ufundowane przez ZHP i Radio, wyjazd w lipcu na międzynarodowy obóz do Fromborka, a tych, którzy uzyskają najwyższe oceny – wycieczka za granicę.

(mag)

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 4.

Żołnierze na Szlaku Kopernikowskim (INFORMACJA WŁASNA)

W jednostkach Warszawskiego Okręgu Wojskowego zainicjowany został bogaty program imprez poświęconych 500-leciu urodzin Mikołaja Kopernika. Jubileusz wielkiego astronoma żołnierze WOW wykorzystują dla lepszego poznania dorobku nauki polskiej i jej wkładu do skarbnicy wiedzy ogólnoludzkiej.

Od wielu już dni odbywają się w poszczególnych pododdziałach zajęcia szkoleniowe poświęcone tej rocznicy, a także liczne imprezy kulturalno-oświatowe. Tematykę kopernikowskiej rocznicy podjęły również działające w jednostkach wojskowych uniwersytety powszechne, popularyzując najnowsze osiągnięcia polskiej myśli technicznej. Placówki te nawiązały kontakty z wieloma zakładami przemysłowymi, umożliwiając żołnierzom poznanie nowoczesnych procesów produkcyjnych i technologii.

Z inicjatywy Zarządu Politycznego WOW przyjechali wczoraj do Olsztyna przodujący żołnierze, kierownicy grup szkolenia politycznego, szefowie powiatowych sztabów wojskowych i działaczki organizacji rodzin wojskowych, by zwiedzić miejsce, w których tworzył swoje epokowe dzieła Mikołaj Kopernik. Uczestnicy tego spotkania obejrzel projekcje w Planetarium Lotów Kosmicznych, sale wystawowe BWA i okolicznościowe ekspozycje Muzeum Mazurskiego. W godzinach popołudniowych odbyła się w olsztyńskim Teatrze im. Stefana Jaracza akademii z udziałem **Sergiusza Rubczewskiego**¹⁹⁴ i **Romana Miłosławskiego**¹⁹⁵, podczas której zastępca dowódcy WOW płk dr **Tadeusz Szaciło** ocenił dotychczasowy udział żołnierzy okręgu w popularyzacji wiedzy o życiu i twórczości warmińskiego astronoma. Uczestnicy akademii wy-

¹⁹⁴ Sergiusz Rubczewski (1927–2021) – członek plenum i egzekutywy KW PZPR w Olsztynie (1972–1981), przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie (1972–1973), wojewoda olsztyński (1973–1989). Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

¹⁹⁵ Roman Miłosławski (ur. 1923) – sekretarz ekonomiczny KW PZPR w Olsztynie, członek Egzekutywy KW PZPR (1961–1973).

słuchali też odczytu o dziejach myśli kopernikowskiej, który wygłosił dyrektor OBN im. W. Kętrzyńskiego **Jerzy Sikorski**, a następnie obejrzeli spektakl Józefa Grudy „Portret doktora Mikołaja”. W dniu dzisiejszym goście z WOW odbędą wycieczkę Szlakiem Kopernikowskim i zwiedzą najciekawsze obiekty w Lidzbarku Warmińskim, Ornecie i Fromborku.

(rych)

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 44 z 21 II, s. 1.

Harcerze Warmii i Mazur w hołdzie Kopernikowi

„Harcerze Warmii i Mazur – M. Kopernikowi w 500 rocznicę urodzin” – pod takim hasłem Komenda Chorągwi ZHP w Olsztynie zorganizowała w minioną niedzielę wielką harcerską imprezę. Różniła się ona od podobnego typu imprez rocznicowych urządzanych „ku czci”, nie miała znamion okolicznościowej akademii. Było to podsumowanie kilkuletniej działalności harcerskiej związanej z przygotowaniem do obchodów 500-lecia urodzin M. Kopernika. Po to, by godnie uczcić tę znamienne dla nauki polskiej rocznicę, harcerze z Warmińsko-Mazurskiej Chorągwi wraz ze swoimi kolegami z całego kraju każdego lata, poczynając od roku 1966, pracowali nad odbudową i uporządkowaniem Fromborka. Pamięć wielkiego uczonego uczcili więc nie tylko akademią okolicznościową, ale konkretną pracą – na budowach, przy zakładaniu zieleńców, przy porządkowaniu terenu miasteczka. Rozszerzali swoją wiedzę o Koperniku i jego Warmii, a także upowszechniali ją wśród tych, którzy Frombork odwiedzali. Rolę przewodników turystycznych po przeszłości i teraźniejszości naszego regionu spełniali uczestnicy letnich obozów p.n. „Miasto” organizowanych we Fromborku przez olsztyńską Komendę Chorągwi ZHP. W „Operacji 1001-Frombork” brało udział 3500 harcerzy – uczniów szkół średnich i techników z województwa olsztyńskiego. 103 spośród nich otrzymało honorowe obywatelstwo Fromborka.

Ponad 500 harcerzy i instruktorów z całego województwa wzięło udział w niedzielnej imprezie, która była podsumowaniem pracy wokół rocznicy kopernikowskiej. Delegacje wszystkich hufców (komendanci, przedstawiciele drużyn ze szkół podstawowych wyróżnionych w IV Turnieju Wiedzy Obywatelskiej oraz delegaci drużyn starszoharcerskich) spotkali się z Komendą Chorągwi i Wojewódzką Radą Przyjaciół Harcerstwa. Komendant chorągwi hm PL Henryk Leśniowski oraz szef sztabu kopernikowskiego hm PL Barbara Bogdańska złożyli krótkie sprawozdania z dotychczasowej, rozległej działalności oraz omówili zadania na rok bieżący. Ich realizacja wymagać będzie dalszej mobilizacji harcerzy, instruktorów, przyjaciół ZHP, toteż nie tyle program już zrealizowany, lecz wła-

śnie zadania były przedmiotem dyskusji. Zastanawiano się m.in. nad udziałem olsztyńskich harcerzy w Centralnym Rajdzie Kopernikowskim i w Zlocie Młodzieży Harcerskiej we Fromborku (lipiec bieżącego roku), nad organizacją biwaków i hoteli pod namiotami, nad zagwarantowaniem kadr dla drużyn wiejskich.

Przewodniczący WRPH¹⁹⁶, I sekretarz KW PZPR Józef Buziński wysoko ocenił dotychczasowe poczynania harcerstwa w pracy ideowo-wychowawczej, podkreślił, jak ważną rolę, w wychowaniu zaangażowanego obywatela spełnia „Operacja 1001-Frombork”, ucząca rzetelności wykonywania obowiązków i społecznej dyscypliny. J. Buziński w imieniu Wojewódzkiej Rady Przyjaciół Harcerstwa zadeklarował pomoc w realizacji harcerskich zadań.

Olsztyńskie szkoły – LO nr 1, Technikum Budowlane, Samochodowe, Kolejowe, Gastronomiczne – gościły w niedzielę harcerzy – uczniów liceów ogólnokształcących i techników z całego województwa. Honory gospodarzy pełnili harcerze z drużyn działających przy wymienionych szkołach. Pokazali gościom swój harcerski dorobek (wystawy, filmy, kroniki), oprowadzili ich po szkołach, a następnie każda grupa w koleżeńskej pogawędce wymieniała doświadczenia, dzieliła się zamierzeniami na najbliższą przyszłość.

Po południu gospodarze i goście objęli w swoje posiadanie gmach teatru. Odbyła się tu rewia harcerskich zespołów artystycznych, w których oprócz olsztyńskich – „Krusyny”, „Arabeski”, „Ignis” – wystąpiły „Zuchowe Nutki” z Kętrzyna, „Śpiewające Dziewczyny” z Węgorzewa i inne. Najwięcej braw zebrał najmłodszy, 120-osobowy zespół z Kętrzyna.

Śpiewy i tańce przeplatane były meldunkami z wykonania zadań fromborskich. Przed koncertem uroczyście wręczono zespołowe dyplomy honorowego obywatelstwa Fromborka ośmiu szkołom, szczepom i drużynom harcerskim. Towarzyskie spotkania w szkołach i przeżycia artystyczne na galowym koncercie uzupełnione zostały czymś bardzo harcerskim – rozkazem komendanta chorągwi, który wezwał młodzież do realizacji kolejnych zadań.

(dan)

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 49 z 27 II, s. 5.

¹⁹⁶ WRPH – Wojewódzka Rada Przyjaciół Harcerstwa

Ładna, ale nie kosmiczna

Olsztyn wyjątkowo ubogi w placówki gastronomiczne doczekał się ładnego lokalu, któremu pod względem urody niewątpliwie należy się palma pierwszeństwa na Warmii i Mazurach. Mowa tu oczywiście o kawiarni „Andromeda”.

Wnętrze lokalu może się podobać, choć baczny obserwator zapewne dopatrzy się istotnej niekonsekwencji w wystroju wnętrza. Już samo usytuowanie kawiarni w budynku Planetarium Lotów Kosmicznych, a także nazwa – „Andromeda” wskazuje, że wnętrze powinno prezentować się nie mniej kosmicznie niż inne pomieszczenia unikalnej w świecie i jedynej w Europie placówki. Nic z tych rzeczy. W „Andromedzie” trudno dopatrzeć się czegoś kosmicznego, chyba że po wielu lampkach koniaku...

Nowa kawiarnia jest bardzo kolorowa. Efektownie prezentuje się w dzień i nocą, choć zupełnie inaczej. To jej dodaje uroku.

– Chcemy być słynni nie tylko z urody lokalu, ale przede wszystkim sprawnej obsługi, smacznych, oryginalnych potraw i napojów, a także atrakcyjnych programów kabaretowych – twierdzą zgodnie: Jadwiga Kołpakowska – zastępca kierownika „Andromedy” i Gerard Cynt – instruktor branżowy do spraw techniki i obsługi oddelegowany przez olsztyński oddział WPPG na okres „rozruchu” lokalu. Płonąca kawa i herbata, napoje firmowe, sernik „Belgijski”, keks „Szwedzki”, listek „Camargo”, a także śniadania „wiedeńskie” – powinny być mocną stroną „Andromedy” – twierdzą nasi rozmówcy. Cieszymy się, że zatrudniliśmy najlepszy w tej chwili olsztyński zespół muzyczny „Jantar-Combo” Witolda Gostomskiego, który potrafi grać dla bardzo młodych gości i być oklaskiwany przez pary taneczne w średnim wieku.

Dowiedzieliśmy się także, że lokal liczący 180 stałych miejsc, w porze sezonu letniego zagospodaruje dolny i górny taras dzięki czemu w porze „najazdu” turystów „Andromeda” będzie dwukrotnie pojemniejsza.

Imprezy estradowe w „Andromedzie” należeć będą do stałych wydarzeń. Np. w najbliższy poniedziałek kawiarnia zaprasza na recital Andrzeja Rosiewicza.

Tyle zamierzeń, a jak jest aktualnie? Zupełnie nieźle, choć część młodego personelu pracuje jeszcze bez wprawy, ale z wdziękiem. Atmosfera jest dobra, drogie napoje (lokal kategorii „S”) nie ułatwiają opilstwa. Orkiestra gra świetnie, czechosłowacki kabaret sprowadzony przez „Estradę” zbiera brawa (zwłaszcza występ tancerki przy silnym, mrugającym świetle), barek – jako coś nowego jest oblegany. Ogólnie rzecz biorąc – start lokalu jest obiecujący.

WŁADYSŁAW BIAŁKOWSKI

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 53 z 3–4 III, s. 4.

Olsztyńska inauguracja kościelnych obchodów ku czci Mikołaja Kopernika

18 lutego br. w przeddzień 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika we współkatedrze pod wezwaniem Św. Jakuba w Olsztynie zainaugurowane zostały kościelne obchody uczczenia Genialnego Astronoma, kanonika Kapituły Warmińskiej.

Otwarcia uroczystości dokonał biskup warmiński ks. dr Józef Drzazga. Przedstawił on działalność Mikołaja Kopernika przez przeszło pięćdziesiąt lat związanego z Warmią. Z kolei wykład na temat „Religijność Mikołaja Kopernika” wygłosił znany i ceniony badacz przeszłości Kościoła na Warmii prepozyt Warmińskiej Kapituły Katedralnej, ks. bp dr Jan Władysław Obląk.

W kolejnej części uroczystości młodzież parafii Św. Jakuba recytowała utwory literackie związane z Kopernikiem, fragmenty „De revolutionibus”, występowały także chór dziecięcy i połączone chóry kościołów olsztyńskich.

Uroczystość zakończyła Msza św. w intencji Mikołaja Kopernika koncelebrowana przez biskupa warmińskiego ks. dr. J. Drzazgę wraz z Warmińską Kapitułą Katedralną.

Olsztyńska uroczystość zainaugurowała ogólnopolskie obchody kościelne 500 rocznicy urodzin M. Kopernika. Główne uroczystości z udziałem Episkopatu Polski odbędą się w czerwcu br.

SW

Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 9 z 3–4 IV, s. 2.

Korespondencyjny Klub Młodych Pisarzy w Olsztynie. Seminarium Kopernikowskie w Lidzbarku

SEMINARIA młodych pisarzy organizowane przez Ośrodek Korespondencyjnego Klubu Młodych Pisarzy przy Zarządzie Wojewódzkim Związku Socjalistycznej Młodzieży Wiejskiej w Olsztynie należą już do tradycji. Szczególną okazją do nadania tym imprezom uroczystego charakteru jest rok obchodów 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Ostatnio uroczyste seminarium kopernikowskie odbyło się 24-25 marca br. w Lidzbarku Warmińskim. Do pięknego zabytkowego miasteczka zjechali młodzi pisarze i poeci, sympatycy KKMP¹⁹⁷ i zaproszony aktyw kulturalny. Miejscem spotkania była baszta w zamku biskupów warmińskich. Sceneria miasta i zamku dawała szansę zorganizowania imprezy w szczególnej atmosferze, tej samej, która być może otaczała Wielkiego Astronoma.

Celem seminarium było zbliżenie młodym pisarzom postaci Kopernika. Sylwetka genialnego astronoma jest wybitnie interesująca z literackiego punktu widzenia i każdy nowy rys tej postaci jest dla literatów bardzo cenny. Stąd dużym zainteresowaniem cieszył się referat Gerarda Skoka „Kopernik a współczesny ruch humanistyczny”. Nie mniej ciekawe było wystąpienie Stefana Połoma, który mówił o „Koperniku w literaturze”. Nawiązując do swojej własnej pracy literackiej nad tekstem oratorium „De revolutionibus”, S. Połom zapoznał słuchaczy z trudnościami jakie się wiążą z pisaniem o Koperniku, a jednocześnie zaprezentował atrakcyjność tego tematu. Sobotnie spotkanie zakończył koncert muzyki renesansowej w wykonaniu zespołu kameralnego Państwowej Filharmonii Olsztyńskiej.

Następnego dnia młodzi pisarze spotkali się z przedstawicielami Teatru im. S. Jaracza w Olsztynie – reżyserem Andrzejem Przybylskim i aktorką Ewą Skarżanką. Spotkanie poświęcone było dyskusji nad sztuką o Koperniku wystawianą niedawno na scenie olsztyńskiego teatru.

¹⁹⁷ KKMP – Korespondencyjny Klub Młodych Pisarzy.

Obok celu zamierzonego programem, seminaria tego typu mają dla uczestników osobliwy walor polegający na konfrontacji własnych twórczych przedsięwzięć. Niestety, w Lidzbarku zabrakło na to albo czasu, albo chęci. Niepokojącym zjawiskiem jest również zbyt mała aktywność młodego środowiska literackiego, która przejawia się tylko w uczestniczeniu w organizowanych imprezach. Nawet najwyższy poziom referatów wygłaszanych przez zaproszonych gości nie zastąpi tego, co mogłyby dać wystąpienia młodych, nieprofesjonalnych adeptów literatury. Próba przezwyciężenia tej bierności jest organizowanie turniejów jednego wiersza. W Lidzbarku nie było nawet tego. Seminarium było ciekawą szansą, ale niewykorzystaną dostatecznie.

Przy okazji nasuwa się wniosek: spotkaniom młodych pisarzy winno towarzyszyć zainteresowanie ze strony przedstawicieli prasy literackiej i radia, wyrażające się w publikowaniu na bieżąco prezentowanych utworów. To właśnie wydaje mi się czynnikiem najbardziej mobilizującym młodych twórców, na aktywności których zależy przecież nam wszystkim.

RYSZARD BORKOWSKI

Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 14 z 7-8 IV, s. 2.

Frombork przywrócony narodowej kulturze

- Patriotyczna manifestacja z udziałem przedstawicieli najwyższych władz partyjnych i państwowych
- Odsłonięcie pomnika Mikołaja Kopernika
- Order Sztandaru Pracy I klasy dla ZHP
- Parada młodości

Frombork – miasto długich lat życia i pracy Mikołaja Kopernika – z pewnością nigdy jeszcze nie przeżywał dnia tak wielkiego, radosnego i pełnego dumy. Piętnasty lipca 1973 roku na zawsze zapisany został w historii, jako dzień hołdu oddanego naszemu genialnemu rodakowi w 500 rocznicę jego urodzin, dzień zwieńczenia czynu 40-tysięcznej rzeszy harcerek i harcerzy, dzień wzruszeń i wielkiego święta wszystkich mieszkańców naszej pięknej Ziemi.

Do Fromborka ściągnęły tłumy: kilkunastotysięczna rzesza harcerzy, turyści, wycieczkowicze z zakładów pracy całego województwa; w sumie małeńkie miasteczko nad Zalewem gościło około 25 tysięcy przyjezdnych.

Punktualnie o godzinie 10.55 hejnał z wieży wodnej obwieścił początek uroczystości. Na schodach wiodących ze wzgórza katedralnego ku centralnemu placowi ukazują się przedstawiciele najwyższych władz partyjnych i państwowych: I sekretarz KC PZPR Edward Gierek, członek Biura Politycznego KC, przewodniczący Rady Państwa prof. Henryk Jabłoński, członek Biura Politycznego KC, prezes Rady Ministrów Piotr Jaroszewicz – w towarzystwie Edwarda Babiucha, Stefana Olszowskiego, Jerzego Łukaszewicza, członków rządu oraz gospodarzy województwa z I sekretarzem KW PZPR Józefem Buzińskim i przewodniczącym Prezydium WRN Sergiuszem Rubczewskim, gospodarzy powiatu braniewskiego i Fromborka.

U stóp pomnika Mikołaja Kopernika, w cienistej alei, którą zapewne przechadzał się niegdyś astronom, wyprężona kompania honorowa Wojska Polskiego. Brzmia dźwięki Marsza generalskiego, dowódca kompanii składa Edwardowi Gierkowi raport; następuje przegląd kompanii, po czym dostojni goście zajmują miejsca na trybunie honorowej. Orkiestra gra Mazurka Dąbrow-

skiego – tłum nieruchomieje, a gdy milkną ostatnie takty hymnu narodowego – rozlegają się zewsząd powitalne okrzyki i oklaski.

Oficjalnego otwarcia uroczystości oraz powitania dostojnych gości, a także wszystkich przybyłych do Fromborka, dokonał I sekretarz KW PZPR Józef Buziński (tekst przemówienia oddzielnie¹⁹⁸).

Następnie głos zabrał członek Biura Politycznego KC, przewodniczący Rady Państwa prof. Henryk Jabłoński (tekst przemówienia podajemy oddzielnie¹⁹⁹).

Z kolei niezwykle podniosły moment uroczystości: oto u stóp pomnika Mikołaja Kopernika I sekretarz Komitetu Centralnego PZPR Edward Gierek dekoruje sztandar Związku Harcerstwa Polskiego – Orderem Sztandaru Pracy I klasy. Order ten to symbol wdzięczności partii, rządu, całego narodu za trud i pracę wychowawczą, dowód uznania za wszechstronną działalność ZHP, za wszystkie „serca – myśli – czyny” oddane ojczyźnie przez jej młode pokolenie zrzeszone w szeregach ZHP. W momencie tym żywiej zabiły serca harcerskiej braci, a szczere wzruszenie malowało się na wszystkich twarzach. Dokument zaświadcający o nadaniu odznaczenia odebrał z rąk Edwarda Gierka naczelnik ZHP Stanisław Bohdanowicz. On także w imieniu harcerstwa podziękował za to zaszczytne odznaczenie oraz złożył zobowiązanie, że wszyscy harcerze będą dobrą nauką i pracą społeczną przyczyniać się do dalszego rozwoju kraju; jednocześnie ogłosił dla całej organizacji współzawodnictwo o tytuł drużyn sztandarowych. Pierwsze honorowe tytuły nadane zostaną zwycięzcom współzawodnictwa w przyszłym roku – roku 30-lecia PRL.

Z kolei delegacja młodych budowniczych Fromborka złożyła dostojnym gościom meldunek o wykonaniu zadań „Operacji 1001-Frombork” (tekst meldunku zamieszczamy obok²⁰⁰).

Następną podniosłą chwilą dnia było odsłonięcie pomnika Mikołaja Kopernika (dłuta artysty rzeźbiarza Mieczysława Weltera), ufundowanego przez społeczeństwo Warmii i Mazur, sytuowanego u stóp Wzgórza Katedralnego.

¹⁹⁸ Tekstu przemówienia nie publikuje się.

¹⁹⁹ Tekstu przemówienia nie publikuje się.

²⁰⁰ Tekstu meldunku poniżej.

Do pomnika zbliża się premier Piotr Jaroszewicz w asyście gospodarzy województwa Józefa Buzińskiego i Sergiusza Rubczewskiego oraz harcerskiej delegacji budowniczych Fromborka. Biało-czerwona szarfa opada łagodnie w miejsce, gdzie po chwili delegacje młodzieży i społeczeństwa składają liczne wiązanki kwiatów. Zaraz też rozpoczyna się – na zaimprovizowanej estradzie wokół pomnika – barwny montaż słowno-muzyczny w wykonaniu harcerskich zespołów „Gawęda”, „Arabeska” i innych. Zdanie, które najsilniej niesie się w tym momencie po Fromborku – brzmi: „Tobie Polsko – gorące serca nasze!”. Wielotysięczne tłumy gromkimi oklaskami nagradzają piękny, udany występ.

Hymn ZHP kończy pierwszą, oficjalną część patriotycznej manifestacji. Goście opuszczają trybunę honorową i udają się na Wieżę Radziejowskiego, skąd roztacza się cudowny widok na Zalew Wiślany i miasteczko. Podziwiają piękno okolicy oraz obserwują odświętną paradę jachtów na Zalewie Wiślanym. Z wieży znów powracają na trybunę, z której przyjmują – trudną w swym pięknie do opisanie – paradę młodości. Tak bowiem nazwany został przemarsz – korowód tysięcy harcerzy ze wszystkich zgrupowań, jakie wokół Fromborka rozbiły swe namioty.

Paradę otworzyła orkiestra Wojska Polskiego, za nią kroczyła liczna, bo prawie dwutysięczna grupa honorowych obywateli Fromborka, dalej zespół „Gawęda” i inni uczestnicy harcerskiego karnawału kulturalnego, tuż za nimi delegacje bratnich organizacji młodzieżowych z krajów socjalistycznych... Szli i szli, tańczyli, śpiewali, wiwatowali na cześć obecnych na trybunie gości. Kolumny harcerskie z Gdańska, Łodzi, Koszalina, Opola, Olsztyna, Bydgoszczy, Białegostoku, Poznania, Krakowa, Kielc, Szczecina – z całej Polski. Budowlani, górnicy, chemicy i rolnicy, wszystkie specjalności zawodowe i regionalne reprezentowane były w tym niezwykle barwnym pochodzie młodości. Lajkonik i krakowscy żacy, „Karolinka” i „Bieszczadzkie zaproszenia” – wszystko jak w kalejdoskopie zmieniało się na głównej fromborskiej ulicy. A z trybuny bez przerwy odpowiadali na pozdrowienia nasi najwyżsi dostojnicy.

Po zakończeniu parady Edward Gierek, Henryk Jabłoński, Piotr Jaroszewicz w otoczeniu innych osobistości odbyli spacer po Fromborku, podczas którego obejrzeli nowe budowle, zespo-

ły rekreacyjne oraz urządzenia turystyczne, o które wzbogacił się Frombork na powitanie kopernikowskiej rocznicy. Obiekty te, to świadectwo pracy wykonanej przez harcerzy, wzorowo zrealizowanego czynu młodych, świadectwo ich woli uczestniczenia w realizacji programu wysuniętego przez VII Plenum KC Partii, zrozumienia tej prawdy, iż najlepszą miarą przywiązania do ojczyzny jest rzetelna nauka i praca.

W okolicy nowego motelu nastąpiło serdeczne pożegnanie gości z gospodarzami, harcerzami i miejscowym społeczeństwem.

Po południu rozpoczęły się w różnych punktach Fromborka liczne imprezy artystyczne.

* * *

W Harcerskim Karnawale Kulturalnym zaprezentowały swoje programy zespoły instrumentalne, wokalne, taneczne, teatralne. Na estradach zbudowanych pod Wieżą Wodną i na Rynku śpiewano, grano, tańczono. Gorąco oklaskiwana była „Arabeska” – śpiewające dziewczęta z Olsztyna, które raczyły publiczność pięknymi piosenkami regionalnymi, harcerskimi i radzieckimi. Piosenki turystyczne i harcerskie przy akompaniamencie gitary śpiewał pięciosobowy zespół z koła „Recydywa”, a zespół instrumentalno-wokalny „Ananasi” z Warszawy popisywał się własnymi kompozycjami do tekstów znanych poetów. Brawa zbierały także piękne dziewczęta z Głubczyc, tworzące zespół o brzydkiej nazwie „Kanibale”. Zespół Pieśni i Tańca z Chorzowa popisywał się pod Wieżą Wodną, a na rynku – powszechnie lubiane zespoły harcerskie „Gawęda” i „Krusyna”.

Z repertuarem warmińskim wystąpił zespół „Interpląs” z Pasłęka. Teatry poezji: „Koniżysło” z Radzymina i „Chwasty” z Sierpca zabawiały widzów w sposób bardziej kameralny – w klubie harcerskim, a w Sali muzeum grały na fletach w stylu renesansu i baroku „Podlaskie Żaczki”.

Mieli swoje atrakcje i najmłodsi obywatele Fromborka – na placu zabaw dzieci oglądały spektakl lalkowy teatru „Baj – zuch” ze Świnoujścia. Miłośnicy muzyki poważnej słuchali koncertu organowego w katedrze.

W późnych godzinach wieczornych organizatorzy karnawału zademonstrowali imprezę pod nazwą „Światło, dźwięk, architek-

tura” oraz pokaz sztucznych ogni. Na parkingu koło dworca kolejowego przygrywała muzyka do tańca...

Dopiero po północy miasteczko opustoszało. Goście i uczestnicy Zlotu Młodych Budowniczych Fromborka rozeszli się do swoich kwater pod namiotami.

* * *

W sobotę na uroczystej sesji Rady Narodowej Miasta i Gminy Frombork zebrali się, oprócz radnych, przedstawiciele budowniczych Fromborka, uczestników harcerskiej „Operacji”, honorowi obywatele tego miasta. – Na drogowskazach wiodących do Fromborka – powiedział naczelnik miasta Bogdan Kuszilek – widnieją napisy: „Miasto Kopernika i harcerzy”. Oznaczają one wkład młodzieży harcerskiej w dzieło przywrócenia Fromborka kulturze narodowej.

Kolejni mówcy podkreślali konsekwentną, trwającą osiem lat pracę uczestników harcerskiej „Operacji 1001-Frombork”, którzy byli pełnowartościowymi partnerami przedsięwzięcia biorących udział w odbudowie i upiększaniu miasteczka. Naczelnik ZHP Stanisław Bohdanowicz oraz w imieniu budowniczych Władysław Niebieszczański podziękowali społeczeństwu Fromborka oraz władzom miejscowym za pomoc w odbudowie miasta. Dla upamiętnienia udziału harcerstwa w odrodzeniu miasteczka sesja podjęła uchwałę o nadaniu jednej z ulic imienia Związku Harcerstwa Polskiego. Tytuły Honorowego Obywatela Fromborka nadano 38 osobom. Ogółem ten zaszczytny tytuł otrzymało do tej pory 1940 osób. Na sesji uchwalono Kartę Praw i Obowiązków Honorowego Obywatela Miasta Fromborka.

„Honorowy Obywatel Miasta Fromborka – głosi Karta – ma prawo współtworzyć programy i współuczestniczyć w podejmowaniu decyzji dotyczących rozwoju miasta poprzez uczestnictwo w uroczystych sesjach MRN we Fromborku, odbywających się rokrocznie w lipcu lub sierpniu... Korzystać bezpłatnie z plaży i innych urządzeń komunalnych oraz wstępu do muzeów po okazaniu legitymacji HOF... Ma obowiązek propagować w swoim środowisku Frombork oraz Warmię i Mazury... Być dla młodzieży przykładem działacza – instruktora ZHP, znającego potrzeby swojego środowiska i służącego mu pomocą... Zapoznawać człon-

ków ZHP i młodzież niezorganizowaną z historią Fromborka, z dziełem Mikołaja Kopernika oraz dorobkiem i efektami „Operacji 1001”... Zdobywać nowych przyjaciół, sympatyków i sojuszników miasta Mikołaja Kopernika – Fromborka... Każdorazowo przebywając we Fromborku wykonywać po uzgodnieniu z Prezydium MRN czyn na rzecz miasta”...

Kartę Praw HOF przyjął w imieniu blisko dwutysięcznej rzeszy utytułowanych tym mianem Ireneusz Sekuła, pierwszy Honorowy Obywatel Fromborka.

12 sierpnia bież. roku kończy się „Operacja 1001” – zwiną swoje namioty i wyjdą z miasteczka harcerze. Lecz Frombork nadal pozostanie pod opieką harcerzy z Chorągwi Warmińsko-Mazurskiej. Będą oni pomagać stałym mieszkańcom miasteczka w zachowaniu tego, co zostało zrobione, w utrzymaniu porządku i estetyki, w obsłudze turystów. Na sesji podpisano w tej sprawie porozumienie między władzami miasta a Komendą Chorągwi Warmińsko-Mazurskiej ZHP. Hm. PL Henryk Leśniowski, komendant chorągwi, zapewnił, że harcerze Warmii i Mazur dołożą wszelkich starań, by porozumienie było konsekwentnie realizowane.

Następnie odbyła się dekoracja odznaczeniami państwowymi 121 osób szczególnie zasłużonych w dziele odbudowy Fromborka. Brązowe, srebrne i złote Krzyże Zasługi oraz Krzyże Kawalerskie Orderu Odrodzenia Polski wręczali: członek Biura Politycznego, sekretarz KC PZPR Edward Babiuch, sekretarz KC Jerzy Łukaszewicz i I sekretarz KW PZPR w Olsztynie Józef Buziński, odznaki „Zasłużonym dla Warmii i Mazur” – przewodniczący Prez. WRN Sergiusz Rubczewski. Najwyższe, nadane w tym dniu odznaczenie – Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski – otrzymali: Aleksander Pietrzak, Andrzej Pieniak, Leon Matuszewski i Stanisław Moskal.

Sprawozdanie z uroczystości we Fromborku napisali:
Danuta Kołodziej-Głuchowska i Tadeusz Ostaszewski

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 167 z 16 VII, s. 1, 3.

**Towarzyszu I Sekretarzu Komitetu Centralnego Polskiej
Zjednoczonej Partii Robotniczej,
Towarzyszu Przewodniczący Rady Państwa Polskiej Rze-
czypospolitej Ludowej
Towarzyszu Premierze,
Szanowni Towarzysze i Obywatele!**²⁰¹

W pięćsetną rocznicę urodzin Mikołaja Kopernika zebrani w mieście, w którym żył i tworzył nasz wielki rodak, w imieniu 40 tysięcy harcerzy – uczniów szkół zawodowych i ogólnokształcących, w imieniu robotników z kilkudziesięciu przedsiębiorstw, przekazujemy społeczeństwu odbudowane i odrestaurowane piękne miasto Frombork.

Tak jak przez osiem lat odbudowy Fromborka razem pracowaliśmy, tak dziś stoimy tu wspólnie, ramię w ramię, uczestnicy „Operacji 1001-Frombork”, robotnicy, technicy i inżynierowie, honorowi i rzeczywiści obywatele Fromborka. Jesteśmy dumni z tego, że Frombork, miasto twórczej pracy Kopernika, przekazujemy mieszkańcom tego grodu i coraz liczniej przybywającym tu turystom, jako wspólne dzieło młodego i dorosłego pokolenia. Ten dar naszej socjalistycznej Ojczyźnie przekazujemy dziś na Wasze ręce, Dostojni Goście!

Wiodła nas tu na ten Fromborski Szlak potrzeba społecznego działania, chęć tworzenia rzeczy wielkich, nasze ambicje i gotowość służenia Ojczyźnie. W tym mieście w jedno zespoliły się nasze harcerskie serca, myśli i czyny, z urzeczywistnianiem najszczytniejszych ideałów socjalizmu.

„Operacja 1001” została zakończona, ale nie kończy się nasz kontakt z Fromborkiem. Przed dwoma dniami Chorągiew War-

* Tekst odczytany 15 VII 1973 przez delegację „młodych budowniczych Fromborka” podczas centralnych państwowych uroczystości pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika we Fromborku.

²⁰¹ Wyróżnienia w tekście oryginalnym.

mińsko-Mazurska imienia Grunwaldu w imieniu Związku Harcerstwa Polskiego przed uczestnikami Zlotu Młodych Budowniczych Fromborka zobowiązała się do kontynuowania tradycji „Operacji 1001-Frombork”.

Meldujemy, że dziś my i nasza organizacja, Związek Harcerstwa Polskiego, jest bogatsza o osiem lat fromborskich doświadczeń. Tu poznaliśmy trud ciężkiej pracy i radości tworzenia. Tu sprawdzaliśmy się sami, sprawdzaliśmy swoje zaangażowanie, wiedzę i umiejętności. Tu przeżyliśmy pierwszą w życiu radość z poważnego, cieszącego się uznaniem społeczeństwa, sukcesu. Przyrzekamy, że wszystkie te doświadczenie, my, uczestnicy „Operacji 1001” i cały nasz Związek spożytkuje i zwielokrotni dla budowy „drugiej Polski”!

Źródło: „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 167 z 16 VII, s. 1.

Co dalej z Fromborkiem?

ROCZNICA kopernikowska dała Fromborkowi niepowtarzalną w jego dziejach szansę rozwoju. [Miasto] przeżyło rzeczywisty renesans dzięki ogromnym nakładom inwestycyjnym wyasygnowanym przez państwo na jego uporządkowanie oraz wyposażenie w potrzebne urządzenia komunalne i usługowe.

Ofiarnie przez kilka lat pracowali tu harcerze w ramach operacji „Frombork-1001”. Przez kilka ostatnich lat pracowało we Fromborku cały szereg przedsiębiorstw budowlanych, instalacyjnych. Chodziło o to, aby zdążyć z tymi pracami na obchody kopernikowskie.

Dzięki realizacji programu państwowego miasteczko – można to bez przesady stwierdzić – wygląda jak nowe. W dużej mierze takie jest, o czym świadczą nowe obiekty o charakterze usługowym: luksusowe hotele, pawilony handlowe, restauracja, poczta, dworzec PKP, motel. Poza tym nowe elewacje budynków, dobre oświetlenie ulic, trawniki, kwietniki, wyasfaltowane nawierzchnie dopełniają obrazu schludności i świeżości.

Ogromnie skorzystał również cały zespół budynków na wzgórzu katedralnym. Swoimi rozmiarami i dostojnością, estetyką i starannością wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przyciąga jak magnes liczne rzesze turystów. **Nic też dziwnego, że w lecie przybywało tu dziennie po około 10 tys. turystów**²⁰². Wydawać by się mogło, że jest to szansa dla miasteczka nie mającego większego zakładu pracy, że turystyka winna być jego naturalną specyfiką i szansą dalszego rozwoju.

Okazało się jednak, że tuż po zakończeniu obchodów kopernikowskich, przy masowym napływie turystów, Frombork nie był w stanie sprostać problemom gastronomicznym. Nowa ładna restauracja absolutnie nie mogła obsłużyć wszystkich chętnych. Wydawać by się mogło, że ustawienie większej ilości stołów i kiosków spożywczych na okres sezonu, dobrze zaopatrzonych, nie powinno być problemem nie do rozwiązania. Rzeczywistość jednak okazała się inna.

²⁰² Wyróżnienie w tekście oryginalnym.

Frombork i okolice z racji położenia nad Zalewem Wiślanym, przy dobrej organizacji turystyki może się stać rejonem wypoczynku dla wielu ludzi. Wiadomo, że wszystkie miejscowości nadmorskie są przepełnione do granic możliwości. Podobnie jest z bardziej atrakcyjnymi miejscowościami w rejonie wielkich jezior mazurskich. Znaczną część tych ludzi w okresie szczytu turystycznego mogłby zagospodarować u siebie Frombork. Aby ich przyciągnąć nie wystarczy samo wzgórze katedralne i jego kopernikowska przeszłość. Musi być stworzona baza noclegowa choćby w postaci dobrego campingu, no i oczywiście zaplecze gastronomiczne.

Frombork mogłby się stać np. doskonałą bazą i ośrodkiem sportów żeglarskich czy bojerowych. Posiada znakomite ku temu warunki. Ważne jest więc pytanie, co będzie się działo we Fromborku po 1973 roku, jakimi treściami zostanie wypełnione życie i charakter miasteczka. Odpowiedź na to pytanie musi się znaleźć. Zbyt dużo bowiem zainwestowano w to miasto środków i pracy społecznej, aby można było przejść nad tym do porządku dziennego.

E. TRYNISZEWSKI

Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 22 z 21–22 X, s. 1.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Olsztynie

Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
w Olsztynie

Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Olsztynie

Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie

Zarząd Wojewódzki Związku Młodzieży Polskiej w Olsztynie

Zarząd Wojewódzki Związku Młodzieży Socjalistycznej w Olsztynie

Prasa

(ch), *Przed Rokiem Kopernikowskim*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 16 z 15–16 IV, s. 1, 4.

(czo), *Filmowe „Kopernikana” na wystawie we Fromborku*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 48 z 26 II, s. 3.

(czo), *Olsztyńska premiera „Kopernika” z udziałem twórców filmu*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 1.

(czo), *Uroczysta premiera filmu „Kopernik”*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 1.

(d), *O Koperniku w Toruniu, Krakowie. Sesja naukowa na zamku olsztyńskim*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 35 z 10–11 II, s. 1, 2.

(dan), *Harcerze Warmii i Mazur w hołdzie Kopernikowi*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 49 z 27 II, s. 5.

(jer), *Mieszkańcy ziemi braniewskiej złożyli hołd Wielkiemu Uczonemu*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 1.

(jh), *Ich Patron*, „Panorama Północy” 1973, nr 3 z 21 I, s. 16.

(js), *Ruch społeczno-kulturalny Warmii i Mazur, Kujaw i Pomorza w hołdzie Kopernikowi*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 36 z 12 II, s. 1.

- (k), *Sesja naukowa dla uczczenia 500. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 7 z 17–18 II, s. 4.
- (k), *Uroczyste obchody 499 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 10, z 4–5 III, s. 1.
- (kkp), *Patronat Pojezierza nad samolotem „Kopernik”*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 40 z 30 IX – 1 X, s. 1.
- (rych), *Żołnierze na szlaku kopernikowskim*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 44 z 21 II, s. 1.
- (śrut), *Na budowie planetarium*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 22 z 27–28 V, s. 1.
- (ZB), *Trasa Olsztyn–Braniewo. Zwiad reporterów „Gazety”*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 46 z 23 II, s. 1, 3.
- Białkowski W., *Nocą w planetarium*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 1, 2.
- Borkowski R., *500-lecie urodzin Mikołaja Kopernika. Sesja literacko-naukowa*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 41 z 7–8 X, s. 4.
- Borkowski R., *Seminarium Kopernikowskie w Lidzbarku*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 14 z 7–8 IV, s. 2.
- Broniarek A., *Kopernik w British Muzeum*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 3.
- Chłosta J., *Muzea na Szlaku Kopernika*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 6 z 5–6 II, s. 1, 2.
- Czerniewski R., *Frombork jakiego nie znamy*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 160 z 7–8 VII, s. 1, 5.
- Czy warmińska biblioteka Kopernika wróci do Polski?*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 46 z 23 II, s. 1.
- Dudzińska Z., *Łącznie z Planetarium – salon wystawowy BWA*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 3.
- Dudzińska Z., *Od Kopernika po dzień dzisiejszy. Wystawy w Muzeum Mazurskim*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 39 z 15 II, s. 3.
- Flis S., *Rok Wielkiego Astronoma (1). Ziemia rodzinna Kopernika*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 3 z 20–21 I, s. 2.
- Furtak H., *Żołnierze swojemu miastu*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 40 z 16 II, s. 1.
- Harcerski meldunek*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 167 z 16 VII, s. 1.
- Inauguracja Roku Kopernikowskiego. Uroczystości w rodzinnym mieście wielkiego astronoma. Przemówienie Józefa Tejchmy*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 42 z 19 II, s. 1.

- J. Szydlak spotkał się z twórcami filmu „Kopernik”, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 39 z 15 II, s. 1.
- J.Ch., *Kopernikana olsztyńskiego „Pojezierza”*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 7 z 17–18 II, s. 3.
- j.ch., *Przed uroczystościami kopernikowskimi*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 4 z 27–28 I, s.1.
- Jachimiek L., *Kopernik w numizmatyce*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 214 z 8–9 IX, s. 5.
- Jak zapoznać z plastyką kopernikowską?*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 46 z 23 II, s. 3.
- Jarmołowicz W., *Oratorium De Revolutionibus*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 47 z 24–25 II, s. 6.
- Judzińska H., [Rozmowa] *Z twórcą oratorium „De Revolutionibus”*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 42 z 19 II, s. 3.
- Judzińska H., *„Ogień jest wśród Nas...”*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 6
- KKP, *Wystawa kopernikowska na Zamku*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 8 z 24-25 II, s. 1.
- Kołodziej-Głuchowska D., Ostaszewski T., *Frombork przywrócony narodowej kulturze*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 167 z 16 VII, s. 1, 3.
- Kopernik i Kościół*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 14 z 7–8 IV, s. 2.
- Lassota J., *Elbląg przygotowuje się do obchodów kopernikowskich*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 6 z 5–6 II, s. 2.
- Małek J., *Czy uczony przemawiał po polsku?*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 1, 5.
- Moroz (CAF), *Na szlaku Kopernika*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 48 z 26 II, s. 3.
- Moszyński W., *Jakim go zobaczymy*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 6.
- O należyte spożytkowanie doświadczeń*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 42 z 14–15 X, s. 1.
- Oszczak S., *Planetarium Lotów Kosmicznych w Olsztynie*, „Urania” 1974, nr 2, s. 38.
- Oni zostali wyróżnieni*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 1.
- Premiera filmu „Kopernik” w Olsztynie*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 19 z 23 I, s. 1.

- Sikorski J., *Fromborskie niebo Kopernika*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 41 z 17–18 II, s. 1, 5
- Stankiewicz S., *W lutym 1973 roku inauguracja Roku Kopernikowskiego*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1972, nr 5 z 29–30 I, s. 1, 2.
- SW, *Olsztyńska inauguracja kościelnych obchodów ku czci Mikołaja Kopernika*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 9 z 3–4 III, s. 1.
- Szczepański M., *Baedeker żółtego szlaku*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 166 z 14–15 VII, s. 3.
- Szczęsnowicz R., *Nie tylko święto nauki (ZSRR)*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 39 z 15 II, s. 1.
- Śleszyńska D., *Dzieci o Koperniku*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 181 z 1 VIII, s. 4.
- Wal F., *Nowy „Stary Frombork”*, „Panorama Północy” 1973, nr 28 z 15 VII, s. 4, 5.
- Wil. T., *Kopernik i medycyna. Sympozjum naukowe w Olsztynie i we Fromborku*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 215 z 10 IX, s. 1, 2.
- Tryniszewski E., *Co dalej z Fromborkiem?*, „Słowo na Warmii i Mazurach” 1973, nr 22 z 20–21 X, s. 1.
- Tulibacki W., *Czytając „De revolutionibus”*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 166 z 14–15 VII, s. 1, 3.
- ZMiŁ, *Warmia i Mazury w hołdzie Mikołajowi Kopernikowi*, „Gazeta Olsztyńska” 1973, nr 43 z 20 II, s. 1, 3.

Opracowania

- Borzyszkowski M., *Kościelne obchody 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika w diecezji warmińskiej*, „Studia Warmińskie” 1974, nr 11, s. 491–510.
- Chłosta-Zielonka J., *Życie literackie Warmii i Mazur w latach 1945–1989*, Olsztyn 2010.
- Chmielak T., Popławski B., *Rok Kopernika 1953 i 1973 jako przejawy polityki komemoracji w Polsce Ludowej*, „Przegląd Humanistyczny” 2017, nr 2, s. 105–114.
- Czubiel L., *Odbudowa i zagospodarowanie zabytków w województwie olsztyńskim*, [w:] *Spółeczna ochrona zabytków*, red. T. Kufel, Olsztyn 1969.
- Flis S., *Kopernikowskie sympozjum lekarzy w Olsztynie i Fromborku*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1974, nr 1, s. 97–101.

- Gross R., *Licencjonowane organizacje i związki masowe na olsztyńskiej scenie pamięci*, [w:] *Olsztyn jako region pamięci w latach 1945–1989*, red. K. Narojczyk, Olsztyn 2013, s. 281–348.
- Gucewicz D., *Próba sił? Rok 1966 w Gdańsku. Milenium kontra Tysiąclecie*, Gdańsk 2014.
- Historia. Statki i okręty w Polsce*, tekst B. Huras, Kluki 2014.
- Hryciuk R., Sołoma A., *Pokłosie wielkiej rocznicy*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1985, nr 1–2, s. 219–239.
- Jamiołkowska D., *Sesja kopernikowska w Olsztynie*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1973, nr 3, s. 275–279.
- Karczewska J., Karczewski D., *Szlak Kopernikowski – zapomniany turystyczny klasyk*, „Turystyka Kulturowa” 2019, nr 2 (marzec–kwiecień), s. 7–20.
- Kokowski M., *I co dalej z Mikołajem Kopernikiem? Historia, stan aktualny i perspektywy badań kopernikańskich w Polsce*, „Prace Komisji Historii Nauki PAU” 2012, t. XI, s. 53–68.
- Kopiczko A., *Obchody kościelne 500-lecia urodzin*, [w:] *Mikołaj Kopernik i Warmia. O pamięci regionalnej w 550. rocznicę urodzin i 480. śmierci*, red. A. Kopiczko, Pelplin 2023.
- Łukaszewicz B., *Raptularz miejski. Olsztyn 1945–2005*, Olsztyn 2006.
- Mikołaj Kopernik i Warmia. O pamięci regionalnej w 550. rocznicę urodzin i 480. śmierci*, red. A. Kopiczko, Pelplin 2023.
- Milenium czy Tysiąclecie*, red. B. Noszczak, Warszawa 2006.
- Obłąk J., *Kościół katolicki w Polsce w hołdzie Mikołajowi Kopernikowi z okazji 500-nej rocznicy jego urodzin*, „Studia Warmińskie” 1974, nr 11, s. 537–548.
- Obłąk J., *Mikołaj Kopernik – życie i działalność*, „Studia Warmińskie” 1974, nr 11, s. 511–518.
- Polak W., *Obchody pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika w 1973 roku w Toruniu*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2013, nr 3, s. 573–584.
- Sowiński E., *Produkcja i dystrybucja filmów instruktażowych i popularnonaukowych na przykładzie działalności Wytwórni Filmów Oświatowych w latach 1962–1989*, [w:] *Od edukacji filmowej do edukacji audiowizualnej. Teorie i praktyki*, red. E. Ciszewska, K. Klejsa, Łódź 2016.

- Tomkiewicz R., *Obchody pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika w województwie olsztyńskim*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2013, nr 3, s. 533–572.
- Tomkiewicz R., *Obchody 1000-lecia chrztu Polski na Warmii i Mazurach*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2016, nr 3, s. 431–452.
- Tomkiewicz R., *Polityka historyczna na Warmii i Mazurach w latach 1945–1989*, [w:] *Region czy regiony? Ziemie Zachodnie i Północne 1945–1989*, red. nauk. tomu W. Kucharski, red. nauk. rozdziałów W. Kucharski, A. Makowski, A. Sakson, B. Solga, G. Strauchold, R. Tomkiewicz, Wrocław 2022, s. 533–545.
- Tomkiewicz R., *Rocznice bitwy pod Grunwaldem w Polsce Ludowej*, Olsztyn 2011.
- Torchalski R., *Obchody rocznicy kopernikowskiej*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1973, nr 18/4, s. 763–772.
- Tomasz H., *Sprawozdanie z działalności Okręgowej Komisji Opieki nad Zabytkami za rok 1969*, [w:] *Spółeczna ochrona zabytków*, red. T. Kufel, Olsztyn 1969.

Aneks

„Słowo” rozmawia
z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
mgr. Lucjanem Czubielem

scym piętze, gdzie ułożone zostaną posadzki i wykonane będą prace kosmetyczne. W planie mamy także odkrywanie polichromii. W Dobrym Mieście zajmujemy się w tym roku zabytkowymi murami magistrackimi oraz byłym kościołem ewangelickim, który przeznaczony zostanie na składnicę

ANDERSON, C. G. 1990. *Journal of Great Lakes Research* 16:1-10.

1

Przed pomnikiem Mikołaja

W lutym 1973 roku inauguracja Roku Kopernikowskiego

pernikowi, muzykę dawną w wykonaniu najwybitniejszych spólów i solistów (m. in. Witold Małcużyński) oraz przemianowanie Orkiestry Symfonicznej Olsztyńskiej Filharmonię im. Fryderyka Nowowiejskiego.

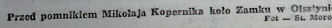
Dalsze uroczystości skoncentru-

Już w lutym 1972 zostanie zorganizowana na zamku olsztyński wystawa poplenerowa i pokursowa plastyczna z szeroko krojoną dyskusją na temat przyszłego zagospodarowania Szku Kopernikowskiego. W kwintu natomiast nastąpi rozstrze-

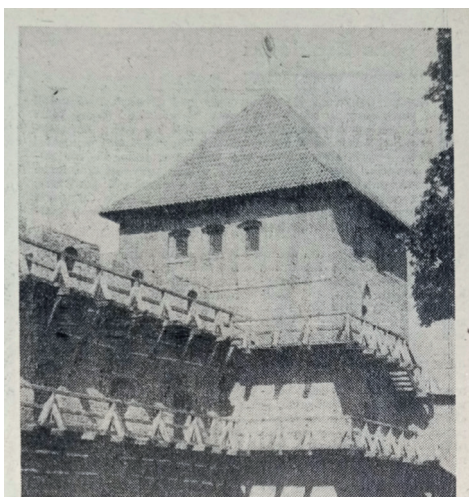
S. STANKIEWICZ

W salonie wystawowym BWA Zamku Olsztynskim otwarta została wystawa malarstwa JANUSZA KACZMARSKIEGO. Ekspozycja liczy około 30 prac z różnego okresu twórczości tego artysty malarza. Ukończył on Akademię Sztuk w

Wystawy indywidualnej Janusza Kaczmarskiego odbyły się między innymi w Łodzi, Krakowie, Warszawie, Białymostku, Lublinie, Zamościu i Warszawie. W styczniu ekspozycja, bardzo dobrze przyjęta, została zaprezentowana w amerykańskiej reprezentacji przed wieloletnim polskim realizm. Kto, jeżeli się nie myli, często pozostaje w wątpliwości, czy Kaczmarski nie bardo proste formalnie. Negatywnie, co się nie dzieje, to twórczość Kaczmarskiego, jako głównym motywem prawie zawsze, który pracował w tym i miejsce w naszym życiu. Znajdują się na tej ekspozycji mimo wszystko prace bardziej "realistyczne", które, jak się wydaje, mniej z obrazem "Akademizm" na ciele. Cały wykład, który Kaczmarski wykonał, omyłkowo, że kreślono zastergowanie tego twórcy, który artystów, którzy realizm, co się dzieje, Janusza Kaczmarskiego, co się dzieje do końca stosunku.

159

Wieża Mikołaja Kopernika we Fromborku

Fot. — ZES

Przed 500 rocznicą urodzin

Mikołaja Kopernika

Fromborskie sprawy

CZAS nagli, zaledwie dzień przed 500 rocznicą urodzin Wielkiego Astronoma. Uroczystości obchodów tej rocznicy rozpoczyna się 19 lutego, a główne ich nasilenie przewidziane jest na miesiące wiosenne i letnie. W lipcu 1973 roku centralne uroczystości kopernikowskie odbędą się we Fromborku.

● **MIASTECZKO PLACEM BUDOWY.** W minionym 25-leciu działalność inwestycyjna sprawowała się we Fromborku do odgruzowania rejonu staromiejskiego, oświetlenia ulic i dokonywania bieżących remontów kapitalnych. Dopiero zbliżające się uroczystości obchodów kopernikowskich wpłynęły na podjęcie w dniu 24 kwietnia 1967 roku uchwały Prezydium WRN w Olsztynie w sprawie rozwoju i aktywizacji Fromborka. W uchwale tej postulowano m. in. wybudowanie szkoły podstawowej. Inwestycja ta została już zreali-

zowana. Budowa zakładu prefabrykatów trzcinowych nie doczekała się realizacji. Apteka i urząd pocztowo-telekomunikacyjny znajdują się w trakcie budowy. W budowie jest również zakład gastronomiczny. Motyl łączący z campingiem miał być gotowy w roku 1971, obecnie rozpoczęto prace przy campingu. Planowano również budowę obiektów sportowo-turystycznych — z planów tych niewiele będzie zrealizowanych. Obecnie w trakcie budowy znajduje się oczyszczalnia ścieków, a dopiero w roku 1973 przystąpi się do zagospodarowania plaży i budowy mola. W tym sezonie Frombork pozbawiony zostanie kąpieliska.

Frombork w bieżącym roku, to jeden plac budowy, niedostępny dla turystów, nie tylko ze względu na brak plaży. W tegorocznym sezonie miasteczko pozbawione zostało jakiegokolwiek miejsc noc-

(DOKOŃCZENIE NA STR. 4)

Na budowie planetarium

14 mała stan budowy olśniewającego planetarium wyprzedziła prawie o miesiąc przewidziany plan. Tak duże tempo robót, tym bardziej niezwykłe, ma szczególne znaczenie ze względu na to, że przy realizacji jest zabawie 28 robotników. W pobliżu kwietnia przystąpiono do budowy do montażu stropu żelbetonowego pod widownię planetarium. 13 maja wykonawca budowy przystąpił do montowania kopuły i pokrycia blachą.

pod koniec kwietnia i się okopuacyjną BWA. Przystąpiono też do prac związanych z zagospodarowaniem terenu otaczającego planetarium. Chodzi o chodniki, drogi, brzozy i trawniki.

Planetarium którego projektantem jest inż. L. Godawski, gotowe ma być na dzień 15 sierpnia 1973 roku, w którym to przewidziane jest jego uroczyste otwarcie w związku z rozpoczęciem obchodów Roku Kopernikowskiego.

Jeżeli kilka miesięcy temu wiadomo było, że zarówn kopuła planetarium jak i nowoczesna pałac planetarium musi mieścić w sobie z szeregiem w kioskach, kawiarni i kawiarni. Uroczystości otwarcia planetarium, odbędzie się w dniu 15 sierpnia 1973 roku, w którym to przewidziane jest jego uroczyste otwarcie w związku z rozpoczęciem obchodów Roku Kopernikowskiego.

Planetarium musi być gotowe do rozpoczęcia sezonu w dniu 15 sierpnia. W tym dniu w Warszawie, Białymostku, Olsztynie odbywają się pierwsze uroczystości otwarcia planetarium. W tym dniu w Warszawie, Białymostku, Olsztynie odbywają się pierwsze uroczystości otwarcia planetarium.

W kwietniu wykonano też na budowie planetarium montaż konstrukcji stropodachu.

tym porządku. Lata te są trudne, zarówno dla gospodarki, jak i gospodarstwa, jest stosunkowo nowa. Została wzniesiona już po wojnie.

Dyrektor gospodarstwa Tadeusz Takowski, młody człowiek, mężczyzna leśny, mający już ponad 10-letni staż pracy w leśnictwie, zamierzał udać się w pole do prac leśnych, ale musiał jednak chwileczkę czasu na rozmowę o kierownictwie przez siebie gospodarstwo.

Jest ono duże. Posiada obszar 1400 ha gruntów, w tym 1000 hektarów leśnych. Od 1 lipca tego obszaru powiększy się co najmniej o 100 procent. Woda do 2 majówki. Brzesz, erowcy i Szyby.

Obecnie w leśnictwie pracują 600 osób. Jest to 600 osób, w tym 400

(str.)

Budowa olśniewającego planetarium. Foto — V. Strutowski

Budowa Planetarium Lotów Kosmicznych w Olsztynie, koniec maja 1972 r. Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” nr 22 z 27-28 V 1972. Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

Przygotowania we Fromborku do obchodów kopernikowskich. Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” nr 20 z 13-14 V 1972. Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

Budowa planetarium w Olsztynie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01255. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

500-lecie urodzin Mikołaja Kopernika

Sesja literacko-naukowa

CZTERDZIEŚCI lat życia Wielkiego Astronoma, jednej z największych postaci renesansu związane było z Warmią. Tu napisał „De revolutionibus”, tu prowadził obserwacje, tu posługiwał się swoją wszechstronną wiedzą. Ogólnopolska sesja literacko-naukowa zorganizowana w dniach 22–24 września br. właśnie na Warmii, zainaugurowała obchody 500 rocznicy jego urodzin.

„Kopernik – znaczenie jego dzieła dla literatury i nauki” – to temat, który zgromadził w Olsztynie blisko 150 literatów, dziennikarzy i naukowców z całego kraju. Przez dwa dni słuchali oni referatów i toczyli dyskusje o życiu i dziele wielkiego Polaka; dyskusje, których echa – być może – znajdują nowy wyraz w dziełach literackich i dalszych badaniach naukowych.

Otwarcie obrad sesji nastąpiło w salach olsztyńskiego zamku, w których mieszkał i pracował Mikołaj Kopernik. Pisarzy i poetów, naukowców, dziennikarzy i przedstawicieli władz centralnych i wojewódzkich powitał kolejno prezes olsztyńskiego oddziału ZLP Leonard Turkowski, przewodniczący PWRN w Olsztynie Sergiusz Rubczewski, wiceprezes ZG ZLP Halina Anderska.

Pierwszy referat pt. „Mikołaj Kopernik – miejsce Ziemi we wszechświecie i los człowieka” wygłosił prof. dr Bohdan Suchodolski. Ową esej o drogach ludzkiego poznania, o związku człowieka z kosmosem i z gwiazdami, o trudach człowieka budującego sobie „państwo słoneczne” był przepełniony głęboką i piękną wiarą w ludzki przysiółek, w ludzką humanistę w ludzką przyszłość.

Stworzył piękny i niepowtarzalny klimat dalszych obrad.

W kolejnym wystąpieniu Ryszard Matuszewski podzielił się uwagami o funkcji inspiracyjnej tematu kopernikowskiego w literaturze polskiej. Papierze ogromną erudycję wywoływał wiarę oświecenia wszystkich polskich utworów literackich związanych z Kopernikiem zakończył mowa pytaniem o kształt i treść przyszłych dzieł poświęconych tej postaci i stwierdzeniem, że dzieło otwarte pozostało problem takiej formy literackiej, która łącząca by w sobie zarówno wartości estetyczne, jak i poznawcze.

Dyskusię Bogdan Ostrowski, Władysław Ortyński, Stefan Potomski, Janusz Małach, nawiazując do poprzednich referatów wabogacił ich treścią o własne uwagi i przemyslenia, a także o cenne sugestie związane z obchodami rocznicy kopernikowskiej. Szczególnie osobliwy charakter miały wypowiedzi poety; o. strasimieckiego i Polona. Obaj poruszyli – i nie tylko – wizję kosmosu, obrazu nieba, które dawniej tak pełne tajemnic, a teraz coraz trudniejsze do nazwania. Językiem poezji.

Miejscem obrad drugiego dnia sesji był Frombork. Tu red. Edward Matuszewski przedstawił zebrany materiał pismienictwa Warmii i Mazur w dorobku kultury polskiej, a Jerzy Sikorski ukazał w świetle najnowszych badań warmiński okres życia Mikołaja Kopernika. Edward Matuszewski wskazał na potrzebę całościowego opracowania literatury Warmii i Mazur udowadniając, że jej znaczenie w polskiej kulturze ogólnonarodowej jest niebagatelne. Ładny i bogaty w szczegóły biogram Mikołaja Kopernika referat Jerzego Sikorskiego ukazał słuchaczom wiele spraw z życia Astronoma, których dotychczasowa twórczość poświęcona Kopernikowi nie umiała, bądź nie mogła zauważyć. Obydwa te referaty cechowała duża wartość naukowa.

Na pochwałę zasługuje strona organizacyjna sesji. Uczestnikom zapewniono możliwość zwiedzenia Olsztyna i Fromborka, a także innych atrakcyjnych miejscowości naszego województwa. Zadbano o upowszechnienie wydawnictw poświęconych naszemu regionowi, szczególnie wydawnictw „Pojezierza”. W stoisku olsztyńskiego wydawnictwa można było nabyć książki już dawno niedostępne na rynku. Współpraca olsztyńskich dziennikarzy, a szczególnie zespołu redakcji miesięcznika „Warmia i Mazury” umożliwiła sprawne i błyskawicznie informowanie o przebiegu obrad i dyskusji.

W sumie wydaje się, że impreza zorganizowana przez Wydział Kultury WRN w Olsztynie i Olsztyński Oddział ZLP zasługuje na najwyższe uznanie. Nie tylko spełnia pokładane w niej nadzieje, ale także dowiodła, że stała się olsztyńskie władze kulturalne na wielki i skuteczny wysiłek. Stąd jest na to, aby Olsztyn stał się jednym z największych ośrodków międzynarodowych obchodów Roku Kopernikowskiego.

RYSZARD BORKOWSKI

Centrum Olsztyna w Roku Kopernikowskim 1973.
Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-E-031-00394. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Patronat Pojezierza nad samolotem „Kopernik”

W sali kopernikowskiej olsztyńskiego Zamku w sobotę 17 września odbyła się uroczystość objęcia patronatu przez Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze” nad samolotem pasażerskim nazwanym imieniem Mikołaja Kopernika. Na uroczystość przybyła załoga „Kopernika” na czele z kapitanem Damianem Zuchowskim oraz dyrektorem Polskich Linii Lotniczych mgr inż. Włodzimierz Wilanowski. W uroczystościach udział wzięli sekretarz KW PZPR w Olsztynie Józef Buziński oraz przedstawiciel Ministerstwa Spraw Zagranicznych H. Urbanik i sekretarz generalny Towarzystwa „Polonia” S. Binek.

Licząc zebranych gości powitał prezes „Pojezierza” red. Bogdan Kurowski, który m. in. powiedział: „Sądzimy, że właśnie „Kopernik” przyczyni się do rozbudzenia dużego zainteresowania na świecie naszym unikalnym regionem, zaś jego załoga będzie mieć w nas

podczas wszystkich lotów wiernych przyjaciół”.

Następnie podpisane zostało porozumienie między PLL i SS-K „Pojezierze”. W porozumieniu tym „Pojezierze” zobowiązuje się dostarczać załogę „Kopernika” wydawnictw, publikacji i wystaw dotyczących Warmii i Mazur oraz znaczków pamiątkowych z wizerunkiem samolotu znajdującego się 160 miejsc pasażerskich.

Na zakończenie uroczystości załoga „Kopernika” otrzymała od „Pojezierza” dyplom i przyjeta została w poczet honorowych członków Stowarzyszenia. (kkp)

Informacja o ogólnopolskiej sesji literacko-naukowej w Olsztynie „Kopernik – znaczenie jego dzieła dla literatury i nauki”. Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” nr 41 z 7–8 X 1972. Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

Objęcie patronatu przez SSK „Pojezierze” nad samolotem PLL „LOT”. „Mikołaj Kopernik”. Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” nr 40 z 30 IX – 1 X 1972. Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

Ruch społeczno-kulturalny Warmii i Mazur Kujaw i Pomorza w hołdzie Kopernikowi

(INFORMACJA WŁASNA)

Zbliżamy się do kulminacyjnego momentu obchodów 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika. Każdy dzień przynosi nowe wydawnictwa i imprezy. W niedzielę Stowarzyszenie „Pojezierze” na plenarnym posiedzeniu Zarządu Głównego omówiło dotychczasowy wkład ruchu społeczno-kulturalnego Warmii i Mazur w przygotowanie wielkiego jubileuszu oraz podsumowało współpracę „Pojezierza” z Towarzystwem „Polonia” i Polskimi Liniami Lotniczymi „LOT”.

Przedstawiciele załogi samolotu „Kopernik” z pamiątkowym medalem.
Fot.: R. Czerniewski

Objęcie patronatu przez SSK „Pojezierze” nad samolotem PLL LOT „Mikołaj Kopernik”.
Źródło: „Gazeta Olsztyńska” nr 36 z 12 II 1973.
Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

Samolot PLL „LOT”. „Mikołaj Kopernik”, nad którym patronat objęło SSK „Pojezierze”.
Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

12.02.1973 *fundacja o 14:30* 2

PROGRAM	
uroczystości 500 rocznicy urodzin M. Kopernika w Olsztynie w dniu 19 lutego 1973 r.	
godz.	10,45
-	zbiórka młodzieży przed Planetarium /2.500 osób/
"	10,30
-	zbiórka zaproszonych gości w Prezydium WRN.
"	10,50
-	zaproszeni goście przechodzą z Prez ydium WRN do Planetarium.
"	11,05
-	przebieżenie do zbrodni toż.Józefa Busińskiego - tow.Nabozowski
-	przedstawienie władz centralnych.
"	11,30
-	Otwarcie Planetarium dokonujące:
-	przedstawiciel władz centralnych
-	Józef Busiński i Sekretarz KW PZPR
"	11,40 - 12,00
-	Zwiedzanie Planetarium /oprowadza dyr. Planetarium - Stanisław Gosciniak/.
"	12,00 - 12,45
-	Projekcja inauguracyjna w sali Planetarium dla zaproszonych gości /220 osób/.
"	12,00 - 13,40
-	Otwarcie wystawy plastyków elastycznych w nowym salonie Muzeum Wyższej Aktywności - otwarcie dokona J. Busiński - i Sekretarz KW PZPR. /powita i oprowadzi gości dyrektor H. Skarupski/.
"	14,00 - 15,00
-	O b i a d
"	15,30 - 16,30
-	Zwiedzanie wystaw w Muzeum Mazurskim - oprowadza dyr. W. Górecki.
"	17,00
-	Spotkanie gości centralnych i władz wojewódzkich w sali konferencyjnej Ratuszowej Szkoły Muzycznej /na stronie organizacyjnej odpowiedzialny dyr. A. Paprawski/.
"	17,30
-	Obiad oficjalny w sali koncertowej Szkoły Muzycznej z następującym porządkiem:
-	Przedmowa tow. Górczusa Robasewskiego
-	Przedmowa tow. Prezydium WRN /krótka/
-	Waw. P. Sokolowski - Kier. Wydziału Kultury PZPR odczyta listy odznaczonych.
-	Wypowiedzi odznaczonych regionalnych i państwowych nagród budowlanych Planetarium /tow. J. Busiński i S. Robasewski/.

Pierwsza strona programu uroczystości pięćsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika w Olsztynie, 19 II 1973. Źródło: Archiwum Państwowe w Olsztynie. Fot. z akt Radosław Gross

Egzamin naczelnika

Planuje więc dywizję naczelnik rolnictwa z tymi ludźmi, *szczerze*, *gospodarskie*. — Trzeba, by się wreszcie zdecydowali, trzeba też dowiedzieć się, czego im potrzeba, by gospodarka „poszła”, co im przeszkadza i co ich boli. Efekty powinny być — mówi.

Jeszcze do roku 1975 w pięćset gospodarstwach gminy przeprowadzona ma zostać elektryfikacja, 300 gospodarzy, głównie na odleglejszych koloniach zakładają

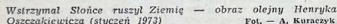
(DOKONCZENIE NA STR. 4)

Rok XXII

Studium Administracyjnego przy Uniwersytecie Warszawskim. Egzaminu z „naczelnikowania” odłożyć się jednak nie da. Ryszard

● godz. 11.30 – otwarcie Planetarium Lotów Kosmicznych

- godz. 11.30
- godz. 13.00
- godz. 15.30
- godz. 17.00
- godz. 18.00
- godz. 19.20

1974 443 0000 00000000 00000000

Cytaty powyższe dowodzą, że rewolucyjne było odkrycie Ko-

165

Prawykonanie oratorium *De Revolutionibus*, Filharmonia Olsztyńska, 19 II 1973. Źródło: „Gazeta Olsztyńska” nr 43 z 20 II 1973. Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

Zasłużeni budowniczowie planetarium i pracownicy Filharmonii otrzymali odznaczenia. Fot: R.C.

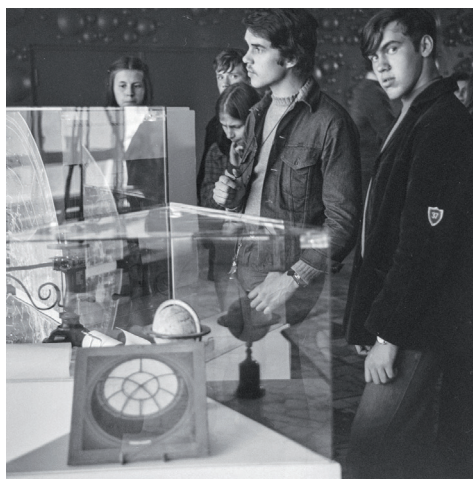
Wręczenie odznaczeń budowniczym Planetarium Lotów Kosmicznych, Filharmonia Olsztyńska, 19 II 1973. Źródło: „Gazeta Olsztyńska” nr 43 z 20 II 1973. Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

Sala projekcyjna olsztyńskiego planetarium. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01231. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Widzowie w planetarium w Olsztynie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01209. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Widzowie w planetarium w Olsztynie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01215. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Widzowie w planetarium w Olsztynie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01207. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Widzowie w planetarium w Olsztynie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01208. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Widzowie w planetarium w Olsztynie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01221. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Widzowie w planetarium w Olsztynie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01205. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Teleskopy na wystawie w planetarium. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01232. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

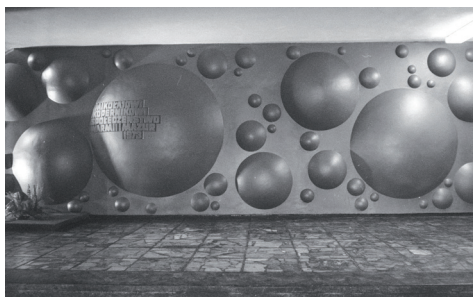
Uczennica w planetarium w Olsztynie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01223. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Hol w planetarium w Olsztynie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01229. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Hol w planetarium w Olsztynie – dedykacja. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01228. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Hol w planetarium w Olsztynie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01230. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Wejście do planetarium. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01236. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

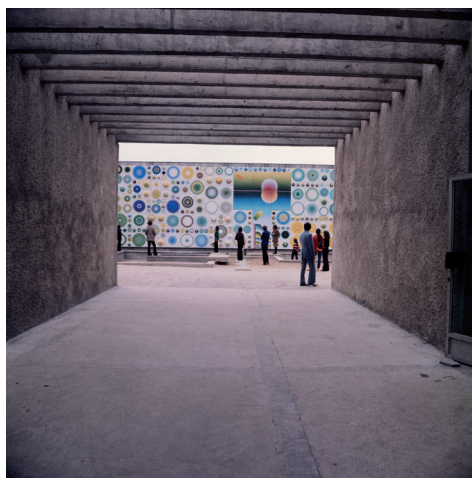
Widzowie w planetarium w Olsztynie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01206. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Wejście do planetarium. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-E-031-00389. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

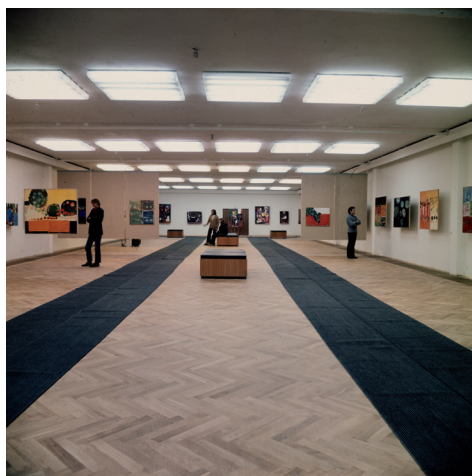
Dwie kobiety oglądające mozaikę przy wejściu do planetarium. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-E-031-00393. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Wejście do planetarium z widzami. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-E-031-00388. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

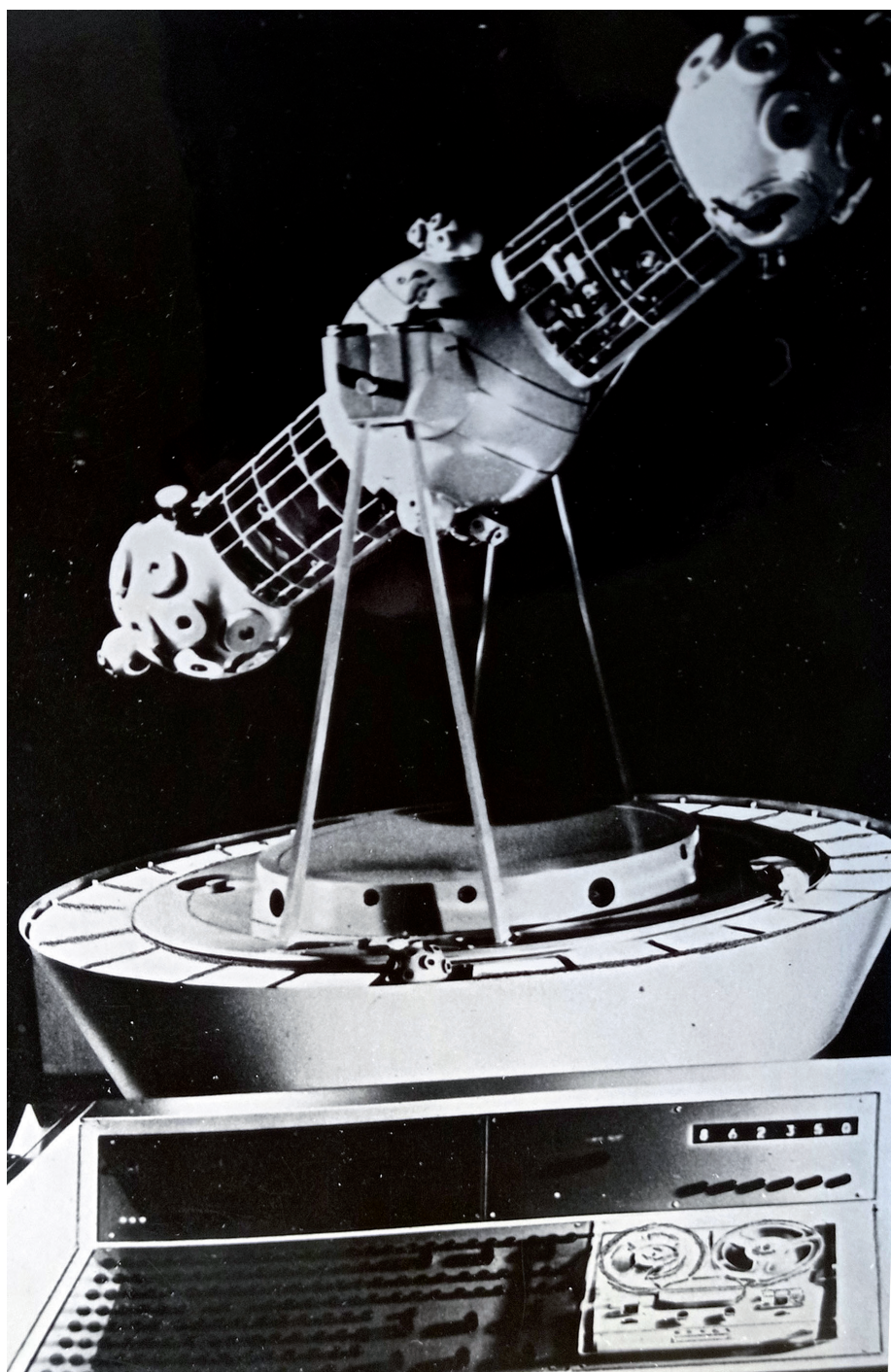
Widzowie w planetarium w Olsztynie – uczniowie. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-N-031-01224. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Sala wystawiennicza BWA w olsztyńskim planetarium. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-E-031-00390. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Obraz przedstawiający Mikołaja Kopernika. Źródło: Fundacja Archeologia Fotografii, sygn. 13-E-031-00396. Fot. Antoni Zdebiak, 1973 © J., D., E. Zdebiak / Fundacja Archeologia Fotografii

Projektor i konsola sterownicza olsztyńskiego planetarium. Źródło: Archiwum Państwowe w Olsztynie. Fot. z akt Radosław Gross

Aparatura projekcyjna olsztyńskiego planetarium. Źródło: Archiwum Państwowe w Olsztynie.
Fot. z akt Radosław Gross

Pierwsza strona „Gazety Olsztyńskiej” w przeddzień kopernikowskich uroczystości we Fromborku. Źródło: „Gazeta Olsztyńska” nr 166 z 14–15 VII 1973. Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

okrzepłym wy-
pływem walcującym. Jego
znaczący realizator wie-
le społecznych na-
rządów i u-
siedzi, baw-
lił w zatrud-
nieniu i spor-
tów, organizo-
wał dla mi-
si ludności opie-
karskie, de-
taliści swoje pro-
gramy
yczne, spotykał się z
i uczestnikami walk o
oleńie tych ziem.
i był sprawnym
rakie) postępu, wnie-
sł turystycznych, wie-
kroju, zaangażowa-
niego. Za konkre-
nizacja w trakcie ro-
DZIEŃCZENIE NA STR. 2

176

I sekretarz Komitetu Centralnego PZPR Edward Gierek dekoruje Orderem Sztandaru Pracy I klasy sztandar Związku Harcerstwa Polskiego, organizacji mającej wielkie zasługi w patriotycznym i socjalistycznym wychowaniu młodego pokolenia Polaków.

W rajdowym miasteczku

I sekretarz KC PZPR Edward Gierek dekoruje Orderem Sztandaru Pracy I klasy sztandar ZHP. Źródło: „Gazeta Olsztyńska” nr 167 z 16 VII 1973. Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

Anna Rynkiewicz melduje o zakończeniu „Operacji 1001-Frombork”.

Anna Rynkiewicz jako przedstawicielka harcerzy – „młodych budowniczych Fromborka” melduje o zakończeniu „Operacji 1001-Frombork”. Źródło: „Gazeta Olsztyńska” nr 167 z 16 VII 1973. Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

Duże brawa zbierała we Fromborku górnicza orkiestra harcerek.

Górnicza orkiestra harcerek podczas obchodów kopernikowskich 15 VII 1973 we Fromborku.
 Źródło: „Gazeta Olsztyńska” nr 167 z 16 VII 1973. Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

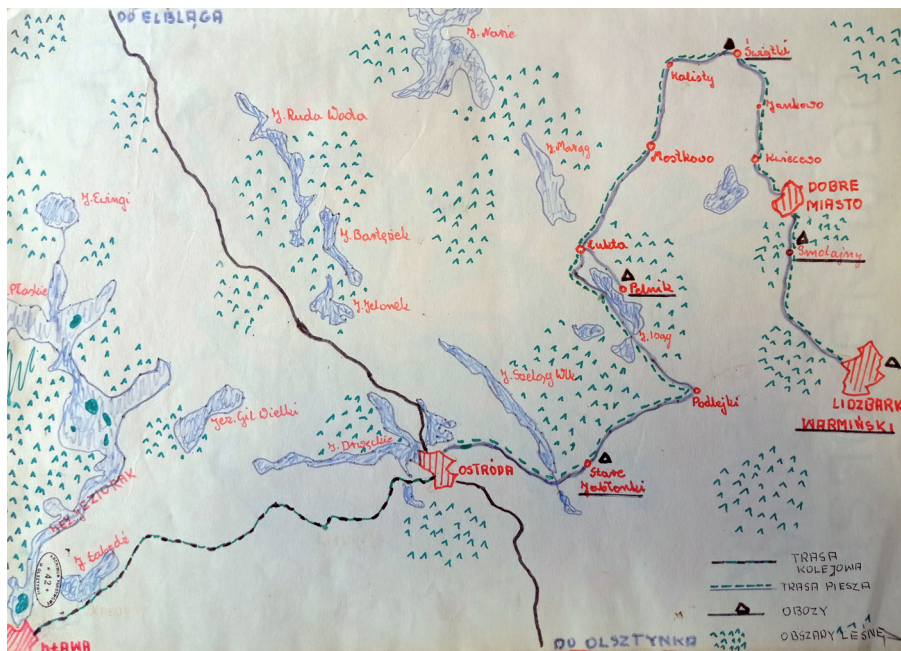
Prom pasażerski „Mikołaj Kopernik” pływający na trasie
 Świnoujście–Ystad. Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

Uczestnicy Rajdu Kopernikowskiego w 1974 r. Źródło: Archiwum Państwowe w Olsztynie.
Fot. z akt Radosław Gross

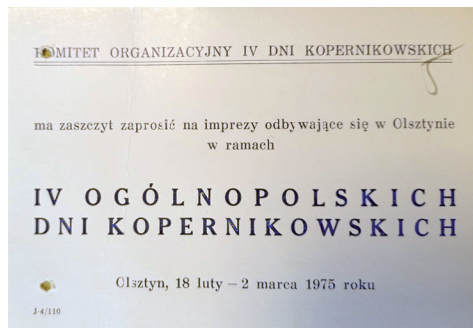
Uczestnicy Rajdu Kopernikowskiego w 1974 r. Źródło: Archiwum Państwowe w Olsztynie.
Fot. z akt Radosław Gross

Uczestniczki Rajdu Kopernikowskiego w 1974 r.
Źródło: Archiwum Państwowe w Olsztynie. Fot.
z akt Radosław Gross

Plany wobec Fromborka po obchodach kopernikowskich 1973 r. Źródło: „Słowo na Warmii i Mazurach” nr 22 z 20–21 X 1973. Fot. wycinka prasowego Radosław Gross

Zaproszenie na IV Dni Kopernikowskie (18 II – 2 III 1975) cyklicznie organizowane w planetarium w Olsztynie. Źródło: Archiwum Państwowe w Olsztynie. Fot. z akt Radosław Gross

SŁOWO

NA WARMII I MAZURACH

Nr 22 (1040) 20–21 PAZDZIERNIKA 1973 r. Rok XXI

Co dalej z Fromborkiem?

Frombork — wieża dzwonnica
Fot. — St. Moroz

ROCZNICA kopernikowska dała Fromborkowi niepowtarzalną w jego dziejach szansę rozwoju. Przeżyło ono rzeczywiście renesans dzięki ogromnym nakładom inwestycyjnym wyasygnowanym przez państwo na jego uporządkowanie oraz wyposażenie w potrzebne urządzenia komunalne i usługowe.

Ofiaranie przez kilka lat pracowało tu harcerze w ramach operacji „Frombork-1001”. Przez kilka ostatnich lat pracowało we Fromborku cały szereg przedsiębiorstw budowlanych, instalacyjnych. Chodziło o to aby zdążyć z tymi pracami na obchody kopernikowskie.

Dzięki realizacji programu państwowego miasteczko — można to bez przesady stwierdzić — wygląda jak nowe. W dużej mierze takie jest, o czym świadczą nowe obiekty o charakterze usługowym: luksusowe hotele, pawilony handlowe, restauracja, poczta, dworzec PKP, motel. Poza tym nowe elewacje budynków, dobre oświetlenie ulic, trawniki, kwietniki, wyasfaltowane nawierzchnie do pełniają obrazu schludności i świeżości.

Ogromnie skorzystał również cały zespół budynków na wzgórzu katedralnym. Swoimi rozmiarami i dostojnością, estetyką i starannością wykonanych prac renowacji-konserwatorskich przyciąga jak magnes liczne rzesze turystów. Nie też dziwno, że w lecie przybywało tu dziennie po około 10 tys. turystów. Wydawać by się mogło, że jest to szansa dla miasteczka nie mającego większego zapładu pracy, że turystyka winna być jego naturalną specyfiką i szansą dalszego rozwoju.

Okazało się jednak, że tuż po zakończeniu obchodów kopernikowskich, przy masowym napływie turystów, Frombork nie był w stanie sprostać problemom gastronomicznym. Nowa ładna re-

stauracja absolutnie nie mogła obsłużyć wszystkich chętnych. Wydawać by się mogło, że ustawienie większej ilości różnów i kiosków spożywczych na okres sezonu, dobrze zaopatrzonych, nie powinno być problemem nie do rozwiązania. Rzeczywistość jednak okazała się inna.

Frombork i okolice z racji położenia nad Zalewem Wiślanym, przy dobrej organizacji turystyki może się stać rejonem wypoczynku dla wielu ludzi. Wiadomo, że wszystkie miejscowości nadmorskie są przepełnione do granic możliwości. Podobnie jest z bardziej atrakcyjnymi miejscowościami w rejonie wielkich jezior mazurskich. Znaczna część tych ludzi w okresie szczytu turystycznego mogłaby zagospodarować u siebie Frombork. Aby ich przyciągnąć nie wystarczy samo wzgórze katedralne i jego kopernikowska przeszłość. Musi być stworzona baza noclegowa choćby w postaci dobrego campingu, no i oczywiście zaplecze gastronomiczne.

Frombork mógłby się stać np. doskonałą bazą i ośrodkiem sportów żeglarskich czy bojerowych. Posiada znakomite ku temu warunki. Ważne jest więc pytanie, co będzie się działo we Fromborku po 1973 roku, jakimi treściami zostanie wypełnione życie i charakter miasteczka. Odpowiedź na to pytanie musi się znaleźć. Zbyt dużo bowiem zainwestowano w to miasto środków i pracy społecznej, aby można było przejść nad tym do porządku dziennego.

E. TRYNISZEWSKI

Nasze rozmowy

Mgr Lucjan C

o zamierzeniach Woj. Pr

— W roku bieżącym, w związku z 500-tą rocznicą urodzin Mikołaja Kopernika większość prac konserwatorskich koncentrowała się we Fromborku i miejscowościach leżących na Kopernikowskim Szlaku. Odnotowaliśmy tu wiele pięknych sukcesów. Co planuje się w konserwacji zabytków na rok przyszły?

— Jeszcze w tym roku w Olsztynie oddane zostanie do użytku kino „Awangarda” mieszczące się w zabytkowej kamienicy, której generalnego remontu podjęły się ekipy Przedsiębiorstwa Konserwacji Zabytków. PKZ wzmacniały się ostatnio o czterech konserwatorów-technologów, co z pewnością wpłynie na jakość i tempo prowadzonych prac. Jeszcze w tym roku w muzeum w Olsztynie rozpoczynamy montaż zabytkowego wiatraków typu kołków, którego brakowało do pełnej kolekcji wiatraków. Natomiast plan konserwacji zabytków na rok przyszły przewiduje zakończenie kilku rozpoczętych wcześniej prac i kontynuację robót już zaplanowanych. I tak np. w Olsztynie

Wybrane prace, które wpłynęły w 1972 r. na konkurs plastyczny „Kopernik i jego idea”.
Źródło: Archiwum Państwowe w Olsztynie.
Fot. z akt Radosław Gross

Lniane serwetki okolicznościowe.
Fot. Ryszard Tomkiewicz – zbiory prywatne

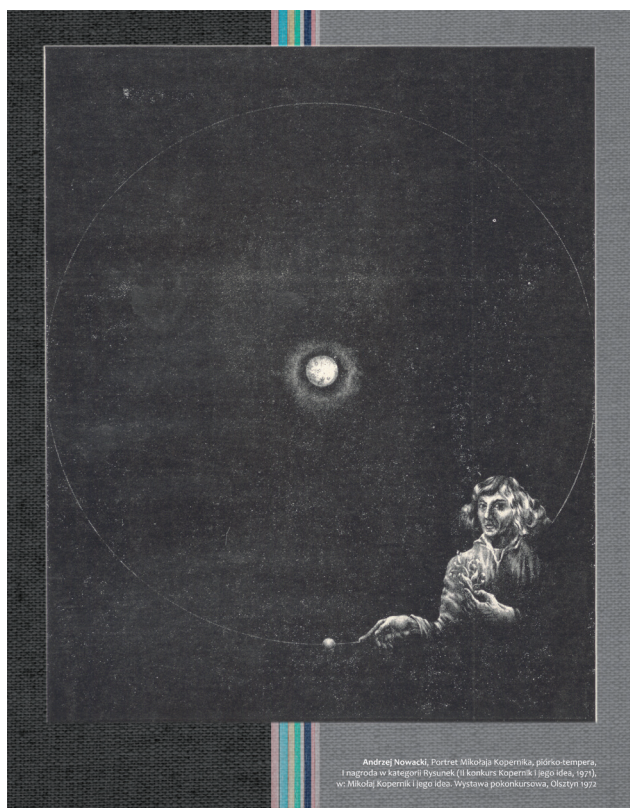

Znaczek pocztowy wydany z okazji 500-lecia urodzin M. Kopernika. Fot. Ryszard Tomkiewicz – zbiory prywatne

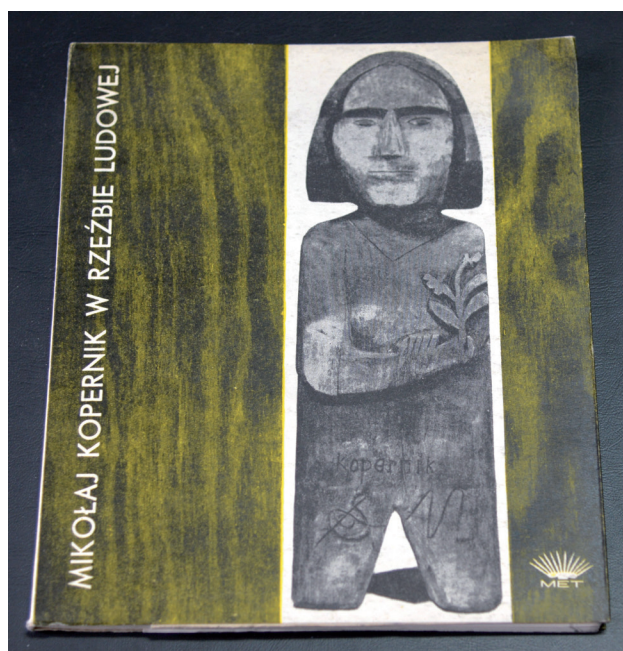
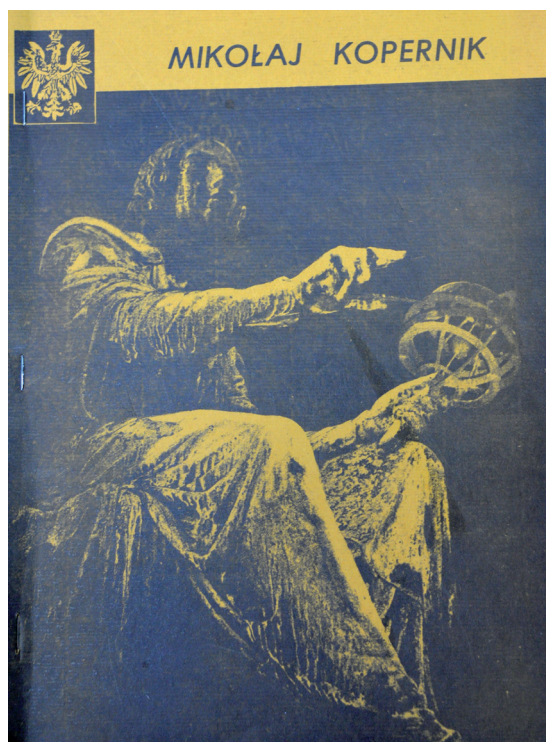
Plansza z wystawy *Kopernik 1973* – ekspozycji publikacji związanych z postacią M. Kopernika, wydanych w 1973 r., pochodzących z zasobów biblioteki Instytutu Północnego im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Autor wystawy: Artur Sobiela. Fot. Iga Czarniawska

Plansza z wystawy *Kopernik 1973* – ekspozycji publikacji związanych z postacią M. Kopernika, wydanych w 1973 r., pochodzących z zasobów biblioteki Instytutu Północnego im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Autor wystawy: Artur Sobiela, Fot. Iga Czarniawska

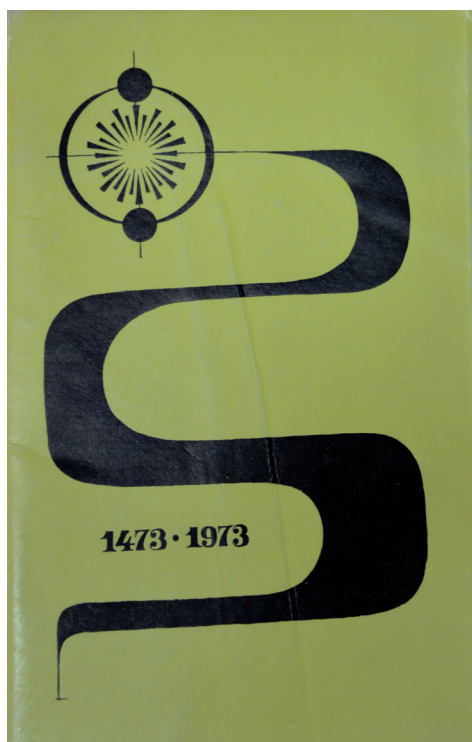

Andrzej Nowak. Postać Mikołaja Kopernika, plakat-kamper. Nagroda w kategorii Rysunek (II konkurs Kopernik i jego idea, 1971), w: Mikołaj Kopernik i jego idea. Wystawa pokonkursowa, Olsztyn 1972

Publikacja wydana przez Polsko-Amerykańskie Towarzystwo Historyczne – Oddział Kalifornia (North Hollywood, 1973), prezentowana na wystawie *Kopernik 1973* w Instytucie Północnym im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Autor wystawy: Artur Sobiela. Fot. Iga Czarniawska

Katalog ogólnopolskiej wystawy pokonkursowej pt. „Mikołaj Kopernik w rzeźbie ludowej” (Muzeum Etnograficzne w Toruniu, 1973), prezentowany na ekspozycji *Kopernik 1973* w Instytucie Północnym im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Autor wystawy: Artur Sobiela. Fot. Iga Czarniawska

Publikacja zatytułowana „Województwo olsztyńskie w 500 rocznicę urodzin Mikołaja Kopernika” (Olsztyn 1973), prezentowana na wystawie *Kopernik 1973* w Instytucie Północnym im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Autor wystawy: Artur Sobiela. Fot. Iga Czarniawska

Wydane drukiem libretto oratorium „De revolutionibus” w kilku językach – wydawnictwo prezentowane na wystawie *Kopernik 1973* w Instytucie Północnym im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Autor wystawy: Artur Sobiela. Fot. Iga Czarniawska

